

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—7

[3901]-301

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

ENGLISH

(Compulsory)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

Text-Book : Reflections III

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in about **80** words each (any *two*) : [16]

(i) How does Schatz's father handle the conflict in the boy's mind ?

(ii) How does Pandit Ravi Shankar describe the three facets of George Harrison's personality ?

(iii) What resemblance to human life does the poet find in the movements of the Cockroach ?

2. Answer the following questions in about **80** words each (any *two*) : [16]

(i) How has the self-centredness of human beings affected the bio-diversity in the world around us ?

P.T.O.

- (ii) Describe the sufferings of the Chimney Sweeper's boy.
- (iii) What impacts of global warming does Al Gore's film 'An Inconvenient Truth' bring out ?

3. Answer the following in about **100** words each (any *two*) : [16]

- (i) Read the following table and transfer the information given into a paragraph :

Characteristics	Moon	Earth	Sun
Size	Not very big	bigger (50 moon could be squeezed)	biggest (400 moons could be placed side by side)
Weight	Not very close	81 times heavier	27 million times heavier
Distance	Quite close to earth. 384000 km away	—	—
Description	Earth's satellite	Planet	—

- (ii) Write a letter to the Mayor of the Municipal Corporation suggesting him/her for providing the drainage system to your colony.
- (iii) Write an essay on any *one* of the following :
  - (a) Women's Empowerment
  - (b) Pollution.

4. Attempt the following (any *eight*) : [16]

(i) Fill in the blanks in the following sentences using 'ache', 'pain' or 'hurt' in their appropriate forms :

(a) He complains that there is a terrible ..... in his eyes.

(b) Seema banged against the door and ..... her arm.

(ii) Form two words each using the following suffixes (any *two*) :

(a) ...ly

(b) ...hood

(c) ...tion

(d) ...able

(iii) Make adjectives from the following (any *two*) :

(a) remark

(b) blood

(c) arrive

(iv) Find out the odd words in the following (any *two*) :

(a) house, hut, mansion, temple

(b) apple, banana, jackfruit, cabbage

(c) chair, sofa, bench, table.

(v) Rewrite the following sentences using appropriate words given in the brackets :

(a) This building is of ..... importance.

(historic, historical)

(b) I like being ..... in the house.

(alone, lonely)

(vi) Fill in the blanks with appropriate phrasal verbs given in the brackets :

(a) Tom was ..... his mobile.

(looking for, looking after)

(b) The policeman has promised to ..... the culprit.

(overcome, overpower)

(vii) Complete the following sentences using appropriate alternatives :

(a) Anthropology is a scientific study of ..... .

(human race, animals)

(b) Oceanography is the study of ..... .

(ocean, hills)

(viii) State whether the following are the instances of British English or American English :

(a) railway

(b) railroad.

- (ix) Match the idioms in the Column A with their meanings in the Column B :

Column A

Column B

(a) meet the halfway	(i) live within one's income
(b) make both ends meet	(ii) with a warm welcome
(c) with open arms	(iii) come to compromise
(d) by hook or by crook	(iv) by any means

- (x) Replace the phrase/word underlined with an appropriate ones given in the brackets :

- (a) This pants is very nice but is very loose.
(baggy, skimpy)
- (b) Many years ago Salvarkurta were very fashionable.
(in the height of fashion, popular)

5. Attempt the following (any *eight*) : [16]

- (i) Use the verbs in the brackets in *correct* tense form :
- (a) He ran because he (be) in a hurry.
- (b) I walked so fast that he (can) not overtake me.
- (ii) Complete the following sentences with 'will' or 'going to' as appropriate :
- (a) As I have walked in the heavy rain I ..... be sick.
- (b) I think it ..... rain today in the evening.

- (iii) Use the following adverbs in your own sentences :
- (a) invariably
  - (b) usually.
- (iv) Change the following sentences into the passive voice :
- (a) The mason is building the wall.
  - (b) He will finish the work in a fortnight.
- (v) Write down the following sentences of inversion in the sentences of the normal order :
- (a) With beating heart she ran.
  - (b) Nothing have I to offer God.
- (vi) Fill in the blanks 'a/an' or 'the' :
- Indian English is ..... variety of English accepted all over ..... world.
- (vii) Change the following sentences into impersonal formal public notices :
- (a) You are not allowed to stand in the door of a bus.
  - (b) You cannot park your private vehicle inside the compound.
- (viii) Do as directed (any *two*) :
- (a) It was a very pathetic scene.
(Change into an exclamatory sentence)
  - (b) Everyone attended the funeral.
(Change into a question)

- (ix) Use the verbs in the brackets in the *correct* tense form :
- (a) When she reached home she (find) that her father already (sleep).
- (b) The man (enter) the hall, but the show already (begin).
- (x) Identify and write 'pre' or 'post' modifiers in the following phrases :
- (a) attractive young male
- (b) male living abroad.

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

MARATHI (मराठी)

सामान्यस्तर अभ्यास-पत्रिका क्र. 3 (G-3)

(आधुनिक मराठी साहित्य आणि उपयोजित मराठी)

(2008 PATTERN)

अभ्यासक्रम :— (i) ग्रंथपरीक्षण.

(ii) प्रार्थनेची घंटा (ललित लेखसंग्रह) — अशोक कोतवाल.

(iii) चिनी मातीतील दिवस (प्रवास वर्णन) — लक्ष्मण गायकवाड.

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. पुढीलपैकी प्रत्येक विभागातील एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [16]

(अ) ग्रंथ परीक्षणाची उद्दिष्टे लिहा.

किंवा

ग्रंथ परीक्षण म्हणजे काय ? ते सांगून ग्रंथपरीक्षकाकडे कोणते गुण असावेत ते लिहा.

(ब) तुम्ही वाचलेल्या कोणत्याही एका पुस्तकाचे परीक्षण करा.

2. पुढीलपैकी प्रत्येक विभागातील तीन प्रश्नांची उत्तरे वीस शब्दांत लिहा : [12]

(अ) (1) ललित गद्य म्हणजे काय ?

(2) ललित गद्यामध्ये कोणकोणत्या वाङ्मय प्रकारांचा समावेश होतो ?

(3) ललित गद्य लेखनाचे गुण विशेष लिहा.

(4) ललित गद्य लेखनाच्या मर्यादा लिहा.

(5) ललित गद्य लेखनाचे दोन हेतू लिहा.

- (ब) (1) प्रवास वर्णनातील लेखकाची भूमिका लिहा.
 (2) प्रवास वर्णनाचे हेतू लिहा.
 (3) प्रवास वर्णनाची कोणतेही दोन वैशिष्ट्ये लिहा.
 (4) प्रवास वर्णन म्हणजे काय ?
 (5) मराठी वाङ्मयातील दोन प्रवासवर्णनांची नावे लिहा.

3. पुढीलपैकी प्रत्येक विभागातील कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर पन्नास शब्दांत लिहा : [12]

(अ) ललित गद्य लेखनाचे स्वरूप लिहा.

किंवा

वैचारिक साहित्य व ललित गद्य यातील फरक स्पष्ट करा.

(ब) प्रवासवर्णनातील 'मी'ची भूमिका लिहा.

किंवा

प्रवासवर्णनाचे स्वरूप लिहा.

4. पुढीलपैकी प्रत्येक विभागातील एका प्रश्नाचे उत्तर दोनशे शब्दांत लिहा : [20]

(अ) सावल्या या ललित लेखातील माईचे व्यक्तिचित्र रेखाटा.

किंवा

प्रार्थनेची घंटा या ललित लेखाची भाषावैशिष्ट्ये लिहा.

(ब) चिनमध्ये लक्ष्मण गायकवाड यांनी केलेल्या भाषणाचे वर्णन लिहा.

किंवा

चिनच्या प्रगतीमध्ये माओ-त्से-तुंग याचे योगदान 'चिनीमातीतील दिवस' या प्रवासवर्णनाच्या आधारे लिहा.

5. पुढीलपैकी प्रत्येक विभागातील एका प्रश्नाचे उत्तर तीनशे शब्दांत लिहा : [20]

(अ) 'प्रार्थनेची घंटा' या अशोक कोतवालांच्या ललित लेख संग्रहातील लेखांचा आढावा घ्या.

किंवा

'प्रार्थनेची घंटा' या ललित लेख संग्रहातील विविध व्यक्तिरेखांचा आढावा घ्या.

(ब) लक्ष्मण गायकवाड यांनी अनुभवलेली चिनची शिक्षण पद्धती विस्ताराने लिहा.

किंवा

'चिनी मातीतील दिवस' या प्रवास वर्णनातून व्यक्त होणारी चिनची संस्कृती लेखकाने कशी चित्रित केली आहे ?

(व्यावहारिक व उपयोजित मराठी)

(पर्यायी अभ्यासक्रम)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. पुढीलपैकी कोणत्याही दहा प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी वीस शब्दात लिहा : [20]

- (1) आधुनिक काळातील विविध प्रसारमाध्यमे कोणती ते सांगा.
- (2) वृत्तपत्राची चार उद्दिष्टे कोणती ?
- (3) वृत्तपत्राच्या संपादकीय विभागात कोणकोणती पदे असतात ते लिहा.
- (4) वृत्तपत्राच्या संपादकापाशी कोणकोणते गुण असावेत ते सांगा.
- (5) प्रमुख मराठी वृत्तपत्रांची नावे लिहा.
- (6) बातमी म्हणजे काय ?
- (7) आकाशवाणीवरील कार्यक्रमांचे विविध प्रकार सांगा.
- (8) आकाशवाणी हे कोणत्या स्वरूपाचे माध्यम आहे ?
- (9) 'उद्घोषणा' म्हणजे काय ?
- (10) 'रूपक' म्हणजे काय ?
- (11) 'दूरदर्शन' साठीचे विविध लेखनप्रकार सांगा.
- (12) दूरदर्शनवरील मुलाखतीचे प्रकार सांगा.
- (13) दूरदर्शनवरील जाहिरातीचे घटक सांगा.

2. पुढील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी पन्नास शब्दात लिहा :

(अ) वृत्तपत्राच्या संपादकीय विभागाचे महत्त्व सांगा. [5]

किंवा

आकाशवाणी या प्रसारमाध्यमाचे सामर्थ्य सांगा.

(ब) आकाशवाणीसाठी उद्घोषणेचा नमुना तयार करा. [5]

किंवा

दूरदर्शनवरील बातमीपत्र लेखनाचे वेगळेपण कोणते ते सांगा.

3. पुढील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **दोनशे** शब्दात लिहा :

(अ) प्रजासत्ताक दिनानिमित्त महाविद्यालयात संपन्न झालेल्या कार्यक्रमाचे वृत्तपत्रासाठी बातमीलेखन करा. [10]

किंवा

‘फटाक्यांपासून ध्वनी व वायुप्रदुषण’ या संबंधी जागृतीकरणारे वाचकपत्र लिहा.

(ब) प्रसारमाध्यमानुसार मुलाखतीची पूर्वतयारी कशी कराल ते सांगा. [10]

किंवा

वृत्तपत्रासाठी अंगाच्या साबणाच्या जाहिरातीचा नमुना तयार करा.

4. पुढील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **तीनशे** शब्दात लिहा :

(अ) आकाशवाणीसाठी ‘वाढती महागाई’ या विषयावर रूपक लिहा. [15]

किंवा

दूरदर्शनसाठी बातमीपत्राचा नमुना तयार करा.

(ब) आकाशवाणीसाठी ‘पल्स पोलिओ अभियाना’च्या जाहिरातीचा नमुना तयार करा. [15]

किंवा

दूरदर्शनसाठी शीतपेयाच्या जाहिरातीचा नमुना तयार करा. (वेळ-30 सेकंद-दृश्यक्रमांक/दृश्य/संवाद-निवेदन/ध्वनियोजना)

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—2

[3901]-303

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

MARATHI (मराठी)

(विशेषस्तर-प्रश्नपत्रिका क्र. 3)

S-3 : साहित्य विचार

(2008 PATTERN)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. पुढीलपैकी कोणत्याही दहा प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी वीस (20) शब्दांत लिहा : [20]

- (1) कुंतकाने केलेली साहित्याची व्याख्या लिहा.
- (2) मम्मटाने सांगितलेल्या साहित्याच्या प्रयोजनांची नावे लिहा.
- (3) जगन्नाथ पंडिताने सांगितलेली प्रतिभेची व्याख्या लिहा.
- (4) लक्षणा शक्तीचे स्वरूप लिहा.
- (5) शैलीची व्याख्या लिहा.
- (6) साहित्य आस्वादासाठी आवश्यक असणारे दोन गुण लिहा.
- (7) कोणत्या मूळ इंग्रजी शब्दावरून बांधिलकी हे मराठी रूप केले गेले आहे.
- (8) ललित साहित्याचे विविध प्रकार लिहा.
- (9) अभिरुची भिन्नतेच्या कोणत्याही दोन घटकांची नावे लिहा.
- (10) साहित्याच्या वर्गीकरणातील कोणत्याही दोन सिद्धांताची नावे लिहा.
- (11) कादंबरी या साहित्य प्रकाराचे संक्षिप्त स्वरूप लिहा.
- (12) उत्प्रेक्षण शक्ती म्हणजे काय ?
- (13) 'कविता आणि प्रतिमा' हा ग्रंथ कोणी लिहीला ?

P.T.O.

2. पुढीलपैकी दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी पन्नास (50) शब्दांत लिहा : [10]

(1) साहित्यकृती सेंद्रीय असते.

किंवा

यश किंवा कीर्ती एक प्रयोजन.

(2) साहित्य वर्गीकरणातील नियमक सिद्धांत.

किंवा

अप्रधानता-साहित्याच्या आस्वादातील एक अडथळा.

3. पुढील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी दोनशे (200) शब्दांत लिहा : [20]

(1) साहित्याच्या निर्मितीत स्फूर्तीचे महत्व लिहा.

किंवा

व्यवहारभाषेचे महत्व लिहा.

(2) अभिरुची नियत करणारे घटक—सांस्कृतिक पर्यावरण.

किंवा

भाषेची सामाजिकता विशद करा.

4. पुढील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 300 शब्दांत लिहा : [30]

(1) साहित्य म्हणजे काय ते सांगून ललित साहित्यातून व्यक्त होणाऱ्या अनुभवांचे विशेष लिहा.

किंवा

साहित्य निर्मितीच्या शक्तींचा सविस्तर परिचय लिहा.

(2) साहित्याचे ठळक प्रकार सांगून नाटक या साहित्य प्रकाराचे स्वरूप लिहा.

किंवा

साहित्य आणि समाज यांचे परस्पर संबंध स्पष्ट करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—2

[3901]-304

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

MARATHI (मराठी)

विशेष अभ्यासपत्रिका क्र. 4 (S-4)

ऐतिहासिक भाषाविज्ञान/वर्णनात्मक भाषाविज्ञान

(2008 PATTERN)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. पुढीलपैकी कोणत्याही दहा प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 20 शब्दांत लिहा : [20]

- (1) 'भारताची भाषिक पाहणी' हा प्रकल्प कोणत्या अभ्यासकाने केला ?
- (2) भाषा म्हणजे काय ?
- (3) ऐतिहासिक भाषाविज्ञानाचा जनक कोण ?
- (4) भाषाकुल म्हणजे काय ?
- (5) पिजिंग भाषा म्हणजे काय ?
- (6) स्वनांतर म्हणजे काय ?
- (7) रूपिम म्हणजे काय ?
- (8) वाक्यातील रूपबंध म्हणजे काय ?
- (9) उद्देश्य म्हणजे काय ?
- (10) लक्षणा म्हणजे काय ?
- (11) अर्थाचे विविध प्रकार सांगा.
- (12) वाक्याचे उद्दिष्ट कोणते असते ते लिहा.
- (13) अर्थनिर्मितीच्या तीन प्रमुख शक्ती लिहा.

P.T.O.

2. पुढीलपैकी प्रत्येक विभागातील एका प्रश्नाचे उत्तर 50 शब्दांत लिहा : [10]
(अ) ऐतिहासिक भाषाअभ्यास पद्धतीचे महत्व सांगा.

किंवा

मराठी भाषेच्या उत्पत्ती संबंधी असणारा, वैद्य-गुणे वाद.

- (ब) शिवकाळातील मराठी भाषेचे स्वरूप स्पष्ट करा.

किंवा

रूपिम संकल्पना स्पष्ट करून रूपिमांचे प्रकार सोदाहरण सांगा.

3. खालीलपैकी प्रत्येक विभागातील एका प्रश्नाचे उत्तर 200 शब्दांत लिहा : [20]
(अ) वाक्य आणि वाक्यांश यांच्यातील परस्परसंबंध स्पष्ट करा.

किंवा

‘स्वन-स्वनिम-स्वनांतर’ संकल्पना स्पष्ट करा.

- (ब) जगातील प्रमुख भाषाकुलांचा थोडक्यात परीचय द्या.

किंवा

अर्थविन्यासाचे स्वरूप स्पष्ट करा.

4. पुढीलपैकी प्रत्येक विभागातील एका प्रश्नाचे उत्तर 300 शब्दांत लिहा : [30]
(अ) वागिंद्रियाची रचना व कार्य आकृतीसह स्पष्ट करा.

किंवा

उच्चारण स्थान, उच्चारण अवयव आणि प्रयत्न यांच्या साहाय्याने स्वनिर्मिती कशी होते ते सांगून त्यांचे वर्गिकरण करा.

- (ब) आजच्या काळाच्या संदर्भात ऐतिहासिक व वर्णनात्मक भाषाविज्ञानाचे महत्व स्पष्ट करा.

किंवा

वाक्यातील सर्व घटकांचा उदाहरणांसह परीचय द्या.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—2

[3901]-312

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

GUJARATI (General)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

1. નીચેનામાંથી કોઈપણ એક વિષય પર નિબંધ લખો : [16]
(૧) વર્ષાની પહેલી હેલી.
(૨) મારા સ્વપ્નનું ભારત.
(૩) જાગ્યા ત્યારથી સવાર.
(૪) પુસ્તકોની મૈત્રી.
2. નીચેનામાંથી કોઈપણ એક નો સવિસ્તર ઉત્તર લખો : [16]
(૧) “પન્નાલાલના લેખનમાં ગાંધીયુગની છાપ દેખાય છે.” વર્ણવો.
(૨) “પન્નાલાલે અનુભવ નિરીક્ષણ લબ્ધ જીવનપરિચયમાંથી વાર્તાઓ કોરી છે.”
વિધાન સ્પષ્ટ કરો.
3. નીચેનામાંથી કોઈપણ એક નો સવિસ્તર ઉત્તર લખો : [16]
(૧) “નિરંજન ભગત પૂર્ણતાના આગ્રહી છે એમને કશું છીછરું કે અધકચરું ન ફાવે.”
સમજાવો.
(૨) “છાંદોલય એટલે ગુજરાતી કવિતાનું બાઈબલ” ઉદાહરણ સાથે સમજાવો.
4. (અ) કોઈપણ એક પર ટૂંક નોંધ લખો : [8]
(૧) ‘સુખદુઃખનાં સાથી’ શીર્ષકની યથાર્થતા.
(૨) ‘મા’ માં વ્યક્ત થતી વ્યથા.

P.T.O.

- (બ) કોઈપણ એક પર ટૂંક નોંધ લખો : [8]
(૧) “ગ્રીષ્મ મધ્યાહનમાં” ગ્રીષ્ટનું વર્ણન.
(૨) છાંદોલયમાં વ્યક્ત થતી શૈલી.

5. (અ) પૂર્વાપર સંબંધ આપી કોઈપણ એક સમજાવો : [4]
(૧) “તો ચાલ, હું તને બેસાડી આવું. સમય થયે તેડવા પણ આવીશ.”
(૨) “આટલો તો વિશવા કરજો કે ઘરમાંથી કાંઈ લઈને નાસી જવાની તો નથી.”

- (બ) પૂર્વાપર સંબંધ આપી કોઈપણ એક સમજાવો : [4]
(૧) “ક્યાંય ન માય રે એટલો આજ તો ઉરને થાય ઉમંગ.”
(૨) “ઝૂરી ઝૂરી જગજમુના તીરે મૃત્યુમાં જાવું છે જીવી.”
(ક) તમારા પિતાશ્રીને કોલેજમાં ઉજવવાના શિક્ષકદિને આવવા માટે આમંત્રણ આપતો પત્ર લખો. [8]

અથવા

તમારા શહેરમાં પ્રદૂષણ મુક્ત કરવા તમે કરેલા કાર્યક્રમનો અહેવાલ તૈયાર કરો.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—2

[3901]-313

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

URDU

General Paper III

(History of Novel Drama and Afsana)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :—(1) Attempt *All* questions.

(2) Figures to the left indicate full marks.

[۱۶] ۱۔ ناول نگاری کے فن پر تفصیلی بحث کیجئے۔

یا
اردو ناول کی ابتداء و ارتقاء کا اجمالی جائزہ لیجئے۔

[۱۶] ۲۔ ناول نگاری کی حیثیت سے مرزا رسوا کا ادبی مقام متعین کیجئے۔

یا
ناول 'امراؤ جان آدا' پر نقد و تبصرہ کیجئے۔

[۱۶] ۳۔ ڈراما کے اجزائے ترکیبی بیان کیجئے۔

یا
طربیہ و المیہ ڈراما پر سیر حاصل بحث کیجئے۔

[۱۶] ۴۔ مختصر افسانہ پر اظہار خیال کیجئے۔

یا
پریم چند کی افسانہ نگاری پر تبصرہ کیجئے۔

P.T.O.

۵۔ ذیل میں سے کسی دو پر مختصر نوٹ لکھئے :

(۱) خانم کا کردار

(۲) ڈراما اور اسٹیج

(۳) گھیسو کا کردار

(۴) ناول میں مکالموں کی اہمیت

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—2

[3901]-314

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

URDU

Special Paper III

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :—Figures to the left indicate full marks.

۱۔ ادبی تنقید کی تعریف کرتے ہوئے اسکی اہمیت کا جائزہ لیجئے۔ [۱۶]

یا

اردو میں تنقید کے مختلف دبستان کو بیان کرتے ہوئے مشرقی تنقید کی خصوصیات بیان کیجئے۔

۲۔ محمد حسین آزاد کی کتاب 'آبِ حیات' تنقید کا اولین نمونہ ہے۔ مدلل بحث کیجئے۔ [۱۶]

یا

ادبی تنقید کے اصول اجاگر کرتے ہوئے اسکی تفصیل بتائیے۔

۳۔ اردو غزل کے فنی لوازم بیان کرتے ہوئے اس کے ارتقا پر روشنی ڈالئے۔ [۱۶]

یا

غزل کی مقبولیت کے اسباب معہ مثال پیش کیجئے۔

۴۔ کلامِ آتش کی شاعری کا تفصیل سے جائزہ لیجئے۔ [۱۶]

P.T.O.

یا
اصغر گونڈوی کی شاعری کی خصوصیات بیان کیجئے۔

۵۔ فانی بدایونی ”امامِ باسیات“ کیوں کہلاتے ہیں؟ مثال کے ذریعہ سمجھائیے۔ [۱۶]

یا
حسرت موہانی کی شاعری پر نوٹ لکھئے۔

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

[3901]-315

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

URDU

Special Paper IV

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :—(i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the left indicate full marks.

[۱۰]

۱۔ درج ذیل میں سے کسی ایک عنوان پر مضمون لکھئے :

(۱) دور حاضر میں تعلیم نسواں کی اہمیت

(۲) ہندوستان اور جمہوری نظام

(۳) انٹرنیٹ—ملت اور نتائج

[۱۰]

۲۔ (الف) ذیل میں سے کسی دو پر مختصر نوٹ لکھئے :

(۱) اسم اور اُسکی قسمیں

(۲) اعراب حرکات و سکنات

(۳) فعل اور اُسکی قسمیں

P.T.O.

[۸] (ب) ذیل میں سے کسی چار کی تعریف مع مثال لکھئے :

(۱) تلمیح

(۲) تشبیہ

(۳) لف و نشر

(۴) تجنیس ناقص

(۵) مبالغہ

(۶) استعارہ

[۱۰] (ج) ذیل میں سے کسی دو اشعار کی تقطیع کیجئے اور بحر کا نام بتائیے :

(۱) اے ہمالہ، اے فصیلِ کشور ہندوستان

چومتا ہے تیری پیشانی کو جھک کر آسماں

(۲) وہ نبیوں میں رحمت لقب پانے والا

مرادیں غریبوں کی بر لانے والا

(۳) بہ فیضِ مصلحت ایسا بھی ہوتا ہے زمانے میں

کہ ہر رہزن کو میرِ کارواں کہنا ہی پڑتا ہے

[۱۵] ۳۔ اردو میں لسانی شعور کے آغاز و ارتقاء کا جائزہ لیجئے۔

یا

علمِ لسان کی اہمیت و افادیت اور دیگر علوم سے رشتہ پر اظہار خیال کیجئے۔

[۱۵] ۴۔ اردو زبان کے بارے میں محمود شیرانی کے نظریہ کی وضاحت کیجئے۔

یا

اُردو زبان و ارتقاء کے بارے میں نصیرالدین ہاشمی کے خیالات کی وضاحت
کیجئے۔

۵۔ مندرجہ ذیل میں سے کسی ایک عنوان پر ادبی مضمون لکھئے : [۱۲]

(۱) علی گڑھ تحریک

(۲) مولانا آزاد کی زندگی کا اجمالی خاکہ

(۳) حالی جدید شاعری کے علمبردار

Total No. of Questions—4+4]

[Total No. of Printed Pages—8+2

[3901]-316

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

HINDI (G-3)

हिंदी : सामान्य-3

(निबंध, काव्य-नाटक तथा लेखन)

(2008 PATTERN)

समय : तीन घंटे

पूर्णांक : 80

पाठ्य-पुस्तकें :— (i) निबंध सौरभ — संपा. सौ. उमा जाधव ।

(ii) गाथा कुरुक्षेत्र की — मनोहर श्याम जोशी ।

सूचना :— (i) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं ।

(ii) दाहिनी ओर लिखे अंक प्रश्न के पूर्णांक हैं ।

1. (अ) निम्नलिखित अंग्रेजी पारिभाषिक शब्दों में से किन्हीं छः के हिंदी पर्यायवाची शब्द लिखिए : [6]

(1) Air Adviser

(2) Broker

(3) Conductor

(4) Director

(5) Editor

(6) Head Constable

(7) Protocol-officer

(8) Store Inspector.

P.T.O.

(आ) निम्नलिखित अंग्रेजी संक्षिप्तियों में से किन्हीं चार के पूर्ण हिंदी पर्याय लिखिए : [8]

- (1) C.B.I.
- (2) D.C.C.
- (3) G.A.T.T.
- (4) I.P.C.
- (5) M.P.
- (6) N.A.M.
- (7) Ph.D.

(इ) निम्नलिखित में से किसी एक विषय पर समाचार लेखन कीजिए : [6]

- (1) पुणे विश्वविद्यालय का 63वाँ वर्धापन-दिन ।
- (2) महाविद्यालय में संपन्न क्रीडा महोत्सव ।

2. निम्नलिखित अवतरणों में से किन्हीं दो की ससंदर्भ व्याख्या कीजिए : [10]

- (1) “जहाँ सत्य है, जहाँ धर्म है,
ईमानदारी, शर्म, विनय है,
वहाँ कृष्ण है,
और जहाँ कृष्ण है, वहीं विजय है ।”
- (2) “जाते जाते कृष्ण सुन लो मुझ द्रौपदी की बात
सन्धि जो भी कर रहा स्वीकार, है धिक्कार उसको
युधिष्ठिर के धर्म को, भीम के भुजदण्ड को
अर्जुन के गांडीव की टंकार को धिक्कार है ।”
- (3) “हमसे नहीं राजन, दुर्योधन से कहो
कि धर्म से पायी गयी विफलता भी स्वर्ग है
मगर मिले जो कपट से वह स्वर्ग भी रौरव नरक है ।”

(4) “हे अर्जुन !

तू मैं और ये राजगण सभी

सदा थे और रहेंगे सदा ही ।

देह नश्वर है, अमर है आत्मा

न कोई मारता है और न मरता है कोई ।”

3. (अ) निम्नलिखित प्रश्नों में से किन्हीं दो के उत्तर लिखिए : [10]

(1) पं. प्रतापनारायण मिश्र ने ‘विश्वास की महिमा’ को कैसे समझाया है ?

(2) गड़रिये के जीवन का वर्णन सरदार पूर्णसिंह ने किस प्रकार किया है ?

(3) शनि ग्रह की सुंदरता को स्पष्ट कीजिए ।

(आ) निम्नलिखित प्रश्नों में से किन्हीं दो के उत्तर लिखिए : [10]

(1) ‘गाथा कुरुक्षेत्र की’ द्रौपदी में आधुनिक नारी का रूप दिखाई देता है –
कैसे ? समझाइए ।

(2) विराटनगर प्रसंग का वर्णन कीजिए ।

(3) अर्जुन ने जयद्रथ को मारने की प्रतिज्ञा क्यों की ?

4. (अ) निम्नलिखित में से किसी एक का उत्तर लिखिए : [10]

(1) “शंकरजी ने जहर पी लिया था पर वे विष पचा गये, रंग नहीं पचा पाये,
रंग पचाना आसान नहीं है ।” ‘नीलकंठ’ निबन्ध के आधार पर समझाइए ।

(2) “साहस की जिंदगी सबसे बड़ी जिंदगी होती है ।” ‘हिम्मत और जिंदगी’
निबंध के आधार पर स्पष्ट कीजिए ।

(आ) निम्नलिखित प्रश्नों में से किसी **एक** का उत्तर लिखिए : [10]

(1) 'गाथा कुरुक्षेत्र की' काव्य-नाटक द्वारा मनोहरश्याम जोशी क्या संदेश देना चाहते हैं ?

(2) 'गाथा कुरुक्षेत्र की' कथावस्तु को अपने शब्दों में लिखिए ।

(इ) निम्नलिखित में से किसी **एक** विषय पर पत्रलेखन कीजिए : [5]

(1) भारतीय जीवन बीमा निगम द्वारा कामकाज के समय में परिवर्तन संबंधी परिपत्र का नमूना तैयार कीजिए ।

(2) रेल मंत्रालय के किसी भी लिपिक को कार्यालयीन पत्राचार तथा अन्य सामग्री घर पर न ले जाने के संदर्भ में संबंधित कार्यालय आदेश का प्रारूप तैयार कीजिए ।

(ई) निम्नलिखित अनुच्छेदों में से किसी **एक** अनुच्छेद का हिंदी में अनुवाद कीजिए : [5]

Hindi is our cultural language. It takes its origin from Sanskrit which incidentally, is the mother of all Aryan languages. Hindi literature is mirror of Indian Culture. And it reflects in wide sweep all that is truly and typically Indian, particularly its spiritualism, philosophy and manifestation of culture and life. Here we can name some literary figures of Hindi Literature like Meera, Surdas, Tulsi, Jai Shankar Prasad, Mahadevi Verma, Premchand etc.

अथवा

हिंदी आमची सांस्कृतिक भाषा आहे. तिचा जन्म संस्कृत भाषेतून झाला आहे व संस्कृत ही अन्य आर्य भाषांची जननी आहे. हिंदी साहित्य भारतीय संस्कृतीचा आरसा आहे. हिंदी भाषेतील साहित्य विशेषतः अध्यात्म दर्शन, संस्कृति आणि जीवन हे भारतीय जनजीवनाचे प्रतिबिंब आहे. हिंदी भाषेत आम्ही मीरा, सूरदास, कबीर, तुलसीदास, जयशंकर प्रसाद, महादेवी, प्रेमचंद या लेखकांचा उल्लेख करू शकतो.

[3901]-316

प्रयोजनमूलक हिंदी : सामान्य स्तर-3

(वैकल्पिक पाठ्यक्रम)

समय : तीन घंटे

पूर्णांक : 80

सूचना :— (i) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं ।

(ii) दाहिनी ओर लिखे अंक प्रश्न के पूर्णांक हैं ।

1. (अ) निम्नलिखित अँग्रेजी वाक्यों में से किन्हीं आठ वाक्यों का हिंदी में अनुवाद कीजिए : [8]

- (1) Fresh proposals in this regard are invited.
- (2) I full agree with the office note order may be issued.
- (3) The bill is returned as a joining report is not attached with it.
- (4) Copy forwarded for information and necessary action.
- (5) We are not concerned with this.
- (6) We may remind of the Director General after a month.
- (7) The matter has been under consideration for a long time.
- (8) The file may kindly be returned early after keeping extracts.
- (9) There is no justification for interfering with the decision of the director.
- (10) Chief controller has returned the papers.

(11) Our call bell is not in working order. Please get it repaired soon.

(12) The banks have granted loans on cash terms to be flood stricken persons.

(आ) निम्नलिखित अँग्रेजी संक्षिप्तियों में से किन्हीं आठ संक्षिप्तियों का हिंदी में अनुवाद कीजिए : [8]

(1) Members of Parliament.

(2) Indian Administrative Service.

(3) Doctor of Philosophy.

(4) National Defence Academy.

(5) National Eligibility Test.

(6) Indian Penal Code.

(7) Indian Telecom Service.

(8) Farmer Service Society.

(9) Commercial Bank.

(10) District Rural Development.

(11) Differential Interest Rate.

(12) Reserve Bank of India

2. (अ) निम्नलिखित में से किन्हीं दो विषयों पर रिपोर्ट लेखन कीजिए : [8]

(1) महाविद्यालय में मनाया गया कला महोत्सव,

(2) मित्र-मंडल की ओर से मनाया गया युवा-दिन,

(3) एक गाँव में किसान की आत्महत्या,

(4) अपने गाँव का 'सर्वशिक्षा अभियान' : सफलता/असफलता ।

(आ) निम्नलिखित परिच्छेद का सार-लेखन कीजिए **अथवा** परिच्छेद के अवलोकनात्मक प्रश्नों के उत्तर लिखिए : [8]

भारतीय स्वातंत्र्य संग्राम में यहाँ की नारियों का भी कम सहयोग नहीं रहा है । उन्होंने वीर पुत्रों को उत्पन्न किया, अपने पतियों को देश सेवा के लिए प्रोत्साहित किया । उनके जवान पुत्र गोली के निशाने बनाये गये । कलेजे को पत्थर बनाकर उन्होंने इस दुःख को बर्दाश्त किया । पति को जेल हुई । घर में एक दाना नहीं । शरीर पर वस्त्र नहीं । पास में पैसे नहीं । उन्होंने धैर्य के साथ सभी मुसीबतों का मुकाबला किया । पर, पति को पीछे मुड़ने के लिए उन्होंने विवश नहीं किया । इतना ही नहीं, समय की जब पुकार हुई, तब घर की चहारदीवारी से बाहर निकलकर वे स्वयं रणक्षेत्र में कूद पड़ीं । दया और करुणा की प्रतिमूर्ति भारतीय देवियों ने समय आने पर रणक्षेत्र में कूद कर शत्रुओं के छक्के भी छुड़ाये हैं । उन्होंने सत्य कर दिखाया है कि वे निर्माण ही नहीं कर सकती हैं, आततायियों का संहार भी कर सकती हैं । उन्होंने यह दिखा दिया है कि वे केवल सुकुमारता की मूर्ति ही नहीं, समय पड़ने पर डण्डे और गोलियाँ भी हँसते-हँसते खा सकती हैं ।

अथवा

प्रश्न :-

- (1) भारतीय स्वातंत्र्य संग्राम में नारियों के योगदान पर प्रकाश डालिए ।
- (2) भारतीय स्वातंत्र्य संग्राम में नारियों को किन-किन परिस्थितियों का मुकाबला करना पड़ा ?
- (3) भारतीय नारियों ने समय आने पर शत्रुओं के छक्के कैसे छुड़ाए ?
- (4) भारतीय नारियों ने यह कैसे सिद्ध किया कि हम भी कुछ कम नहीं ?
- (5) परिच्छेद का उचित शीर्षक दीजिए ।

3. (अ) निम्नलिखित में से किसी एक पर आकाशवाणी अथवा दूरदर्शन के लिए विज्ञापन का नमूना तैयार कीजिए : [6]

- (1) महाविद्यालय के हिंदी विभाग की ओर से जिलास्तरीय काव्य-पठन प्रतियोगिता,
- (2) गाँव में लगी खिलौनों की प्रदर्शनी,
- (3) बाजार में आया नया शैम्पू,
- (4) सर-दर्द कम करने वाली दवा ।

(आ) निम्नलिखित अनुच्छेदों में से किसी एक अनुच्छेद का हिंदी में अनुवाद कीजिए : [6]

The flock reached the lake before sunrise, "Here we are ready for slaughter," said the victims. "Kill all of us, if we can apeacehunger of your children," said remaining deer. The violence in the hunter had disappeared at the night. He had become selfseeking because of a days's fasting and waking in the night. He was astonished to find religiousness in the word keeping deer. His heart was besmeared with new light. He heard the gospel of power of love. He come down the tree and knelt before the deer. The two-footed had touched feet of the four-footed beasts.

अथवा

सूर्योदयापूर्वीच तो जमाव तिथे येऊन ठेपला, रात्री आलेली हरणं पुढे झाली आणि म्हणाली, "घे बाबा, आम्ही मरायला तयार आहोत !" इतर हरणं सुद्धा बोलली आम्हालासुद्धा मारून टाक ! जर आम्हाला मारल्याने तुझ्या मुलाबाळांची भूक शांत होत असेल, तर ते चांगलेच आहे." व्याधाची हिंसकवृत्ति रात्रीप्रमाणेच लुप्त झाली होती. सान्या

दिवसाचा उपवास आणि संबंध रात्रीच्या जागरणामुळे त्याचे चित्त शुद्ध झाले होते. त्यांतच ह्या सत्यवचनी हरणाचे धर्माचरण पाहून तो आश्चर्यचकित झाला. त्याच्या हृदयांत एक नवीनच प्रकाश पडला. त्याला प्रेम आणि शौर्य ह्याची दीक्षा मिळाली, तो झाडावरून उतरून हरणांना शरण गेला. दोन पायांच्या माणसाने चार पायांच्या जनावरांचे पाय धरले.

4. (अ) निम्नलिखित में से किन्हीं चार लघूत्तरी प्रश्नों के उत्तर लिखिए : [20]

- (1) कार्यालयीन भाषा की विशेषताएँ बताइए ।
- (2) मानक भाषा किसे कहते हैं ?
- (3) राजभाषा हिंदी अधिकारी के कर्तव्यों का वर्णन कीजिए ।
- (4) अनुवाद का महत्व स्पष्ट कीजिए ।
- (5) अनुवादक के गुणों पर प्रकाश डालिए ।
- (6) आकाशवाणी अथवा दूरदर्शन भाषा की विशेषताएँ बताइए ।

(आ) निम्नलिखित विषयों में से किन्हीं चार पर टिप्पणियाँ लिखिए : [16]

- (1) कार्यालयीन पत्राचार का महत्व,
- (2) सरकारी पत्र की विशेषताएँ,
- (3) अनुवादक के कर्तव्य,
- (4) अनुवाद के प्रकार,
- (5) राजभाषा हिंदी,
- (6) राष्ट्रभाषा ।

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—2

[3901]-317

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

हिंदी—विशेष-3

हिंदी साहित्य का इतिहास

(आदिकाल से आधुनिक काल तक)

(2008 PATTERN)

समय : तीन घंटे

पूर्णांक : 80

सूचना :— (i) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं ।

(ii) दाहिनी ओर लिखे अंक प्रश्न के पूर्णांक हैं ।

- 1. निम्नलिखित में से किसी एक प्रश्न का उत्तर विस्तार से लिखिए : [16]**
(क) आदिकाल की राजनीतिक, सामाजिक और धार्मिक परिस्थितियों पर प्रकाश डालिए ।
(ख) रीतिकालीन साहित्य की मुख्य प्रवृत्तियाँ स्पष्ट कीजिए ।
- 2. निम्नलिखित में से किसी एक प्रश्न का उत्तर विस्तार से लिखिए : [16]**
(च) भक्तिकालीन ज्ञानमार्गी काव्यधारा का परिचय देते हुए उसमें कबीर के योगदान पर प्रकाश डालिए ।
(छ) भक्तिकालीन रामभक्ति काव्यधारा की विशेषताएँ लिखिए ।
- 3. निम्नलिखित में से किसी एक प्रश्न का उत्तर विस्तार से लिखिए : [16]**
(ट) भारतेंदुयुगीन काव्यधारा की विशेषताओं को स्पष्ट कीजिए ।
(ठ) प्रगतिवादी काव्यधारा की विशेषताओं का विवेचन कीजिए ।

P.T.O.

4. निम्नलिखित में से किसी **एक** प्रश्न का उत्तर विस्तार से लिखिए : [16]
- (त) हिंदी नाटक विधा के विकास का परिचय देते हुए उसमें जयशंकर प्रसाद के योगदान पर प्रकाश डालिए ।
- (थ) हिंदी उपन्यास विधा का विकास स्पष्ट कीजिए ।
5. (अ) निम्नलिखित प्रश्नों में से किन्हीं **चार** प्रश्नों के उत्तर संक्षेप में लिखिए : [8]
- (1) राष्ट्रीय काव्यधारा की किन्हीं **दो** विशेषताओं का उल्लेख कीजिए ।
- (2) 'साकेत' के प्रमुख पात्रों के नाम लिखिए ।
- (3) राष्ट्रकवि दिनकरजी के काव्य की **दो** विशेषताएँ लिखिए ।
- (4) हजारीप्रसाद द्विवेदीजी के निबंधों की प्रमुख **दो** विशेषताओं का उल्लेख कीजिए ।
- (5) 'ध्रुवस्वामिनी' नाटक का उद्देश्य संक्षेप में लिखिए ।
- (6) हिंदी के प्रमुख मनोवैज्ञानिक उपन्यासकारों के नाम लिखिए ।
- (आ) निम्नलिखित प्रश्नों में से किन्हीं **आठ** प्रश्नों के उत्तर **एक-एक** वाक्य में लिखिए : [8]
- (1) हिंदी में 'आधुनिक मीरा' किसे कहा जाता है ?
- (2) 'कामायनी' किस कवि की रचना है ?
- (3) खड़ीबोली हिंदी का पहला महाकाव्य कौनसा है ?
- (4) प्रयोगवाद के प्रवर्तक का नाम लिखिए ।
- (5) मार्क्सवाद पर आधारित हिंदी में किस काव्यधारा का जन्म हुआ है ?
- (6) रामचन्द्र शुक्लजी के निबंध संग्रह का नाम लिखिए ।
- (7) मृणाल किस उपन्यास की प्रमुख पात्र है ?
- (8) प्रेमचंदजी के **दो** उपन्यासों के नाम लिखिए ।
- (9) 'सिंदूर की होली' के रचयिता का नाम लिखिए ।
- (10) भारत-पाक विभाजन पर आधारित यशपालजी की प्रसिद्ध रचना का नाम लिखिए ।

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

हिंदी (विशेष-4)

भाषाविज्ञान

(भाषाविज्ञान और हिंदी भाषा)

(2008 PATTERN)

समय : तीन घंटे

पूर्णांक : 80

सूचनाएँ :— (i) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।

(ii) दाहिनी ओर लिखे अंक प्रश्नों के पूर्णांक हैं।

1. निम्नलिखित में से किसी एक प्रश्न का उत्तर विस्तार से लिखिए : [16]
(क) भाषा के विविध रूपों का संक्षिप्त परिचय दीजिए।
(ख) तत्सम, अर्धतत्सम और तद्भव शब्दसमूह का सोदाहरण परिचय देते हुए तीनों में अंतर बताइए।
2. निम्नलिखित में से किसी एक प्रश्न का उत्तर विस्तार से लिखिए : [16]
(ग) अर्थ-तत्त्व और संबंध-तत्त्व को स्पष्ट करते हुए संबंध-तत्त्व के प्रकार बताइए।
(घ) अर्थपरिवर्तन के कारणों को सोदाहरण स्पष्ट करा।
3. निम्नलिखित में से किसी एक प्रश्न का उत्तर विस्तार लिखिए : [16]
(च) हिंदी साहित्य सम्मेलन, प्रयाग और दक्षिण भारत हिंदी प्रचार सभा, चेन्नई का हिंदी प्रचार में योगदान लिखिए।
(छ) देवनागरी लिपि के गुण और दोष लिखिए।
4. निम्नलिखित में से किन्हीं दो पर टिप्पणियाँ लिखिए : [16]
(1) भाषा की चार विशेषताएँ
(2) प्रयत्न लाघव
(3) स्थान और करण में अंतर
(4) वाक्य-विभाजन के आधार।

5. (अ) निम्नलिखित में से किन्हीं चार प्रश्नों के उत्तर संक्षेप में लिखिए : [8]

- (1) भाषा की कोई एक परिभाषा लिखिए।
- (2) बोली से भाषा कैसे बनती है ?
- (3) भाषा विकास के चार प्रमुख वाद लिखिए।
- (4) ध्वनिगुण के प्रकार लिखिए।
- (5) पद किसे कहते हैं ?
- (6) वाक्य के अनिवार्य तत्त्वों का उल्लेख कीजिए।

(आ) निम्नलिखित में से किन्हीं आठ प्रश्नों के उत्तर एक-एक वाक्य में लिखिए : [8]

- (1) किसके बिना समाज गूँगा है ?
- (2) संपर्क भाषा किसे कहते हैं ?
- (3) खड़ी बोली के किसी एक महाकाव्य का नाम लिखिए।
- (4) मारवाड़ी किस प्रांत की बोली है ?
- (5) दक्षिण भारत में पहले हिंदी प्रचारक के रूप में महात्मा गांधीजी ने किसे भेजा था ?
- (6) भाषाविज्ञान के अंग लिखिए।
- (7) व्यंजन किसे कहते हैं ?
- (8) हिंदी की अनुनासिक ध्वनियाँ लिखिए।
- (9) अर्थ किसे कहते हैं ?
- (10) लिपि के दो प्रकार बताइए।

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—4

[3901]-319

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

PERSIAN

General Paper III

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :—(1) *All* questions are compulsory.

(2) Figures to the right indicate full marks.

1. Write any *one* of the following : [16]

(1) Mention in detail about Arif Quzwaini.

(2) Explain poetic art of Khayani.

(3) Explain the life sketch and literary works of Shaikh Saadi.

2. Explain in Persian or explain and translate into English, Urdu or Marathi any *four* of the following : [16]

(۱) آں قدرت و شجاعت و جوش و خروش کو

شیران جنگ جوے یلتگینه پوش کو

(۲) چو آئینه گیرد غبار حلالیت

دل درد مندم باھی الہی

(۳) نفسِ تو مثلِ شتر خود پرور است

خود پرست و خود سوار و خود سراسر است

P.T.O.

- (۴) نالہء مرغ اسیر این ہمہ بہر وطن ست
 مسلک مرغ، گرفتار قفس ہم چومن است
- (۵) دیشب از شوق، نخفتم یکدم
 دوختم جامہ ویرتن کردم
- (۶) نکتہ اینجاست، کہ مارا فروخت
 گوہری دہر و شمارا خرید

3. Write the merits and demerits of the book *Chahar Maqala*. [16]

Or

Explain "علم نجوم" in detail.

4. (A) Reproduce in your own words in Persian any *one* of the following : [8]

(۱) حکایت سلطان بئین الدولہ محمود و ایاز

(۲) حکایت کنیز عجوزہ

(۳) حکایت سرتسطامیان

(B) Write the central idea of any *one* of the following : [8]

(۱) شاہد و شمع

(۲) دعا

(۳) بے کس وطن

5. Translate into English, Urdu or Marathi any two passage of the following : [16]

(۱) پس پادشاه را از شاعر نیک چاره نیست که بقاء اسم او را ترتیب کند و ذکر او در دواوین و دفاتر مثبت گرداند زیرا که چون پادشاه با مری که ناگزیر است مامور شود از لشکر و گنج و خزینہء او آثار نماند و نام او بسبب شعر شاعران جاوید بماند، شریف مجلّدی گرگانی گوید۔

از ان چندان نعیم این جهانی

که ماند از آل ساسان و آل سامان

ثنای رودکی ماندست و مدحت

نوای بارید ماندست و داستان

(۲) چون رودکی بدین بیت رسید امیر چنان منفعّل گشت که از تخت فرود آمد و بی موزه پای در رکاب خنگ نوبتی آورد و روی به نجارا نهاد چنانکه رانین و موزه تا دو فرسنگ در پی امیر بروند به بروته و آنجا در پای کرد و عنان تانجارا هیچ جای باز نگرست و رودکی آن پنج هزار دینار مضاعف از لشکر بستد، و شنیدم بسمرقتد در سنهء اربع و خمسّمائه از دهقان ابورجا احمد بن عبدالعمد العایدی که گفت جدّ من ابورجا حکایت کرد۔

(۳) آورده اند که درین شش ماه کس حدیث یوریحان پیش محمود نیارست کرد و از غلامان او یک غلام نامزد بود که او را خدمت همی کرد و بحاجت او بیرون همی شد و درمی آمد روزی این غلام بسر مرغزار غزنین می گذشت فال گوئی او را نجواند و گفت در طالع تو چند سخن گفتنی همی بینم هدیهء بده تا ترا بگویم غلام درمی دوید و داد فال گوی گفت عزیز ی از آن تو در رنجی است -

(۴) ندماء خویش فاضلی را نجواند و گفت فردا نجانهء خویش شراب خور و منجم غزنوی را نجوان و او را شراب ده و در غایت مستی از و پرس که این اختیار که تو کردی نیکو نبود و منجمان آنرا عیبها همی کستند سرّ این مرا بگوی آن ندیم چنان کرد و بمستی از وی پرسید غزنوی گفت من دانستم که از دو بیرون نباشد یا آن لشکر شکسته شود -

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—4

[3901]-320

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

SANSKRIT (G-III)

General Paper III

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

Texts :— (i) प्रतिमानाटकम्.
(ii) भामिनीविलास.

1. Translate any *two* passages from Section 'A' and 'B' each :

'अ' आणि 'ब' विभागातील प्रत्येकी दोन वेच्यांचे भाषांतर करा :

Section 'A'

(विभाग 'अ')

[10]

(i) रामः — अन्नमोहमुपगतस्तत्रभवान् । हन्त निवेदितम् प्रभुत्वम् । मैथिलि मङ्गलार्थेऽनया
दत्तान् वल्कला स्तावदानय ।
करोम्यन्यैर्नृपैर्धर्म नैवाप्तं नोपपादितम् ॥

सीता — गृह्यत्वार्थपुत्रः।

रामः — मैथिलि किं व्यवसितम्।

सीता — ननु सहधर्मचारिणी खल्वहम्।

रामः — मयैकाकिना किल गन्तव्यम्।

सीता — अतो नुखल्वनुगच्छामि।

रामः — वने खलुवस्तव्यम्।

P.T.O.

- सीता — तत् खलु मे प्रासादः।
 रामः — श्वश्रूश्वशुरशुश्रूषाणि च ते निर्वर्तयितव्या।
 सीता — एतामुद्दिश्य देवतानां प्रणामः क्रियते।
 (ii) भरतः — (सावेगम्) सूत चिरं मातुलपरिचयादविज्ञातवृत्तान्तोऽस्मि।
 श्रुतं मया दृढमकल्यशरीरो महाराज इति। तदुच्यतां पितुर्मे को व्याधिः।
 सूतः — हृदयपरितापः खलु महान्।
 भरतः — किमाहुस्तं वैद्याः।
 सूतः — न खलु भिषजस्तत्र निपुणाः।
 भरतः — किमाहारं भुङ्क्ते शयनमपि।
 सूतः — भूमौ निरशनः।
 भरतः — किमाशास्याद्।
 सूतः — दैवं।
 भरतः — स्फुरति हृदयं वाह्य रथम्।
 (iii) भरतः — आर्य अन्यमपि वरं हर्तुमिच्छामि।
 रामः — वत्स किमिच्छसि। किमहं ददामि। किमहमनुष्ठास्यामि।
 भरतः — पादोपभुक्ते तव पादुके म
 एते प्रयच्छ प्रणताय मूर्ध्ना।
 यावद् भवानेष्यति कार्यसिद्धिं
 तावद् भविष्याम्यनयोर्विधेयः॥

Section 'B'

(विभाग 'ब')

[10]

- (i) तोयैरल्पैरपि करुणया भीममानौ निदाघे
 मालाकार व्यरचि भवता या तरोरस्त्र पुष्टिः।
 सा किं शक्या जनयितुमिह प्रावृषेण्येन वारां
 धारासारानपि विकिरता विश्वतो वारिदेन॥

- (ii) प्रारम्भे कुसुमाकरस्य परितो यस्योल्लसन्मञ्जरी
पुञ्जे मञ्जलमुञ्जितानि स्वयंस्तानातनोरुत्सवान्।
तस्मिन्नद्य रसालशाखिनि दशां दैवात्कृशामञ्चति
त्वं चेन्मुञ्चसि चञ्चरीक विनयं नीचस्त्वदन्योऽस्ति कः॥
- (iii) अव्याख्येयां वितरति परां प्रीतिमन्तर्निमग्ना
कण्ठे लग्ना हरति नितरां यान्तरध्वान्तजालम्।
तां द्राक्षौघैरपि बहुमतां माधुरीमुद्गिरन्तीं
कृष्णेव्याख्यां कथय रसने यद्यसि त्वं रसज्ञा॥

2. Explain with reference to the context any *two* from Section 'A' and 'B' each :

'अ' आणि 'ब' विभागातील प्रत्येकी दोन वाक्यांचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा :

Section A

[10]

(विभाग 'अ')

- (i) आर्य ननु वक्तव्यमेकशरीरसंक्षिप्ता पृथिवी रक्षित्तव्येति।
(ii) क्षिप्रमानीयतां पुत्रः पापं सफलमस्त्विति।
(iii) हस्तस्पर्शो हि मातृणामजलस्य जलाञ्जलिः।
(iv) जीमूतचन्द्र इव खे प्रभया वियुक्तः।

Section B

[10]

(विभाग 'ब')

- (i) उद्गिरतो यद्गरलं फणिना पुष्णासि परिमलोद्गारैः।
(ii) तानपि वहसि पटीरज किं कथयामस्त्वदीयमौन्नत्यम्।
(iii) माकन्द न प्रपेदे मधुपेन तवोपमा जगति।
(iv) चेतः सरणावस्यां किं नागन्ता कदापि नन्दसुतः।

3. Write descriptive notes on any *two* of the following : [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर सविस्तर टीपा लिहा :

(i) The character of भूत in प्रतिमानाटकम्.

प्रतिमा नाटकातील भूताची व्यक्तिरेखा.

(ii) प्रवेशकः in प्रतिमानाटकम्.

प्रतिमा नाटकातील प्रवेशक.

(iii) Vrکشānyoktī .

वृक्षान्योक्ती.

(iv) Kūpānyoktī .

कूपान्योक्ती.

4. Appreciate critically Act 6th of प्रतिमानाटकम्. [12]

प्रतिमानाटकाच्या सहाव्या अंकांचे चिकित्सक रसग्रहण करा.

Or

(किंवा)

Appreciate critically Act 3rd of प्रतिमानाटकम्.

प्रतिमानाटकाच्या तिसऱ्या अंकांचे चिकित्सक रसग्रहण करा.

5. (i) Explain with detail 'Gajānyokti' in . [12]

प्रास्ताविकविलासातील गजन्योक्ती सविस्तर स्पष्ट करा.

Or

(किंवा)

(ii) State the character sketch of Jagannatha Pandita and state his date and works.

जगन्नाथ पंडिताचा काळ-जीवन आणि कालकृती स्पष्ट करा.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—4

[3901]-321

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

SANSKRIT

(S-III)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

Texts :— (i) लघुसिद्धान्तकौमुदी.

(संज्ञा, कारक, सन्धि.)

(ii) *History of Vedic Literature.*

वैदिक वाङ्मयाचा इतिहास.

(iii) *Sanskrit Composition.*

संस्कृत निबन्धलेखन.

1. Explain any *three* of the following :

[15]

पुढीलपैकी कोणत्याही तिहींचे स्पष्टीकरण करा :

(i) हलन्त्यम्।

(ii) इको यणचि।

(iii) आद् गुणः।

(iv) ऊकालोऽञ्जस्वदीर्घप्लुतः।

(v) ध्रुवमपायेऽपादानम्।

P.T.O.

2. (A) Write notes on any *three* of the following : [6]

पुढीलपैकी कोणत्याही तिहींवर टीपा लिहा :

- (i) संहिता।
- (ii) वृद्धिः।
- (iii) संयोगः।
- (iv) कर्ता।
- (v) उपपदविभक्तिः।

(B) Split any *two* conjuncts of the following quoting relevant rules : [4]

पुढीलपैकी दोहोंचा संबंधित सूत्रे सांगून संधि-विग्रह करा :

- (i) नायकः।
- (ii) जगदीशः।
- (iii) देवालयः।
- (iv) हरिं वन्दे।

(C) Give any *five* vibhaktis of the underlined words from the following sentences giving relevant rules : [5]

खालील वाक्यातील कोणत्याही पाच अधोरेखित शब्दांच्या विभक्ति संबंधित सूत्राच्या आधारे सांगा :

- (i) हरिं भजति।
- (ii) रामेण बाणेन हतो बाली।
- (iii) ग्रामम् अजां नयति।

- (iv) भूमौ पतति।
(v) वनस्य दूरे।
(vi) तिलेषु तैलम्।
(vii) राज्ञः पुरुषः।
(viii) वृक्षः अवचिनोति फलानि।

3. (A) Point out the different names of the अथर्ववेद. What light do they throw on its nature ? [12]

अथर्ववेदाची वेगवेगळी नावे सांगा. त्याच्या स्वरूपावर ती कोणता प्रकाश टाकतात ?

Or

(किंवा)

Write an essay on R̥gveda and its branches. [12]

ऋग्वेद व ऋग्वेदाच्या शाखा यावर निबंध लिहा.

- (B) Explain the fundamental tenets of the Upanisads. [12]

उपनिषदातील भूलभूत तत्त्वांचे स्पष्टीकरण करा.

Or

(किंवा)

Write an essay on आरण्यक. [12]

आरण्यके यावर निबंध लिहा.

4. Write critical paragraph on any *two* of the following : [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक परिच्छेद लिहा :

(i) कल्पसूत्र and व्याकरण Vedanga.

कल्पसूत्र आणि व्याकरण वेदांग.

(ii) ब्राह्मणे.

(iii) ऋग्वेदातील अश्विनौ देवता.

अश्विनौ as deity in the Rgveda.

(iv) ऋग्वेदातील अग्नि देवता.

अग्नि as deity in the Rgveda.

5. Write a short essay in Sanskrit on any *one* of the following : [10]

खालीलपैकी कोणत्याही एकावर संस्कृतात निबन्ध लिहा :

(i) सत्यमेव जयते।

(ii) मम मित्रम्।

(iii) कविकुलगुरुः कालिदासः।

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[3901]-322

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

SANSKRIT (S—IV)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

Texts :— आत्मानात्मविवेक (Atmanatmaviveka)
तर्कसंग्रह (Tarkasamgraha)

1. (A) Explain with reference to the context (any *three*) of the following : [15]

खालीलपैकी कोणत्याही तिन्हींचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा :

(i) तितिक्षा नाम देहविच्छेदव्यतिरिक्तं शीतोष्णादि द्वंद्वसहनम्।

(ii) अविवेकः कस्माद् भवति अज्ञानात्।

(iii) श्रद्धा नाम गुरुवेदान्तवाक्येषु अतीव विश्वासः।

(iv) अन्तःकरणं नाम मनोबुद्धिश्चित्तमहङ्कारश्चेति।

(v) मुमुक्षत्वं नाम मोक्षे अतितीव्रेच्छावत्वम्।

(B) Explain with reference to the context (any *three*) of the following : [15]

खालीलपैकी कोणत्याही तिन्हींचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा :

(i) आकांक्षा योग्यता संनिधिश्च वाक्यार्थज्ञानहेतुः।

P.T.O.

- (ii) प्राच्यादिव्यवहारहेतुर्दिक्।
(iii) यत्समवेतं कार्यम् उत्पद्यते तत्समवायिकारणम्।
(iv) स्वार्थं स्वानुमिति हेतुः।
(v) संस्कारस्त्रिविधः। वेगो भावना स्थितिस्थापकश्चेति।

2. Explain fully the nature of Anatma. [15]

अनात्म्याचे स्वरूप संपूर्ण स्पष्ट करा.

Or

(किंवा)

Explain fully the 'षड्विधलिङ्ग' of 'तात्पर्यनिर्णय'.

तात्पर्यनिर्णयाची षड्विधलिङ्गे स्पष्ट करा.

3. Explain fully the 'Pratyaksha Pramana'. [15]

प्रत्यक्षप्रमाण पूर्णपणे स्पष्ट करा.

Or

(किंवा)

Describe the seven Padarthas mentioned in Tarkasamgraha.

तर्कसंग्रहातील सप्त पदार्थांचे विवेचन करा.

4. Write critical notes on any *two* of the following : [10]

खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर चिकित्सक टीपा लिहा :

(i) पंचीकरण

(ii) सूक्ष्मशरीर

(iii) अधिकारी.

5. Write critical notes on any *two* of the following : [10]

खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर चिकित्सक टीपा लिहा :

(i) कर्म

(ii) अभाव

(iii) उपमिति.

Total No. of Questions—8]

[Total No. of Printed Pages—4+2

[3901]-323

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

ARDHAMAGADHI (Prakrit)

Paper G-III

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

Section A—नलकहा

Section B—अंजणापवणंजयवुत्तंतु (संधि 18-19)

Note :— *All* questions are compulsory.

सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

Section A

(नलकहा)

1. Translate into English or Marathi any *two* : [10]

कोणत्याही दोहोंचे इंग्रजी किंवा मराठीत भाषांतर करा :

(I) अक्रो व्व मेहमुक्रो सुवन्नपिंडो व्व अनलउत्तिन्नो।

दमयंतीए भाले तिलओ तो फुरिउमारद्धो ॥

अह देवयाइ पडिम व्व ण्हाविया नियकरेहिं देवीए।

पवरंसुयाइं परिहाविऊण नीया नीवसमीवे ॥

चंदजसा दमयंती य दोवि रन्नो सहाइ उवविट्टा।

तम्मि समयम्मि सूरुो भुवणपईवो गओ अत्थं ॥

तिमिरेण कज्जलेण व भायणं गयणमंडलं भरियं।

तहवि न रायसहाए वियंभिओ तिमिरलेसो वि ॥

P.T.O.

(II) वुत्तो नलेण एसो दूयमुहेणं—मए समं जुञ्जं।
 होउ मह तुञ्ज लच्छी, मह लच्छी वा हवउ तुञ्ज ॥
 अह कूबरेण पुणरवि पारद्धं जुञ्जभीरुणा जूयं।
 सो सुकयमंसलेणं नलेण हाराविओ सव्वं ॥
 कूरो वि कूबरो सो मम लहुबंधु त्ति कोवराहिण्ण।
 गुणनिम्मलेण विहिओ नलेण पुव्वं व्व जुवराओ ॥
 लहिरुण नियं रज्जं दमयंतीसंजुओ नलो राया।
 उक्कंठिओ नमंसइ अउञ्जनयरीजिणहराईं ॥

(III) तत्थ रुद्धो करधरियधणुबाण सिल्लेहिं भिल्लेहिं। रहं मुत्तण ढुक्को ताण संमुहो करेण करवालं नच्चावयंतो नलो। सीहस्स व सियालेसुं को तुह इमेसु अक्खेवो ? भर-हद्धविजयलच्छीविलासभवणं ते क्वाणो किं न लज्जए इमेसु पसुपाएसु पहरंतो ? त्ति भणंतीए भुयाए धरिओ रहं मुत्तूण दमयंतीए नलो। मुक्का दमयंतीए सीलमाहप्पदुस्सहा हुंकारा। हरिण व्व हरीहिं गुंजंतेहिं पणट्टा दिसोदिसं भिल्ला। भिल्लपिट्ठुओ नलेण समं गया दमयंती दूरं।

2. Explain with reference to the context any *two* : [10]

ससंदर्भ स्पष्टीकरण द्या (कोणतेही दोन) :

- (I) सच्चं खु एयं जो खीरं पाएइ सो वि डसिज्जए तुह जाईए।
- (II) भो खुज्ज ! अत्थिसिक्खावियक्खणं किमन्नं पि विन्नाणं ते ?
- (III) नहि भोगिणो कयावि हु नियकंचुलिया कुणइ भारं।
- (IV) किं कुणइ पुरिसयारो पुरिसस्स विहिम्मि विवरीए।

3. Give information about the author Somaprabhacarya along with his works. [12]

लेखक सोमप्रभाचार्य व त्यांच्या रचना याबद्दल माहिती द्या.

Or

(किंवा)

Give the character sketch of दमयंती.

दमयंतीचे व्यक्तिचित्रण करा.

4. Give a note on any one : [8]

कोणत्याही एकावर टीप लिहा :

(i) विद्यापारंगत नलराजा.

(ii) नलकथेतील अद्भूत रस.

Supernatural elements in नलकहा.

Section B

अंजणापवणंजयवृत्तं (संधि 18 & 19)

5. Translate any one of the following into English or Marathi : [10]

खालीलपैकी कोणत्याही एकाचे मराठी किंवा इंग्रजीत भाषांतर करा :

(1) तो दुःखु दुःखु दुःखिमयमणेण

किउ पाणिगहणु पहंजणेण।

थिउ वारह वरिसई परिहरेवि

णवि सुअइ आलवइ सुइणवे वि।

वारे वि ण जाइ ण जेम जेम

खिज्जइ झिज्जइ पुणु तेम तेम ।
 डज्झंतउ उरु विरहाणलेण
 ण वुज्जावइ अंसुअजलेण ।
 परिवारभित्तिचित्ताइँ जाइँ ।
 णीसासधूममलियाइँ ताइँ ।
 ढिल्लइँ आहरणइँ परियलंति
 णं णेहखंडखंडइँ पडंति ।
 गउ रुहिरु णवर थिउ अइणु अत्थि
 णउ णावइ जीविउ अत्थि णत्थि ।
 तहिँ तेहएँ कालेँ दसाणणेण
 सुरवरकुरंगंपंचाणणेण ।

घत्ता—जो दुम्मुहु दूउ विसज्जिय

सो आयउ कप्पविवज्जियउ ।
 हय समरभेरि रहवरेँ चडिउ
 रणेँ रावणु वरुणहोँ अब्भिडिउ ॥

(2) एम वोल्ल किर विहि मि परोप्परु जावेँहिँ

गीउ गेउ गंधव्वे मणहरु तावेहिँ ॥
 तं णिसुणेवि परिओसिय णियमणेँ
 'पच्छण्णु को वि सुहि वसइ वणेँ ।
 असमाहिमरणु जें णासियउ
 अण्णु वि गंधव्वु पयासियउ' ।
 अवरोप्परु एम चवंतियहुँ

पलियंकगुहहिँ अच्छंतियहुँ।
 माहवमासहो बहुलट्टमिँ
 रयणिहेँ पच्छिमपहरद्धेँ थिँ।
 णक्खत्तेँ सवणेँ उप्पण्णु सुउ
 हलकमलकुलिसझसकमलजुउ।
 चक्कंकुसकुम्मसंखसहिउ
 सुहलक्खणु अवलक्खणरहिउ।
 ताणंतरेँ परवलणिम्महेण
 पडिसूरेँ सूरसमप्पहेँण।
 णहेँ जंते वे वि णियच्छियउ
 ओअरेँ वि विमाणहोँ पुच्छियउ।

घत्ता—‘कहिँ जायउ कहिँ वड्डियउ
 कहो धीयउ कहो कुळउत्तियउ
 कसु केरउ एवड्डु दुहु
 वणेँ अच्छहोँ जेण रूअँतियउ’॥

6. Explain with reference to the context (any two) : [10]

ससंदर्भ स्पष्ट करा (कोणतेही दोन) :

- (1) सरहसु साइउ देंतएँहिँ जं एक्कमेक्कु आवीलियउ
अंसु पणालें णीसरइ णं कलुणु महारसु पीलियउ।
- (2) हणुरुहदीवेँ पवड्डियउ ‘हणुवंतु’ णामु तें तासु किउ।
- (3) उप्पएँवि णहंगणेँ वे वि गय णं सियअहिसिंचणेँ मत्त गय।
- (4) अच्छंते अच्छिउ जीउ महु जंते जाएसइ पइँ जि सहुँ।

7. Define महाकाव्य and evaluate पउमचरिउ as a महाकाव्य. [12]

महाकाव्याची व्याख्या देऊन पउमचरिउ चे एक महाकाव्य म्हणून परीक्षण करा.

Or

(किंवा)

Critically evaluate 18th संधी of अंजणापवणंजयवुत्तंतु.

अंजणापवणंजयवुत्तंतुच्या 18व्या संधीचे विवेचक मूल्यमापन करा.

8. Write a note on any *one* : [8]

कोणत्याही एकावर टीप लिहा :

(1) Lamentation of अंजना.

अंजनेचा विलाप.

(2) Condemnation of अंजना by केतुमती.

केतुमतीने अंजनेची केलेली निर्भर्त्सना.

Total No. of Questions—8]

[Total No. of Printed Pages—4

[3901]-324

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

PALI

Paper G-3

(उदान and चरियापिटक)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

Part A

(उदान)

1. Translate into English or Marathi (any two) : [10]

मराठी किंवा इंग्रजीमध्ये भाषांतर करा (कोणतेही दोन) :

(I) एवं मे सुतं। एकं समयं भगवा गयायं विहरति गयासीसे। तेन खो पन समयेन सम्बहुला जटीला सीतासु हेमन्तिकासु रत्तीसु अन्तरद्वके हिमपातसमये गयायं उम्मुज्जन्ति पि निमुज्जन्ति पि उमुज्जनिमुज्जं पि करोन्ति ओसिञ्चन्ति पि अग्गिं पि जुहन्ति—“इमिना सुद्धिं” ति।

अदसा खो भगवा ते सम्बहुले जटिले सीतासु हेमन्तिकासु रत्तीसु अन्तरद्वके हिमपातसमये गयायं उमुज्जन्ते पि निमुज्जन्ते पि उमुज्जनिमुज्जं पि करोन्ते ओसिञ्चन्ते पि अग्गिं पि जुहन्ते—“इमिना सुद्धी” ति।

(II) अस्सोसुं खो भिक्खु—“आयस्मा किर नन्दो भगवतो भाता मातुच्छापुत्तो अच्छरानं हेतु ब्रह्मचरियं चरति; भगवा किरस्स पाटिभोगो पञ्चन्नं अच्छरासतानं पटिलाभाय कुक्कुटापादानं” ति।

अथ खो आयस्मतो नन्दस्स सहायका भिक्खू आयस्मन्तं नन्दं भतकवादेन च उपक्कितकवादेन च समुदाचरन्ति—“भतको किरायस्मा नन्दो, उपक्कितको किरायस्मा नन्दो अच्छरानं हेतु ब्रह्मचरियं चरति; भगवा किरस्स पाटिभोगो पञ्चन्नं अच्छरासतानं पटिलाभाय कुक्कुटापादानं” ति।

P.T.O.

(III) अथ खो आयस्मतो पिलिन्दवच्छस्स पुब्बेनिवासं मनसि करित्वा भिक्खू आमन्तेसि—
“मा खो तुम्हे, भिक्खवे, वच्छस्स भिक्खुनो उज्जायित्थ। न, भिक्खवे, वच्छो दोसन्तरो
भिक्खू वसलवादेन समुदाचरति। वच्छस्स, भिक्खवे, भिक्खुनो पञ्च जातिसतानि
अब्बोकिण्णानि ब्राह्मणकुले पच्चाजातानि। सो तस्स वसलवादो दीघरत्तं समुदाचिण्णो।

2. Explain any *two* with reference to the context : [10]

कोणत्याही दोहोंचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा :

(I) एवमेतं यथाभूतं, सम्मप्पज्जाय पस्सतो।

भवतव्हा पहीयति, विभवं नाभिनन्दति ॥

(II) यदा सकेसु धम्मेसु, पारगु होति ब्राह्मणो।

अथ एतं पिसाचं च, पक्कुलज्जातिक्कत्ती'ति।

(III) सब्बं परवसं दुक्खं, सब्बं इस्सरियं सुख।

साधारणे विहज्जन्ति, योगा हि दुरितक्कमा'ति ॥

(IV) दिसो दिसं यं तं कयिरा, वेरी वा पन वेरीनं।

मिच्छापणिहितं चित्तं, पापियो नं ततो करे'ति ॥

3. Explain the concept of ब्राह्मण with reference to ब्राह्मणसुत्तं, महाकस्सपसुत्तं
and अजकलापकसुत्तं। [8]

ब्राह्मणसुत्तं, महाकस्सपसुत्तं व अजकलापकसुत्तानुसार ब्राह्मण ही संकल्पना स्पष्ट करा.

Or

(किंवा)

Write a detailed note on मुचल्लिन्दवग्गो.

मुचल्लिन्दवग्गावर सविस्तर टीप लिहा.

4. Critically evaluate हुंहुडकसुत्तं. [12]
हुंहुडकसुत्ताचे चिकित्सक विवेचन करा.

Or

(किंवा)

Write a detailed note on 'पटिच्चसमुत्पाद'.

'प्रतित्यसमुत्पाद' यावर सविस्तर टीप लिहा.

Part B

(चरियापिटक)

5. Translate any *two* into English *or* Marathi : [10]

कोणत्याही दोहोंचे मराठी अथवा इंग्रजीत भाषांतर करा :

- (1) केवलं पथविं रज्जं, जातिपरिजनं यसं।
चजमानो न चिन्तेसिं, बोधियायेव कारणा ॥
माता पिता न मे देस्सा, न पि मे देस्सं महायसं।
सब्बञ्जुतं पियं मय्हं, तस्मा रज्जं परिच्चजिं ति ॥
- (2) पुनापरं यदा होमि, कासीनं पुरवरूत्तमे।
भगिनी च भातरो सत्त, निब्बत्ता सोत्थिये कुले ॥
एतेसं पुब्बजो आसिं, हिरीसुक्कमुपागतो।
भवं दिस्वान भयतो, नेक्खम्माभिरतो अहं ॥
- (3) यं तेसं वचनं वुत्तं, गिहीधम्मे सुखावहं।
तं मे अहोसि कठिनं, तत्तफालसमं विय ॥
ते मं तदा उक्खिपन्तं, पुच्छिसुं पत्थितं मम।
किं त्वं पत्थयसे सम्म, यदि कामे न भुज्जसि ॥

6. Explain any *two* with reference to the context : [10]

कोणत्याही दोहोंचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा :

- (1) यो मे कनिट्टिको भाता, नन्दो नामासि पण्डितो।
सो पि मं अनुसिक्खन्तो, पब्बज्जं समरोचयि ॥
- (2) यदा अहं कपि आसिं, नदीकुले दरीसये।
पीळितो सुंसुमारेन, गमनं न लभामहं ॥
- (3) अनुस्सरित्वा सतं धम्मं, परमत्थं विचिन्तयं।
अकासि सच्चकिरियं, यं लोके धुवसस्सतं ॥
- (4) अनुस्सरित्वा सतं धम्मं पुब्बकं जिनसेवितं।
ब्राह्मणस्स धनं दत्त्वा, पोरिसादं उपागमिं ॥

7. Write a detailed note on any *one* : [8]

कोणत्याही एकावर सविस्तर टीप लिहा :

- (1) कण्हदीपायनचरिया.
- (2) सोमनस्सचरिया.

8. Critically evaluate any *one* : [12]

कोणत्याही एकाचे विवेचक परीक्षण करा :

- (1) हत्थिनागवग्ग
- (2) अकित्तिवग्गो.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—4+1

[3901]-325

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

ARABIC

General Paper III

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

1. Translate into English *or* Urdu *or* Marathi any *two* of the following passages : [16]

(الف) ”دخل جماعة التلاميذ بقالة كبيرة حُجَّاورَةً لمدرستهم ليتعرّفوا على البقالة. فاستقبلهم صاحبها ببشاشةٍ واخذ يشرح لهم قائلاً :
البقال يُزوّدكم بالسُّكَّر والرُّزّ والزَّيتِ و الملح و الصَّابون و الزُّجْدَةَ
الجُبْنَ و اللبَن الجافّ و المُرَبِّياتِ و الأسماك المحفوظة
وغير ذلك. من الموادّ اللّازمة للطَّعام و لتنظيف المنزل.
ثمّ التفت نحو الرُّفوف التي وضعت عليها و قال : إنّنا نرتبُ كلَّ
نوعٍ من البضاعة و نضعه و حده. و نضع عليه ورقةً نكتبُ عليها
شمنه.

P.T.O.

(ب) ”وَيَسْتَطِيعُ الْجَمَلُ أَنْ يَخْزُنَ فِي جَوْفِهِ مَاءً يَكْفِيهِ عِدَّةَ أَيَّامٍ لِأَنَّهُ تَعَوَّدَ أَنْ يَشْرَبَ كَثِيرًا قَبْلَ أَنْ يَخْرُجَ فِي رِحَالَتِهِ الطَّوِيلَةِ الَّتِي لَا يَجِدُ فِي اثْنَائِهَا مَاءً يَشْرَبُهُ. وَيُرْعَى الْجَمَلُ الْعَشْبَ وَالشُّوكَ وَيَأْكُلُ الْفَوَلَّ وَالتِّينَ وَالْبَرَسِيمَ وَالشَّعِيرَ كَمَا تَأْكُلُ الْخَيْلُ وَالْبِغَالُ وَالْحَمِيرُ وَالْجَمَلُ يَطْرِبُهُ حُدَاءُ الْجَمَالِ، فَاذْ أَسْمِعُهُ نَشْطًا فِي سِيرِهِ. وَجَمَلُ الرَّكُوبِ. وَيَسْمَى ”الدَّلُولُ“ يَسْتَطِيعُ أَنْ يَقْطَعَ فِي الْيَوْمِ الْوَاحِدِ مِائَةَ كِيلُومِترٍ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَتْعَبَ. وَانْثَى الْإِبِلُ تُسَمَّى النَّاقَةَ وَتَتَغَدَّى الْبَدُونُ بِلَبْنِهَا وَتَتَّخِذُ النَّاسُ مِنْ وَبَرِ الْجَمَالِ مَلَابِسَ مُدْفِئَةً جَدًّا فِي الشِّتَاءِ.“

(ج) ”إِنَّ لَحْمَ الْإِنْسَانِ لَيْسَ كُتْلَةً وَاحِدَةً كَمَا يُرَى ظَاهِرًا أَوْلَكِنَّهُ يَتَكَوَّنُ مِنْ كُتَلٍ صَغِيرَةٍ. وَتِلْكَ هِيَ الْعِضَلَاتُ، وَظَيْفَتُهَا تَوْلِيدُ الْحَرَكَةِ فِي جَمِيعِ أَجْزَاءِ الْجِسْمِ الْمُخْتَلِفَةِ. وَالْعِضَلَاتُ عَظِيمَةُ الْعَدَدِ بَعْضُهَا كَبِيرُ الْحَجْمِ وَبَعْضُهَا صَغِيرُ الْحَجْمِ، وَتَنْمِيَةُ الْعِضَلَاتِ تَزِيدُ فِي قُوَّتِهَا وَبِقُوَّتِهَا تَزْدَادُ قُوَّةُ الْبَدَنِ وَكُلَّمَا قَوِيَ الْبَدَنُ كَانَ الْإِنْسَانُ أَقْدَرَ عَلَى تَادِيَةِ أَعْمَالِهِ وَالْقِيَامِ بِوَأَجِبَاتِهِ. وَلِلرِّيَاضَةِ الْبَدَنِيَّةِ فَائِدَةٌ عَظِيمَةٌ فِي تَنْمِيَةِ الْعِضَلَاتِ وَهِيَ ضَرُورِيَّةٌ لِصِحَّةِ الْجِسْمِ.“

2. (A) Explain with reference to the context any *four* of the following couplets : [8]

(١) اذا كُنت في كُلِّ الامورِ مُعَاتِباً

صَدِيقَكَ لم تعلقِ الذّي لاتعاتبُهُ

(٢) فعش واحداً أوصل أخاك فإنه

مُقارِفُ ذنبٍ مرّةً و مُجانِبُهُ

(٣) و من ذا الذّي تُرضى سجاياهُ كُلِّها

كفى المرءُ نبلاً أن تُعدّ معايبُهُ

(٤) وسارع ما رمت ما دمت قادراً

عليه وان لم تُبصر النّجح فاصبر

(٥) وعود مقال الصّدق نفسك وأرضه

تصدّق ولا تركزن الى قولٍ مُفتر

(٦) ولا تقفُ زلات العبادِ تُعدُّها

فلست على هذا الورى بمُسيطرٍ

(٧) وما أنا ممّن تأسر الخمرُ لُبّه

ويملكُ سمعيه اليراعُ المُثقبُ

(B) Write the short notes on any *two* of the following poets : [8]

(١) بَشَّارِ بْنِ جُرْدٍ

(٢) البارودي

(٣) الامام الشافعي

(٤) حافظ ابراهيم

3. (A) Explain with reference any *one* of the following Surahas : [8]

(١) سورة الحجرات

(٢) سورة الفرقان

(٣) سورة الانفطار

(٤) سورة العلق

(B) Summarise any *two* of the following lessons : [8]

(١) وصفُ الدَّاهِدِ

(٢) الدِّينُ الصَّنَاعِي

(٣) فِي سَبِيلِ السَّعَادَةِ وَالْيَقِينِ

(٤) جَوَامِعُ الْكَلِمِ

4. Define with examples any *two* of the following topics : [16]

(١) الْحُرُوفُ الْمُشَبَّهَةُ بِالْفِعْلِ

(٢) التشبيه

(٣) المعروف و المجهول

(٤) الاستعارة

5. (A) Translate into English of the following passage : [8]

”النهْدُ وطنى - هى قطرٌ غنى - ارضها خصبةٌ وصالحةٌ للزراعة و الثمارها كثيرةٌ - و جوها معتدلٌ و سماءها صافيةٌ - و خيراتها كثيرةٌ - شعبها كريمٌ يُحبُّ الضيف و يُكرمُ الفقراء - الهندُ عضوٌ فى هيئة الاجم المتحدة و هى تلعبُ دوراً هاماً فى جميع نشاطاتها - أنا خادمٌ لوطنى -“

(B) Translate into Arabic of the following passage : [8]

“Madras is a big city. Its inhabitants exceed three million persons. It is the capital of the state of Tamil Nadu. It is an industrial and commercial city. It is a horticultural (Agricultural) city. Cultivation of vegetables, fruits, and coconut are found in its outskirts. Even as big gardens are also found in the city. It is situated in South on the Bay of Bengal.”

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[3901]-326

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

ECONOMICS

(G-III : Indian Public Finance)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in **50** words each (any *two*) : [10]

(i) Explain the nature of Public Finance.

(ii) State the demerits of Direct Tax.

(iii) State the concept of Revenue Deficit and Fiscal Deficit.

(iv) State the sources of Internal Public Debt.

2. Write notes in **100** words each (any *four*) : [20]

(i) Types of Budget.

(ii) Causes of increasing Public Debt.

(iii) Sources of Public Revenue.

(iv) Principles of Public Expenditure.

(v) Adverse effects of Deficit Financing

(vi) Revenue sources of Central and State Government.

P.T.O.

3. Answer the following questions in **200 to 250** words each (any *three*) : [30]
- (i) Explain the causes of increasing public expenditure in India.
  - (ii) Explain the determinants of Taxable Capacity.
  - (iii) Explain the recommendations of 13th Finance Commission.
  - (iv) Explain the constitutional provision of Central-State Financial Relations.
  - (v) Explain the “Principle of Maximum Social Advantage” of Dr. Dalton.
4. Answer any *one* of the following questions in **500** words : [20]
- (i) Explain the effects of taxation on production, distribution and employment.
  - (ii) What is Fiscal Policy ? Explain in detail the objectives of Fiscal Policy.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

- सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **50** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [10]
- (i) सार्वजनिक आयव्ययाचे स्वरूप स्पष्ट करा.
  - (ii) प्रत्यक्ष कराचे दोष सांगा.
  - (iii) महसुली तुट आणि वित्तीय तुट या संकल्पना स्पष्ट करा.
  - (iv) अंतर्गत सार्वजनिक कर्जाचे मार्ग सांगा.

2. प्रत्येकी 100 शब्दांत टीपा लिहा (कोणताही चार) : [20]
- (i) अंदाजपत्रकाचे प्रकार
  - (ii) सार्वजनिक कर्जवाढीची कारणे
  - (iii) सार्वजनिक महसुलाचे मार्ग
  - (iv) सार्वजनिक खर्चाची तत्वे
  - (v) तुटीच्या अर्थभरण्याचे प्रतिकूल परिणाम
  - (vi) केंद्र आणि राज्य सरकारच्या महसुलाचे मार्ग.
3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 200 ते 250 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणत्याही तीन) : [30]
- (i) भारतातील सार्वजनिक खर्च वाढीची कारणे स्पष्ट करा.
  - (ii) करदेयक्षमतेचे निर्धारक घटक स्पष्ट करा.
  - (iii) तेराव्या वित्त आयोगाच्या शिफारशी स्पष्ट करा.
  - (iv) केंद्र-राज्य सरकारच्या वित्तिय संबंधाबाबत संविधानात्मक तरतुदी स्पष्ट करा.
  - (v) डॉ. डाल्टन यांचे महत्तम सामाजिक लाभाचे तत्व स्पष्ट करा.
4. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्नाचे 500 शब्दांत उत्तर लिहा : [20]
- (i) उत्पादन, विभाजन आणि रोजगार यावरील कराचे परिणाम स्पष्ट करा.
  - (ii) राजकोषीय धोरण म्हणजे काय ? राजकोषीय धोरणाची उद्दिष्टे सविस्तर स्पष्ट करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[3901]-327

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

ECONOMICS

(Special Paper III)

(S-3 : International Economics)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in **50** words each (any *two*) : [10]

- (1) Explain the meaning and scope of International Economics.
- (2) State the gain's from International Trade.
- (3) State the functions of IMF.
- (4) State the demerits of Devaluation.

2. Write short notes in **100** words each (any *four*) : [20]

- (1) Inter-regional trade.
- (2) Leontief's paradox.
- (3) Terms of trade.
- (4) World Trade Organization and India.
- (5) Special Economic Zone [SEZ].
- (6) World Bank.

P.T.O.

3. Answer the following questions in **200 to 250** words each (any *three*) : [30]

- (1) Explain the arguments in favour and against of protected trade policy.
- (2) Explain the 'Trade as an Engine of Economic Development'.
- (3) Explain India's Import-Export trade policy.
- (4) State the objectives and achievements of IMF.
- (5) Explain the causes of deficit in Balance of Payment of India.

4. Answer any *one* of the following questions in **500** words : [20]

- (1) Explain the critical evaluation of Heckscher-Ohlin theory of International Trade.
- (2) Explain the role of Multinational Corporations in India.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **50** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

- (1) आंतरराष्ट्रीय अर्थशास्त्राचा अर्थ आणि व्याप्ती विशद करा.
- (2) आंतरराष्ट्रीय व्यापारापासून मिळणारे लाभ सांगा.
- (3) आंतरराष्ट्रीय नाणेनिधीचे कार्ये सांगा.
- (4) अवमुल्यनाचे दोष सांगा.

2. प्रत्येकी 100 शब्दांत टिपा लिहा (कोणत्याही चार) : [20]

- (1) आंतर-प्रादेशिक व्यापार.
- (2) लिआंटिफचा विरोधाभास.
- (3) व्यापार शर्ती.
- (4) जागतिक व्यापार संघटना आणि भारत.
- (5) विशेष आर्थिक क्षेत्र (सेझ).
- (6) जागतिक बँक.

3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 200 ते 250 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही तीन) : [30]

- (1) संरक्षित व्यापार धोरणाच्या बाजूचे आणि विरुद्ध बाजूचे युक्तीवाद स्पष्ट करा.
- (2) “व्यापार हा आर्थिक विकासाचे यंत्र/इंजिन आहे.” विशद करा.
- (3) भारताचे आयात-निर्यात व्यापार धोरण स्पष्ट करा.
- (4) आंतरराष्ट्रीय नाणेनिधीचे उद्दिष्ट्ये आणि यश सांगा.
- (5) भारताचा व्यवहार तोलातील तुटीचे कारणे विशद करा.

4. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्नाचा उत्तर 500 शब्दांत लिहा : [20]

- (1) हेक्शचर-ओहलिन यांच्या आंतरराष्ट्रीय व्यापाराच्या सिद्धांताचे टिकात्मक परिक्षण करा.
- (2) भारतातील बहुराष्ट्रीय कंपण्यांची भूमिका विशद करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—4

[3901]-328

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

ECONOMICS

Special Paper IV

(S-4 : Quantitative Techniques and Project Work)

(Only For Internal Students)

(2008 PATTERN)

Time : Two Hours

Maximum Marks : 50

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Answers should be neat and to the point.

(iii) Figures to the right indicate full marks.

(iv) Use of calculator is allowed.

1. Answer the following (any two) : [10]

(1) State the objectives of Research.

(2) State the sources of collection data.

(3) Solve :

$$100 - 4y = y + 25, \quad y = \dots\dots\dots ?$$

(4) Find simple interest on Rs. 1,000 for 5 years at Rs. 5% rate of interest.

2. Answer the following (any two) : [10]

(1) State the demerits of Mode.

P.T.O.

- (2) Explain the formulation of Hypothesis.
- (3) Find simple interest on Rs. 20,000 for 5 years at Rs. 10% rate on interest.
- (4) Solve :

$$25y = 1000, \quad y = \dots\dots\dots ?$$

3. Answer the following (any *two*) : [16]

- (1) What is meant by Tabulization ? State the types of tabulization.
- (2) Explain the types of classification.
- (3) Find the compound interest on Rs. 20,000, for 4 years at Rs. 5% p.a.
- (4) Find Arithmetic Mean from the following frequency distribution :

Mobile	No. of Dealers
50	15
55	20
60	25
65	30
70	10
Total	100

4. Answer the following (any *one*) : [14]

- (1) Explain the objectives and steps of reports writing.

(2) Calculate the Median and Mode of the following information :

No. of Goals Scored	No. of Matches
0-10	18
10-20	52
20-30	36
30-40	29
40-50	10
50-60	02
60-70	01

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2 तास

एकूण गुण : 50

- सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
(ii) उत्तरे समर्पक व मुद्देसूद असावीत.
(iii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
(iv) कॅलक्युलेटर वापरण्यास परवानगी आहे.
(v) संदर्भासाठी मुळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

- (1) संशोधनांचे उद्दिष्ट्ये सांगा.
(2) सामग्री संकलनाचे स्रोत/मार्ग सांगा.
(3) सोडवा :

$$100 - 4y = y + 25, \quad y = \dots\dots\dots ?$$

- (4) 1,000 रु. रक्कमेवर 5 वर्ष मुदतीसाठी 5% व्याजदराने सरळ व्याज काढा.

2. खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

- (1) बहूलकांचे दोष सांगा.
- (2) गृहितकृत्याची माडणी स्पष्ट करा.
- (3) 20,000 रु. रक्कमेवर 5 वर्षे मुदतीसाठी द.सा.द. शेंकडा 10% व्याजदराने सरळ व्याज काढा.
- (4) सोडवा :

$$25y = 1000, y = \dots\dots\dots ?$$

3. खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [16]

- (1) सारणी म्हणजे काय ? सारणीचे प्रकार सांगा.
- (2) वर्गीकरणांचे प्रकार स्पष्ट करा.
- (3) 20,000 रु. रक्कमेवर 4 वर्षे मुदतीसाठी द.सा.द. शेंकडी 5% व्याज दराने चलनवाढ व्याज काढा.
- (4) खालील वारंवारिता वितरणाच्या साह्याने गणिती मध्य काढा :

मोबाईल	वितरकांची संख्या
50	15
55	20
60	25
65	30
70	10
एकूण	100

4. खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा (कोणताही एक) : [14]

- (1) अहवाल लेखनाची उद्दिष्ट्ये आणि टप्पे/पायऱ्या स्पष्ट करा.
- (2) खालील माहितीच्या आधारे मध्यांक आणि बहुलक काढा :

केलेले गोलांची संख्या	मैचांची संख्या
0-10	18
10-20	52
20-30	36
30-40	29
40-50	10
50-60	02
60-70	01

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—8

[3901]-329

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

ECONOMICS

Special Paper IV

(Quantitative Techniques)

(For External Students Only)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

(iii) Answers should be precise and to the point.

(iv) Use of calculator is allowed.

1. Solve any *two* of the following : [10]

(1) If

$$A = \{2, 3, 5, 6, 7\} \text{ and } B = \{4, 5, 7, 8\},$$

find $A \cup B$ and $A \cap B$.

(2) A man bought a car for Rs. 8 lacs and sold it for Rs. 6.40 lacs, calculate the loss per cent.

(3) Solve the following equation :

$$\frac{x - 2}{3} - \frac{3x - 4}{4} = 1.$$

(4) Explain the basic concept of population and sample.

P.T.O.

2. Solve any *four* of the following : [20]

(1) Ages of agriculture workers in a certain country were recorded as below :

Age in Years	Number of Workers
	(in thousands)
18–20	20
20–60	400
60–70	100

Draw a histogram to display the data.

(2) 100 cars were tested to see how far they travelled on 10 litres of a certain petrol and their results are recorded below :

Distance in km	Number of Cars
100–109	5
110–119	15
120–129	25
130–139	35
140–149	20

Draw a less than and more than cumulative frequency curves.

(3) Define and explain the concept of collection of data and types of data.

(4) Find the mean of the following :

x	F
15	4
17	3
19	3
20	4
29	6

(5) A desk contains 3 pens, 7 ball pens and 2 pencils. What is the probability that one object selected at random is a pen.

(6) Define and discuss the following terms :
Quartile deviation and Mean deviation.

3. Solve any *three* of the following : [30]

(1) Use a matrix method to solve the following pair of simultaneous equations :

$$3x + y = 1$$

$$x + 2y = 2$$

(2) When will average variable cost [AVC] be at its minimum value for the total cost [TC] function given as below :

$$TC = 40 + 82q - 6q^2 + 0.2q^3.$$

(3) In a competitive market where the supply price in Rs. is $P = 3 + 0.25q$ and demand price in Rs. is $P = 15 - 0.75q$. If the Govt. imposes a tax per unit of Rs. 4, how much of a price rise will this tax mean to consumers ? What will be the tax revenue raised ?

- (4) Calculate Karl Pearson's coefficient of correlation for the data given below, taking 66 and 63 as assumed means of X and Y respectively.

Heights of Husbands   Heights of Wives

(in inches)

(in inches)

X

Y

60

61

62

63

64

63

66

63

68

64

70

65

72

67

- (5) Derive the determinant of matrix :

$$A = \begin{bmatrix} 4 & 6 & 1 \\ 2 & 5 & 2 \\ 9 & 0 & 4 \end{bmatrix}.$$

4. Solve any *one* of the following : [20]

- (1) Explain each of the following methods and for which component of a time series is it used to estimate :

(i) Least square method

(ii) Moving average method

- (iii) Semi average method
  - (iv) Link relative method
  - (v) First difference method.
- (2) State the merits and demerits of each of the following :
- (i) Arithmetic mean
  - (ii) Geometric mean
  - (iii) Weighted mean
  - (iv) Median
  - (v) Mode.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

- सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
- (ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
- (iii) उत्तरे समर्पक व बिनचूक असावीत.
- (iv) साधा कॅल्क्युलेटर वापरण्यास परवानगी आहे.
- (v) संदर्भासाठी मुळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालीलपैकी कोणतेही दोन सोडवा : [10]

(1) जर

$$A = \{2, 3, 5, 6, 7\} \text{ आणि } B = \{4, 5, 7, 8\},$$

तर $A \cup B$ आणि $A \cap B$ काढा.

(2) एका व्यक्तीने एक गाडी 8 लाख रुपयाला घेतली आणि 6.40 लाख रुपयांना विकली, तर दर शेकडा तोटा काढा.

(3) खालील समीकरण सोडवा :

$$\frac{x - 2}{3} - \frac{3x - 4}{4} = 1.$$

(4) समग्र आणि नमूना यांची संकल्पना स्पष्ट करा.

2. खालीलपैकी कोणतेही चार सोडवा : [20]

(1) एका देशातील शेतावर काम करणाऱ्या श्रमिकांची वये खालील प्रमाणे नोंदली गेली आहेत :

वय (वर्षे)	श्रमिकांची संख्या (हजारी)
18-20	20
20-60	400
60-70	100

तर आयतचित्र काढा.

(2) प्रत्येक गाडीत 10 लीटर पेट्रोल घातल्यानंतर ती गाडी किती किमी जाऊ शकते हे पहाण्यासाठी 100 गाड्यांचे परीक्षण केले गेले आणि खालीलप्रमाणे नोंदी केल्या गेल्या :

किमी अंतर	गाड्यांची संख्या
100-109	5
110-119	15
120-129	25
130-139	35
140-149	20

तर दोन्ही संचयित वारंवारिता वक्र काढा.

(3) तथ्य संकलन व तथ्यांचे प्रकार विशद करा.

(4) खालील आकडेवारीची सरासरी काढा :

x	F
15	4
17	3
19	3
20	4
29	6

(5) एका पेटीमध्ये 3 पेने, 7 बॉलपेने व 2 पेन्सिली आहेत. यादृच्छ निवडीने हातात पेन निवडले जाईल याची शक्यता काढा.

(6) खालील शब्दांची व्याख्या करून चर्चा करा :
चतुर्थक विचलन आणि सरासरी विचलन.

3. खालीलपैकी कोणतेही तीन प्रश्न सोडवा : [30]

(1) मॅट्रिक्स पद्धतीने खालील द्विपद समीकरण सोडवा :

$$3x + y = 1$$

$$x + 2y = 2$$

(2) एकूण खर्चाचे समीकरण खालीप्रमाणे दिलेले असताना सरासरी बदलता खर्च न्यूनतम केव्हा होईल ते काढा :

$$TC = 40 + 82q - 6q^2 + 0.2q^3.$$

(3) एका स्पर्धात्मक बाजारामध्ये पुरवठा किंमत रुपयामध्ये $P = 3 + 0.25q$ आणि मागणी किंमत $P = 15 - 0.75q$ आहे जर शासनाने प्रत्येक वस्तुवर 4 रु. एवढा कर वसवला, तर ग्राहकांसाठी किंमत कितीने वाढेल आणि कर महसूल किती होईल ?

- (4) खाली दिलेल्या आकडेवारीकरता कार्ल पिअरसनचा सहसंबंध सहगुणक काढा. X आणि Y करता 66 आणि 63 अनुक्रमे याप्रमाणे गृहित सरासरी धरा.

पतींची उंची (इंचामध्ये)   पत्नींची उंची (इंचामध्ये)

X	Y
60	61
62	63
64	63
66	63
68	64
70	65
72	67

- (5) खाली दिलेल्या मॅट्रिक्सची किंमत निर्धारित करा :

$$A = \begin{bmatrix} 4 & 6 & 1 \\ 2 & 5 & 2 \\ 9 & 0 & 4 \end{bmatrix}.$$

4. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]

- (1) कालमालिकेच्या कोणत्या घटकासाठी खालील पद्धती उपयोगी पडतात ते स्पष्ट करा :

- (i) किमान वर्ग पद्धती
- (ii) बदलती सरासरी पद्धती
- (iii) उपान्त्य सरासरी पद्धती
- (iv) साखळी सापेक्ष पद्धती
- (v) प्रथम फरक पद्धती

- (2) खाली दिलेल्या प्रत्येकाचे गुण व दोष सांगा :

- (i) गणिती मध्य
- (ii) भूमिती मध्य
- (iii) भारित मध्य
- (iv) मध्यका
- (v) बहुलक.

Total No. of Questions—4+4]

[Total No. of Printed Pages—4+2

[3901]-330

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

POLITICS

General Paper III

(India and The World)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *two* questions (in **50** words each) : [10]
- (i) National Security.
  - (ii) Objectives of United Nations Organization.
  - (iii) C.T.B.T.
  - (iv) Terrorism.
2. Answer any *four* questions (in **100** words each) : [20]
- (i) Nature of Non-alignment.
  - (ii) 'Tashkent Treaty'.
  - (iii) Principles of India's Foreign Policy.
  - (iv) Indo-U.S. Nuclear Pact.
  - (v) Human Rights Commission.
  - (vi) International Monetary Fund.

P.T.O.

3. Attempt any *three* questions (in **250** words each) : [30]

- (i) Write utility of Non-alignment.
- (ii) Write the contribution of India in U.N. peacekeeping force.
- (iii) Explain India's Nuclear Policy.
- (iv) Explain the impacts of Globalization on India.
- (v) Explain Indo-U.S.S.R. friendship relations.

4. Attempt any *one* question (in **500** words) : [20]

- (i) Explain the determinant factors of India's Foreign Policy.
- (ii) Discuss the relations between India and United States.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मुळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालीलपैकी कोणतेही **दोन** प्रश्न सोडवा (प्रत्येकी **50** शब्दांत) : [10]

- (i) राष्ट्रीय सुरक्षितता.
- (ii) संयुक्त राष्ट्र संघाची उद्दिष्टे.
- (iii) सर्वसमावेशक अणुचाचणी बंदी करार (C.T.B.T.).
- (iv) दहशतवाद.

2. खालीलपैकी कोणतेही **चार** प्रश्न सोडवा (प्रत्येकी **100** शब्दांत) : [20]

- (i) अलिप्ततेचे स्वरूप.
- (ii) 'ताश्कंद करार'.

- (iii) भारताच्या परराष्ट्र धोरणाची मूलतत्वे.
- (iv) भारत-अमेरिका अणु करार.
- (v) मानवी हक्क आयोग.
- (vi) आंतरराष्ट्रीय नाणेनिधी.

3. खालीलपैकी कोणतेही तीन प्रश्न सोडवा (प्रत्येकी 250 शब्दांत) : [30]

- (i) अलिप्ततावादाची उपयुक्तता लिहा.
- (ii) संयुक्त राष्ट्रांच्या शांततादलतील भारताचे योगदान लिहा.
- (iii) भारताचे आण्विक धोरण स्पष्ट करा.
- (iv) जागतिकीकरणाचे भारतावर झालेले परिणाम स्पष्ट करा.
- (v) भारत-सोविएत रशिया मैत्री संबंध स्पष्ट करा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा (500 शब्दात) : [20]

- (i) भारताच्या परराष्ट्र धोरणाचे निर्धारक घटक स्पष्ट करा.
- (ii) भारत-अमेरिका संबंधांची चर्चा करा.

[3901]-330

(International Organizations)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *two* questions (in **50** words each) : [10]

(i) Nature of International Organizations.

(ii) Structure of United Nations Organization.

(iii) G.A.T.T.

(iv) Objectives of European Union.

2. Attempt any *four* questions (in **100** words each) : [20]

(i) Objectives of U.N.O.

(ii) Collective Security.

(iii) Nuclear Terrorism.

(iv) Objectives of W.T.O.

(v) Human Rights.

(vi) C.T.B.T.

3. Attempt any *three* questions in **250** words each : [30]

(i) Explain the objectives of I.M.F.

(ii) Explain the functions of World Bank.

(iii) Discuss India's role in 'SAARC'.

- (iv) Explain the challenges before International Organization.
(v) Non-Governmental Organizations and Human Rights.

4. Answer any *one* question (in **500** words) : [20]

- (i) Explain the efforts of U.N.O. for disarmament after cold war.
(ii) Give a review of International Economic Organizations.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मुळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालीलपैकी कोणतेही **दोन** प्रश्न सोडवा (प्रत्येकी **50** शब्दांत) : [10]

- (i) आंतरराष्ट्रीय संघटनांचे स्वरूप.
(ii) संयुक्त राष्ट्र संघाची रचना.
(iii) गॅट करार.
(iv) युरोपियन संघाची उद्दिष्टे.

2. खालीलपैकी कोणतेही **चार** प्रश्न सोडवा (प्रत्येकी **100** शब्दांत) : [20]

- (i) युनोची उद्दिष्टे.
(ii) सामूहिक सुरक्षितता.
(iii) आण्विक दहशतवाद.
(iv) जागतिक व्यापार संघटनेची (W.T.O.) उद्दिष्टे.

(v) मानवी हक्क.

(vi) सर्वसमावेशक अणुचाचणी बंदी करार (C.T.B.T.)

3. खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्न सोडवा (प्रत्येकी 250 शब्दांत) : [30]

(i) आंतरराष्ट्रीय नाणेनिधीची उद्दिष्टे स्पष्ट करा.

(ii) जागतिक बँकेची कार्ये स्पष्ट करा.

(iii) भारताच्या 'सार्क' मधिल भूमिकेची चर्चा करा.

(iv) आंतरराष्ट्रीय संघटनापुढील आव्हाने स्पष्ट करा.

(v) बिगर शासकीय संघटना आणि मानवी हक्क.

4. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा (500 शब्दांत) : [20]

(i) संयुक्त राष्ट्र संघटनेचे शितयुद्धोत्तर काळातील निशस्त्रीकरणाचे प्रयत्न स्पष्ट करा.

(ii) आंतरराष्ट्रीय आर्थिक संघटनांचा आढावा घ्या.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[3901]-331

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

POLITICS

(Special Paper III)

(Introduction to Public Administration)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :- (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in **50** words each (any *two*) : [10]

- (1) Scope of Public Administration.
- (2) Comparative Approach.
- (3) Unity of Command.
- (4) Decision Making.

2. Write short notes in **100** words each (any *four*) : [20]

- (1) New Public Administration
- (2) Role of Civil Service
- (3) Hierarchy
- (4) Estimate Committee
- (5) Political Neutrality
- (6) Lokayukta.

P.T.O.

3. Answer the following questions in **200 to 250** words each (any *three*) : [30]

- (1) Write the difference between Public and Private Administration.
- (2) State the traditional approaches to the study of Public Administration.
- (3) Explain the difference between Staff and Line agencies.
- (4) Discuss the composition, power and functions of Union Public Service Commission.
- (5) State the nature of Public Policy.

4. Answer any *one* question in **500** words : [20]

- (1) Define Management. Explain the nature and functions of management.
- (2) What is Delegated Legislation ? Describe the merits and demerits of Delegated legislation.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **50** शब्दांत लिहा : [10]

- (1) लोकप्रशासनाची व्याप्ती.
- (2) तुलनात्मक दृष्टिकोन.
- (3) आज्ञैक्य.
- (4) निर्णय निर्धारण.

2. कोणत्याही चारवर थोडक्यात टिपा लिहा (प्रत्येकी 100 शब्दांत) : [20]

- (1) नवलोकप्रशासन
- (2) सनदी सेवेची भूमिका
- (3) पदसोपान
- (4) अनुमान समिती
- (5) राजकीय तटस्थता
- (6) लोकायुक्त.

3. खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 200 ते 250 शब्दापर्यंत लिहा : [30]

- (1) लोकप्रशासन व खाजगी प्रशासनातील फरक लिहा.
- (2) लोकप्रशासनाच्या अभ्यासातील परंपरावादी दृष्टिकोन सांगा.
- (3) स्टाफ व रेषा अभिकरणातील फरक स्पष्ट करा.
- (4) केंद्रिय लोकसेवा आयोगाची रचना, अधिकार व कार्ये विशद करा.
- (5) सार्वजनीक धोरणाचे स्वरूप सांगा.

4. खालीलपैकी एका प्रश्नांचे उत्तर 500 शब्दांत लिहा : [20]

- (1) व्यवस्थापनाची संज्ञा करा. व्यवस्थापनाचे स्वरूप आणि कार्ये स्पष्ट करा.
- (2) प्रदत्त विधिनियम म्हणजे काय ? प्रदत्त विधिनियमाचे गुण-दोष वर्णन करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[3901]-332

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

POLITICS

S-4 : Special Paper IV

(Political Concepts and Ideologies)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in **50** words each (any *two*) : [10]

- (1) Types of Equality.
- (2) Fabianism.
- (3) Types of Nationalism.
- (4) Welfare State.

2. Write short notes in **100** words each (any *four*) : [20]

- (1) Marxian concept of the State
- (2) Meaning of the term Political Obligation
- (3) Syndicalism
- (4) Gram Swaraj
- (5) Nature of Nationalism
- (6) Liberal Perspective of the Feminism.

3. Answer the following questions in **200 to 250** words each (any *three*) : [30]

- (1) Define the terms 'Power' and 'Authority'. Explain relationship between Power and Authority.

P.T.O.

- (2) Explain the bases of Political Obligation.
- (3) Discuss the various features, merits and demerits of Nationalism.
- (4) Explain meaning and nature of feminism.
- (5) Discuss the various features of Democratic Socialism.

4. Answer any *one* question in **500** words : [20]

- (1) Define the term 'State'. Explain various functions of liberal state.
- (2) Define the term 'Sarvodaya' ? Explain various features of Sarvodaya it is relevant today. Discuss.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालीलपैकी कोणत्याही **दोन** प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **50** शब्दांत लिहा : [10]

- (1) समतेचे प्रकार.
- (2) फेबियन समाजवाद.
- (3) राष्ट्रवादाचे प्रकार.
- (4) कल्याणकारी राज्य संकल्पना.

2. कोणत्याही **चार**वर थोडक्यात टीपा लिहा (प्रत्येकी **100** शब्दांत) : [20]

- (1) मार्क्सची राज्याची संकल्पना
- (2) राजकीय आबंधन (उत्तरदायित्व) या संकल्पनेचा अर्थ
- (3) श्रमिक संघवाद
- (4) ग्राम स्वराज
- (5) राष्ट्रवादाचे स्वरूप
- (6) उदारमतवादी स्त्रीवादी दृष्टिकोन.

3. खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 200 ते 250 शब्दांत लिहा : [30]

- (1) 'सत्ता' आणि 'अधिसत्ता' संकल्पनाची व्याख्या करून सत्ता व अधिसत्तेतील परस्पर संबंध स्पष्ट करा.
- (2) राजकीय आबंधनाचे (उत्तरदायित्वाचे) विविध आधार स्पष्ट करा.
- (3) राष्ट्रवादाची वैशिष्ट्ये, गुण आणि दोष वर्णन करा.
- (4) स्त्रीवादाचा अर्थ आणि स्वरूप स्पष्ट करा.
- (5) लोकशाही समाजवादाच्या विविध वैशिष्ट्यांची चर्चा करा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर 500 शब्दांत लिहा : [20]

- (1) 'राज्य' संकल्पनेची व्याख्या करा. उदारमतवादी राज्याची विविध कार्ये स्पष्ट करा.
- (2) 'सर्वोदय' संज्ञेची व्याख्या लिहा. सर्वोदयची विविध वैशिष्ट्ये सांगून सर्वोदयचे तत्वज्ञान आजच्या काळात संयुक्तिक आहे काय ? चर्चा करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[3901]-333

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

HISTORY

General Paper III

[History of the Marathas (1630-1818)]

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in **50** words each (any *two*) : [10]

- (1) Explain the concept of 'Maharashtra Dharma'.
- (2) What is meant by 'Vatan' ?
- (3) Explain the concept of 'Sardeshmukhi'.
- (4) What is meant by 'Balutedar' ?

2. Write short notes in **100** words each (any *four*) : [20]

- (1) Jedhe Shakawali.
- (2) Historical contribution of saint Tukaram.
- (3) Importance of Sack of Surat.
- (4) Barbhai Council.
- (5) Jati Sabha.
- (6) Panditi Literature.

P.T.O.

3. Answer the following questions in **250** words each (any *three*) : [30]
- (1) Explain the significance of coronation of Chh. Shivaji Maharaj.
  - (2) Bring out the achievements of Maharani Tarabai in Maratha War of Independence.
  - (3) State the importance of 'Ajñapatra' of Ramachandra Pant Amatya.
  - (4) Explain the nature and significance of Maratha Confederacy.
  - (5) Evolute the Judicial system under the Peshwa.
4. Answer the following question in **500** words (any *one*) : [20]
- (1) Explain the Military Administration under the Chh. Shivaji Maharaj.
  - (2) Examine the factors responsible for the downfall of Maratha Power.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **50** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [10]
- (1) 'महाराष्ट्र धर्म' ही संकल्पना स्पष्ट करा.
  - (2) 'वतन' म्हणजे काय ?
  - (3) 'सरदेशमुखी' ही संकल्पना स्पष्ट करा.
  - (4) 'बलुतेदार' म्हणजे काय ?

2. प्रत्येकी 100 शब्दांत टिपा लिहा (कोणत्याही चार) : [20]

- (1) जेणे शकावली.
- (2) संत तुकारामांचे ऐतिहासिक योगदान.
- (3) सुरत लूटीचे महत्व.
- (4) बारभाई मंडळ.
- (5) जाती सभा.
- (6) पंडिती वाङ्मय.

3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 250 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही तीन) : [30]

- (1) छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या राज्याभिषेकाचे महत्व स्पष्ट करा.
- (2) मराठ्यांच्या स्वातंत्र्य युद्धातील महाराणी ताराबाई यांच्या योगदानाचा आढावा घ्या.
- (3) रामचंद्रपंत अमात्य यांच्या आज्ञापत्राचे महत्व सांगा.
- (4) मराठामंडळाचे स्वरूप व महत्व स्पष्ट करा.
- (5) पेशवेकालीन न्यायव्यवस्थेचे मुल्यमापन करा.

4. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्नांचे 500 शब्दांत उत्तर लिहा : [20]

- (1) छत्रपती शिवाजी महाराजांची लष्करी प्रशासन व्यवस्था स्पष्ट करा.
- (2) मराठी सत्तेच्या न्हासास कारणीभूत ठरलेल्या घटकांचे परीक्षण करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[3901]-334

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

HISTORY

Special Paper III

(History of Medieval India : 1206-1707 A.D.)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in **50** words each (any *two*) : [10]

- (1) Explain the concept of 'Medievalism'.
- (2) What was Sultan Balban's theory of Kingship ?
- (3) State the importance of battle of Khanuwa.
- (4) Explain the social structure during the Mughal period.

2. Write short notes in **100** words each (any *four*) : [20]

- (1) Feudalism.
- (2) Amir Khusrau.
- (3) Kutub-ud-din Aibak.
- (4) Mansabdari System.
- (5) Revenue system of the Mughals.
- (6) Literature during the Mughal period.

P.T.O.

3. Answer the following questions in **250** words each (any *three*) : [30]

- (1) Examine the economic reforms of Sultan Ala-ud-din Khalji.
- (2) Discuss the contribution of Muhammed Gawan for the Bahmani Empire.
- (3) Critically examine the Rajput Policy of Emperor Akbar.
- (4) Describe the central and provincial administration of the Mughals.
- (5) Review the development of an Architecture during the Mughal period.

4. Answer the following question in **500** words (any *one*) : [20]

- (1) Examine the various experiments of Sultan Muhammed-bin-Tughluq.
- (2) Discuss the trade and industry during the Mughal period.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **50** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

- (1) 'मध्ययुग' ही संकल्पना स्पष्ट करा.
- (2) सुलतान बल्बनचा राजपदाचा सिद्धांत काय होता ?
- (3) खानुवाच्या लढाईचे महत्व सांगा.
- (4) मुघलकालीन समाजरचना स्पष्ट करा.

2. प्रत्येकी 100 शब्दांत थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही चार) : [20]

- (1) सरंजामशाही
- (2) अमीर खुसरो
- (3) कुतुबुद्दीन ऐबक
- (4) मनसबदारी पद्धत
- (5) मुघलांची महसुल व्यवस्था
- (6) मुघलकालीन साहित्य.

3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 250 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही तीन) : [30]

- (1) सुलतान अलाउद्दीन खिलजीच्या आर्थिक सुधारणांचे परिक्षण करा.
- (2) बहामनी साम्राज्यासाठी मुहम्मद गवानने दिलेल्या योगदानाची चर्चा करा.
- (3) सम्राट अकबराच्या रजपुत धोरणाचे टिकात्मक परिक्षण करा.
- (4) मुघलांच्या केंद्रीय व प्रांतीय प्रशासन व्यवस्थेचे वर्णन करा.
- (5) मुघलकालीन स्थापत्यकलेच्या विकासाचा आढावा घ्या.

4. खालील प्रश्नांचे 500 शब्दांत उत्तर लिहा (कोणतेही एक) : [20]

- (1) सुलतान मोहम्मद-बिन-तुघलकाच्या विविध प्रयोगांचे मुल्यमापन करा.
- (2) मुघलकालीन व्यापार व उद्योगांची चर्चा करा.

Total No. of Questions—4+4]

[Total No. of Printed Pages—4+2

[3901]-335

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

HISTORY

Special Paper IV

(History of Transformation in Modern Maharashtra : 1818-1960)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in **50** words each (any *two*) : [10]

(1) Explain in brief the revolt under Umaji Naik.

(2) Discuss in brief the contribution of Karmaveer Bhaurao Patil to the Education.

(3) Write a short note on 'Satyashodhak Samaj'.

(4) Explain in brief commercialization of agriculture.

2. Write short notes in **100** words each (any *four*) : [20]

(1) Process of the foundation of the Swarajya.

(2) Pune Sarvajanik Sabha.

(3) Nagpur Pact.

(4) Prarthana Sabha.

(5) Marathi literature and social change.

(6) Experiments in Mass Education.

P.T.O.

3. Answer the following questions in **250** words each
(any *three*) : [30]

- (1) Review the social contribution of 'Bhakti Movement'.
- (2) Discuss the contribution of the revolutionaries in the National Movement.
- (3) Discuss the Non-Brahmin Movement in Maharashtra.
- (4) Review the Co-operative Movement in the Maharashtra.
- (5) Review the workers' movement in the Maharashtra.

4. Answer the following questions in **500** words (any *one*) : [20]

- (1) Discuss the factors responsible for the rise of Indian National Congress.
- (2) Evaluate the movement for Emanicipation of women in the Maharashtra.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **50** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

- (1) उमाजी नाईक यांच्या नेतृत्वाखालील उठावाची थोडक्यात माहिती द्या.
- (2) कर्मवीर भाऊराव पाटील यांच्या शिक्षण क्षेत्रातील योगदानाची चर्चा करा.
- (3) 'सत्यशोधक समाज' यावर थोडक्यात टिप लिहा.
- (4) 'शेतीचे व्यापारीकरण' थोडक्यात स्पष्ट करा.

2. प्रत्येकी 100 शब्दांत टिपा लिहा (कोणतेही चार) : [20]

- (1) 'स्वराज्य' स्थापनेची प्रक्रिया.
- (2) पुणे सार्वजनिक सभा.
- (3) नागपूर करार.
- (4) प्रार्थना समाज.
- (5) मराठी साहित्य आणि सामाजिक परिवर्तन.
- (6) बहुजनांच्या शिक्षणाचे प्रयोग.

3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 250 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही तीन) : [30]

- (1) भक्ती चळवळीच्या सामाजिक योगदानाचा आढावा घ्या.
- (2) राष्ट्रीय आंदोलनातील क्रांतीकारकांच्या योगदानाची चर्चा करा.
- (3) महाराष्ट्रातील ब्राह्मणेतर चळवळीची चर्चा करा.
- (4) महाराष्ट्रातील सहकार चळवळीचा आढावा घ्या.
- (5) महाराष्ट्रातील कामगार चळवळीचा आढावा घ्या.

4. खालील प्रश्नाचे उत्तर 500 शब्दांत लिहा (कोणताही एक) : [20]

- (1) भारतीय राष्ट्रसभेच्या स्थापनेस कारणीभूत ठरलेल्या घटकांची चर्चा करा.
- (2) महाराष्ट्रातील स्त्री बंध मुक्ती चळवळीचे मुल्यमापन करा.

[3901]-335

(History of Modern China and Japan)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in **50** words each (any *two*) : [10]

- (1) What is meant by 'Open Door Policy' ?
- (2) State the political philosophy of Dr. Sun Yat-Sen.
- (3) Explain the role of Japan played in the World War I.
- (4) What is meant by Rome-Berlin-Tokyo Axis ?

2. Write short notes in **100** words each (any *four*) : [20]

- (1) Boxer Rebellion.
- (2) Yuan-Shih-Kai.
- (3) May Fourth Movement.
- (4) Anglo-Japanese Alliance (1902).
- (5) Washington Conference.
- (6) Rise of Militarism in Japan.

3. Answer the following questions in **250** words each (any *three*) : [30]

- (1) Explain the causes of Taiping Rebellion.
- (2) Examine the domestic policy of Chiang-Kai-shek.

- (3) Evaluate the role played by Mao-Tse Tung in the history of China.
- (4) State the causes of the rise of militarism in Japan.
- (5) Discuss the role played by Gen Mac Arthur in the reconstruction of Japan.

4. Answer the following question in **500** words (any *one*) : [20]

- (1) State the causes and consequences of the Chinese Revolution of 1911.
- (2) Evaluate the various reforms during the period of Meiji Restoration.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मुळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **50** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

- (1) 'मुक्तद्वार' धोरण म्हणजे काय ?
- (2) डॉ. सन् यत्-सेन यांचे राजकीय तत्वज्ञान सांगा.
- (3) जपानची पहिल्या महायुद्धातील भूमिका स्पष्ट करा.
- (4) 'रोम-बर्लिन-टोकियो' अक्ष म्हणजे काय ?

2. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 100 शब्दांत टिपा लिहा (कोणत्याही चार) : [20]

- (1) बॉक्सर बंड.
- (2) युवान-शि-काई.
- (3) चार मे ची चळवळ.
- (4) इंग्लंड-जपान करार (1902).
- (5) वॉशिंग्टन परिषद.
- (6) जपान मधील लष्करवादाचा उदय.

3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 250 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही तीन) : [30]

- (1) तायपिंग बंडाची कारणे विशद करा.
- (2) चॅंग-काई-शेकच्या अंतर्गत धोरणाचे परिक्षण करा.
- (3) चीनच्या इतिहासातील माओ-त्से-तुंग यांच्या भूमिकेचे मुल्यमापन करा.
- (4) जपानमधील लष्करवादाच्या उदयाची कारणे सांगा.
- (5) जपानच्या पुनर्रचनेमधील जनरल मॅक-आर्थरच्या भूमिकेची चर्चा करा.

4. खालील प्रश्नांचे 500 शब्दांत उत्तर लिहा (कोणताही एक) : [20]

- (1) सन 1911च्या चीनमधील क्रांतीची कारणे आणि परिणाम सांगा.
- (2) मेईजी कालखंडात जपानमध्ये झालेल्या विविध सुधारणांचे परिक्षण करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[3901]-336

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

ANTHROPOLOGY

(G-3 : Maharashtra : A Cultural Region)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer any *two* of the following in **50** words each : [10]

- (1) Write the meaning of Maharashtra Dharma.
- (2) State in brief about Religious Festivals of Maharashtra.
- (3) Give the importance of Warli Painting.
- (4) What is Right to Information ?

2. Write short notes on any *four* of the following in **100** words each : [20]

- (1) Saint Dnyaneshwar.
- (2) Balutedari System.
- (3) Kokan : Cultural Region.
- (4) Lavni and Tamasha.
- (5) Leni.
- (6) Ek Gaon-Ek Panvatha.

P.T.O.

3. Answer any *three* of the following in **250** words each : [30]

- (1) Review the history of Maharashtra in short.
- (2) Describe the contribution of Mahatma Jyotiba Phule about female education.
- (3) Elaborate the Tribal Movement under the leadership of Godavari Parulekar.
- (4) Describe the contribution of Warkari cult in Maharashtra.
- (5) Evaluate the Industrial Development of Maharashtra.

4. Answer any *one* of the following in **500** words : [20]

- (1) Explain the contribution of Dr. Babasaheb Ambedkar in Social Reform Movement.
- (2) Discuss the role of Lokmanya Tilak and Vir Savarkar in Revolutionary Movement.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालीलपैकी कोणत्याही **दोन** प्रश्नांची प्रत्येकी **50** शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा : [10]

- (1) महाराष्ट्रधर्म संकल्पनेचा अर्थ लिहा.
- (2) महाराष्ट्रातील धार्मीक सणांची थोडक्यात माहिती सांगा.
- (3) वारली चित्रकलेचे महत्व सांगा.
- (4) माहितीचा अधिकार म्हणजे काय ?

2. खालीलपैकी कोणत्याही चारवर प्रत्येकी 100 शब्दांपर्यंत टिपा लिहा : [20]

- (1) संत ज्ञानेश्वर.
- (2) बलुतेदारी व्यवस्था.
- (3) कोकण : एक सांस्कृतिक प्रदेश.
- (4) लावणी व तमाशा.
- (5) लेणी.
- (6) एक गाव-एक पाणवठा.

3. खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची प्रत्येक 250 शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा : [30]

- (1) महाराष्ट्राच्या इतिहासाचा थोडक्यात आढावा घ्या.
- (2) स्त्री शिक्षणाबाबत महात्मा ज्योतीबा फुले यांचे योगदान विशद करा.
- (3) गोदावरी परुळेकरांच्या नेतृत्वाखालील आदिवासी चळवळीचे वर्णन करा.
- (4) महाराष्ट्रातील वारकरी संप्रदायाचे योगदान स्पष्ट करा.
- (5) महाराष्ट्रातील औद्योगिक विकासाचे मुल्यमापन करा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे 500 शब्दांत उत्तर लिहा : [20]

- (1) डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे सामाजिक सुधारणा चळवळीतील योगदान स्पष्ट करा.
- (2) लोकमान्य टिळक आणि वीर सावकरांची क्रांतीकारी चळवळीतील भूमिकेची चर्चा करा.

Total No. of Questions—4+4]

[Total No. of Printed Pages—7

[3901]-337

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

GEOGRAPHY (G-3)

(Gg-310 : Geography of Travel and Tourism)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

(iii) Draw neat diagrams and sketches wherever necessary.

(iv) Use of map stencils is allowed.

1. Answer the following questions in about **20** words each (any *ten*): [20]

(1) What is the difference between Travel and Tourism ?

(2) What do you mean by the mathematical location of the tourist place ?

(3) What is heritage tourism ?

(4) Name any *two* planned cities of India.

(5) Give any *two* characteristics of an ideal tourist-guide.

(6) Give any *two* characteristics of the Rail-Yatri-Bhavan.

(7) State any *two* ill-effects of tourism on land.

(8) What do you mean by national level tourism-planning ?

(9) In which states are Dive-Agar and Kalangut located ?

(10) What are the main attractions of the tourist place 'Mahabaleshwar' ?

(11) State any *two* effects of tourism on coastal water.

(12) Name any *two* tourism policies of India.

(13) Name any *two* national parks of India.

P.T.O.

2. Write notes in about **50** words each (any *two*) : [10]
- (1) Motel
  - (2) Advantages of Rail-transport
  - (3) Tourism and Language
  - (4) Tourism and Health
3. Answer the following questions in about **150** words each (any *two*) : [20]
- (1) With suitable examples from India, explain how the centres of tribal-culture attract the tourists.
  - (2) Write a note on the adventure tourism.
  - (3) Explain, how deforestation is caused due to tourism.
  - (4) Explain, how the ability of the region to attract the tourists is assessed.
4. Answer the following questions in about **300** words each (any *two*) : [30]
- (1) Explain the relation between Geography and Tourism.
  - (2) Explain the role of water-transport in tourism.
  - (3) Explain the economic impacts of tourism.
  - (4) Describe 'Shimla' as a tourist place.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या व आराखडे काढा.

(iv) नकाशा स्टेन्सिल वापरण्यास परवानगी आहे.

(v) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी सुमारे 20 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दहा) : [20]

- (1) प्रवास व पर्यटन यात काय फरक आहे ?
- (2) पर्यटनस्थळाचे गणिती स्थान म्हणजे काय ?
- (3) परंपरा-पर्यटन म्हणजे काय ?
- (4) भारतातील दोन संयोजित शहरे सांगा.
- (5) आदर्श प्रवासी-वाटाड्याची कोणतीही दोन वैशिष्ट्ये सांगा.
- (6) रेल्वे-यात्री-भवनाची कोणतीही दोन वैशिष्ट्ये सांगा.
- (7) जमिनीवर होणारे पर्यटनाचे कोणतेही दोन दुष्परिणाम सांगा.
- (8) राष्ट्रीय स्तरावरील पर्यटन नियोजन म्हणजे काय ?
- (9) दिवे आगर व कलंगुट कोणत्या राज्यांमध्ये आहेत ?
- (10) महाबळेश्वर या पर्यटनस्थळाची प्रमुख आकर्षणे कोणती ?
- (11) किनारपट्टीच्या जवळील पाण्यावर होणारे पर्यटनाचे दोन परिणाम सांगा.
- (12) भारताची कोणतीही दोन पर्यटनविषयक धोरणे सांगा.
- (13) भारतातील दोन राष्ट्रीय उद्याने सांगा.

2. प्रत्येकी सुमारे 50 शब्दांत टीपा लिहा (कोणत्याही दोन) : [10]

- (1) मोटेल
- (2) रेल्वे वाहतूकीचे फायदे
- (3) पर्यटन व भाषा
- (4) पर्यटन व आरोग्य

3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी सुमारे 150 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [20]

- (1) योग्य उदाहरणांच्या साहाय्याने भारतातील आदिवासी संस्कृतीची केंद्रे पर्यटकांना कशी आकर्षित करतात ते स्पष्ट करा.
- (2) साहसी पर्यटन यावर टीपा लिहा.

- (3) निर्वनीकरणास पर्यटन कसे कारणीभूत ठरते ते स्पष्ट करा.
- (4) प्रदेशाची पर्यटकांना आकर्षित करण्याची क्षमता कशी अभ्यासली जाते ते स्पष्ट करा.
4. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी सुमारे **300** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [30]
- (1) भूगोल व पर्यटन यातील संबंध स्पष्ट करा.
- (2) पर्यटनातील जलवाहतूकीची भूमिका स्पष्ट करा.
- (3) पर्यटनाचे आर्थिक परिणाम स्पष्ट करा.
- (4) 'शिमला' या ठिकाणाचे एक पर्यटनस्थळ म्हणून वर्णन करा.

[3901]-337

(Gg-310 : Geography of Tropical Agriculture)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

(iii) Draw neat diagrams and sketches wherever necessary.

(iv) Use of map stencils is allowed.

1. Answer the following in about **20** words each (any *ten*): [20]

(1) Name any *two* approaches to the study of Agricultural Geography.

(2) What is the meaning of commercial agriculture ?

(3) Name any *two* methods used for irrigation.

(4) What is crop rotation ?

(5) What is meant by mixed farming ?

(6) What is meant by over-irrigation ?

(7) Name products obtained from food processing.

(8) Name any *two* physical factors which affect agriculture.

(9) What is meant by agro-tourism ?

(10) Define 'dryland farming'.

(11) What is a polyhouse ?

(12) Give *two* advantages of drip-irrigation.

(13) What is meant by nala bunding ?

2. Write notes on the following in about **50** words each (any *two*) : [10]

(1) Food security.

(2) Importance of agriculture in the Indian economy.

(3) Organic farming.

(4) Economic factors affecting agriculture.

3. Answer the following questions in **150** words each (any *two*) : [20]
- (1) Characteristics of plantation farming.
  - (2) Green revolution in India.
  - (3) Extent and significance of dryland farming in India.
  - (4) Causes and effects of droughts.
4. Answer the following questions in **300** words each (any *two*) : [30]
- (1) Characteristics and problems of subsistence agriculture.
  - (2) Describe the various methods used for watershed management.
  - (3) Nature and scope of Agricultural Geography.
  - (4) Which factors determine Indian Agriculture ? Discuss.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) योग्य त्या ठिकाणी सुबक आकृत्या/नकाशे काढा.

(iv) नकाशा स्टेन्सिलस वापरण्यास परवानगी आहे.

1. खालील प्रश्नांची सुमारे **20** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही **दहा**) : [20]
- (1) कृषी भूगोलतील कोणत्याही **दोन** अभ्यासपद्धतीची नावे सांगा.
  - (2) व्यापारी शेती म्हणजे काय ?
  - (3) जलसिंचनांच्या **दोन** पद्धती सांगा.
  - (4) पिकांचे फेरपालट म्हणजे काय ?
  - (5) “मिश्र” शेती म्हणजे काय ?
  - (6) अतिव जलसिंचन म्हणजे काय ?
  - (7) अन्नप्रक्रियेतून उपलब्ध होणारे पदार्थ सांगा.

- (8) कृषीवर नियंत्रण करणारे कोणतेही दोन भौतिक घटक सांगा.
- (9) कृषी पर्यटन म्हणजे काय ?
- (10) कोरडवाहू शेतीची व्याख्या सांगा.
- (11) पॉलीहाऊस (Polyhouse) म्हणजे काय ?
- (12) ठिबक सिंचनाचे दोन फायदे सांगा.
- (13) नाल बंडिंग (Nala bunding) म्हणजे काय ?

2. प्रत्येकी सुमारे 50 शब्दांत व्याख्या लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

- (1) अन्नसुरक्षा.
- (2) भारतीय अर्थव्यवस्थेतील शेतीचे महत्व.
- (3) सेन्ट्रिय शेती.
- (4) शेतीवर परिणाम करणारे आर्थिक घटक.

3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी सुमारे 150 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [20]

- (1) मळ्याच्या शेतीचे वैशिष्ट्ये.
- (2) भारतातील हरित क्रांती.
- (3) भारतातील कोरडवाहू शेतीची व्याप्ती आणि महत्व.
- (4) अवर्षणाची कारणे व परिणाम.

4. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी सुमारे 300 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [30]

- (1) निर्वाह शेतीची वैशिष्ट्ये व समस्या.
- (2) पाणलोट क्षेत्राचे विविध प्रकार.
- (3) कृषी भूगोलाचे स्वरूप व व्याप्ती.
- (4) कृषी नियंत्रक घटक कोणते ? सविस्तर लिहा.

Total No. of Questions—4+4]

[Total No. of Printed Pages—7

[3901]-338

T.Y.B.A. EXAMINATION, 2011

GEOGRAPHY (S-3)

(Gg-320 : Fundamental Concepts in Geography)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

(iii) Draw neat diagrams and sketches wherever necessary.

(iv) Use of map stencils is allowed.

1. Answer the following in about 20 words each (any ten) : [20]

(1) What is possibilism ?

(2) What is weather forecasting ?

(3) Name the stages of Rostov's theory.

(4) Give the names of substances causing ozone depletion.

(5) Which are the economic measures of development ?

(6) Define fertility and mortality.

(7) Define Human Geography.

(8) What is a satellite town ?

(9) Name the scholars who believed in determinism.

(10) What is meant by CBD ?

(11) What is a rural-urban fringe ?

(12) Define the term frontier.

(13) Name the stages of population growth in the theory of Demographic transition.

P.T.O.

2. Write notes on the following in about **50** words each (any *two*) : [10]

- (1) Contribution of Carl Ritter in Geography.
- (2) Mackinder's concept of Heartland.
- (3) Dualism in Geography.
- (4) Effects of sea level changes.

3. Answer the following in **150** words each (any *two*) : [20]

- (1) Ptolemy's contribution to Geography.
- (2) Characteristics of rural-urban fringe.
- (3) Compare determinism and possibilism.
- (4) What is globalisation ?

4. Answer the following in about **300** words (any *two*) : [30]

- (1) Explain the Von Thunen theory of landuse.
- (2) Discuss the factors responsible for climate change.
- (3) Examine the contribution of *four* scholars to the field of Geography.
- (4) Explain the characteristics of CBD with suitable examples.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.

(iv) नकाशा स्टेन्सिल्स वापरण्यास परवानगी आहे.

1. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी सुमारे 20 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दहा) : [20]

- (1) 'संभववाद' म्हणजे काय ?
- (2) हवामान अंदाज म्हणजे काय ?
- (3) रोस्टोव्हच्या सिद्धांतातील टप्पे सांगा.
- (4) ओझोन क्षयास कारणीभूत घटक सांगा.
- (5) विकासाची आर्थिक परिमाणे कोणती आहेत ?
- (6) 'जनन' व 'मर्त्यता' व्याख्या द्या.
- (7) मानवी भूगोलाची व्याख्या लिहा.
- (8) उष्ण शहर म्हणजे काय ?
- (9) निसर्गवाद माननाऱ्या अभ्यासकांची नावे लिहा.
- (10) सी.बी.डी. म्हणजे काय ?
- (11) अर्धनागरी प्रदेश म्हणजे काय ?
- (12) आघाडी व्याख्या द्या.
- (13) लोकसंख्या संक्रमण सिद्धांतामधील लोकसंख्या वाढीचे टप्पे सांगा.

2. खालीलपैकी प्रत्येकी सुमारे 50 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

- (1) कार्ल रिटरचे भूगोलातील योगदान.
- (2) मॅकेंडरची 'हृदय भूमी' संकल्पना.
- (3) भूगोलातील द्वैतवाद
- (4) सागरपातळीतील बदलाचे परिणाम.

3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी सुमारे **150** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [20]
- (1) टोलमीचे भूगोलातील योगदान.
  - (2) अर्धनागरी क्षेत्राची वैशिष्ट्ये सांगा.
  - (3) संभववाद व निसर्गवाद यांची तुलना करा.
  - (4) जागतिकीकरण म्हणजे काय ?
4. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी सुमारे **300** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [30]
- (1) व्हॉन थुननचा भूमीउपयोजन सिद्धांत स्पष्ट करा.
  - (2) हवामान बदलाला कारणीभूत घटकांची चर्चा करा.
  - (3) भूगोलामध्ये योगदान देणाऱ्या चार अभ्यासकांचे योगदान.
  - (4) सी.बी.डी.ची वैशिष्ट्ये उदाहरणासहीत स्पष्ट करा.

(Gg-320 : Contemporary Issues and Geography)

- N.B. :-** (i) All questions are compulsory.
(ii) Figures to the right indicate full marks.
(iii) Draw neat diagrams and sketches wherever necessary.
(iv) Use of map stencils is allowed.

1. Answer the following in about **20** words each (any *ten*) : [20]

- (1) What is meant by mechanical weathering ?
- (2) Name *two* types of unemployment.
- (3) What are renewable resources ?
- (4) Give *two* advantages of hydel power.
- (5) Name *two* types of migration.
- (6) What is a tsunami ?
- (7) Give any *two* effects of deforestation.
- (8) State any *two* causes of drought.
- (9) Name the epidemics.
- (10) Define the term natural calamity.
- (11) Give *two* main causes of marine pollution.
- (12) Define the term resource.
- (13) Name *two* Indian weapons.

2. Write notes on the following in about **50** words each (any *two*) : [10]

- (1) Causes of terrorism.
- (2) Causes of unemployment.
- (3) Consequences of migration.
- (4) Effects of weathering.

3. Answer the following questions in about **150** words each (any *two*) : [20]

- (1) Importance of the study of contemporary issues in Geography.
- (2) Effects of overpopulation.
- (3) Causes and effects of earthquakes.
- (4) What is EL NINO ? Give its causes and effects.

4. Answer the following questions in about **300** words each (any *two*) : [30]

- (1) Explain the causes and effects of droughts.
- (2) Swine Flu in Maharashtra.
- (3) Explain the causes and effects of Migration.
- (4) What is poverty ? Examine the causes and effects.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) योग्य त्या ठिकाणी सुबक आकृत्या व नकाशे काढा.

(iv) नकाशा स्टेन्सिल्स वापरण्यास परवानगी आहे.

1. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी सुमारे **20** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही **दहा**) : [20]

- (1) कायिक विदारण म्हणजे काय ?
- (2) बेकारीचे दोन प्रकार कोणते ते सांगा.
- (3) नुतनीकरणीय संसाधने म्हणजे काय ?
- (4) जलविद्युत शक्तीचे दोन फायदे सांगा.
- (5) स्थलंतराचे दोन प्रकार सांगा.
- (6) 'त्सुनामी' म्हणजे काय ?
- (7) निर्वनीकरणाचे कोणतेही दोन परिणाम सांगा.

- (8) अवर्षणाची कोणतीही दोन कारणे सांगा.
- (9) साथीच्या रोगांची नावे सांगा.
- (10) आपत्तीची व्याख्या लिहा.
- (11) सागरी प्रदुषणाची कोणतीही दोन कारणे सांगा.
- (12) साधन संपत्तीची व्याख्या लिहा.
- (13) भारतीय क्षेपणास्त्रांची दोन नावे लिहा.

2. प्रत्येकी सुमारे 50 शब्दांत टिपा लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

- (1) दहशतवादाची कारणे
- (2) बेरोजगारीचे कारणे
- (3) स्थलांतराचे परिणाम
- (4) विदारणाचे परिणाम.

3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी सुमारे 150 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [20]

- (1) भूगोलातील सद्यःकालीन घडामोडींच्या अभ्यासाचे महत्त्व.
- (2) अतिरिक्त लोकसंख्येचे परिणाम.
- (3) भूकंपाची कारणे व परिणाम.
- (4) एल-निनो म्हणजे काय ते सांगून एल-निनोची कारणे व परिणाम सांगा.

4. खालील प्रश्नांची सुमारे 300 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [30]

- (1) अवर्षणाची कारणे व परिणाम सविस्तर स्पष्ट करा.
- (2) महाराष्ट्रातील 'स्वाईन फ्ल्यू' साथिचा रोग.
- (3) स्थलांतराची कारणे व परिणाम सविस्तर लिहा.
- (4) दारिद्र्य (Poverty) म्हणजे काय ? दारिद्र्याची कारणे व परिणाम सविस्तर लिहा.

Total No. of Questions—7+6+7]

[Total No. of Printed Pages—4

[3901]-339

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

MUSIC (संगीत) (सामान्य) (G-3)

(2008 PATTERN)

विशेष सूचना :—या संचातील रागसंगीत गायन, तबला किंवा सतार यापैकी कोणतीही एक प्रश्नपत्रिका सोडवा.

(रागसंगीत गायन)

वेळ : 1 तास 30 मिनिटे

एकूण गुण : 20

सूचना :— (i) पहिल्या प्रश्न अनिवार्य आहे.

(ii) अनिवार्य प्रश्न एक अधिक उर्वरित प्रश्नांपैकी कोणतेही तीन असे एकूण चार प्रश्न सोडवा.

1. या अभ्यासक्रमातील कोणत्याही एका रागाची विलंबित बंदीश/बडा ख्याल स्वरलिपिबद्ध करा. [5]
2. शंकरा किंवा रागेश्री यापैकी कोणत्याही एका रागाची संपूर्ण शास्त्रीय माहिती आरोह-अवरोह-पकड यासह लिहा. [5]
3. विलंबित तीनताल किंवा विलंबित एकताल यापैकी कोणत्याही एका तालाचे लेखन करा. [5]
4. खालीलपैकी कोणत्याही दोन टिपा लिहा : [5]
  - (1) निबद्ध गान
  - (2) जोड राग
  - (3) स्वयंभू स्तर
  - (4) जनक राग
  - (5) वर्णाचे प्रकार

P.T.O.

5. खालीलपैकी कोणत्याही दोनवर थोडक्यात लिहा : [5]
- (1) प्रबंध
  - (2) संधिप्रकाशित राग
  - (3) गानसमय सिद्धांत
  - (4) तानांचे प्रकार.
6. खालीलपैकी कोणत्याही एका संगीतज्ञाचे जीवन चरित्र लिहा : [5]
- (1) पं. भीमसेन जोशी
  - (2) पं. जितेंद्र अभिषेकी
  - (3) श्रीमती मोगुबाई कुर्डीकर
7. खालीलपैकी कोणत्याही एका विषयावर विस्ताराने लिहा : [5]
- (1) संगीत शिक्षणाचे स्वरूप
  - (2) पाश्चिमात्य
  - (3) संगीत आणि आधुनिक वैज्ञानिक उपकरणे.

[3901]-339

(तबला)

वेळ : 1 तास 30 मिनिटे

एकूण गुण : 20

सूचना :—प्रथम प्रश्न अनिवार्य आहे. एकूण चार प्रश्न सोडवा.

1. रूपक किंवा एकताल यापैकी कोणत्याही एका तालाची संपूर्ण शास्त्रीय माहिती लिहून एकपट, दुप्पट आणि चौपट लिहा. [5]
2. खालीलपैकी कोणत्याही दोनवर टिपा लिहा : [5]
  - (1) चक्रदार
  - (2) रेल
  - (3) तुकडा
  - (4) लयकारी
3. वाद्य वर्गीकरण या विषयावर विस्ताराने लिहा. [5]
4. तबला आणि पखवाज या दोन्ही वाद्यांवर तुलनात्मक विवेचन करा. [5]
5. पार्श्वचात्य तालवाद्यांची थोडक्यात माहिती द्या. [5]
6. तुमच्या आवडत्या कलाकाराच्या वादनाची वैशिष्ट्ये लिहा. [5]

(सतार)

वेळ : 1 तास 30 मिनिटे

एकूण गुण : 20

सूचना :— (i) पहिला प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.

(ii) उर्वरीत प्रश्नांपैकी कोणतेही तीन असे एकूण चार प्रश्न सोडवावेत.

(iii) सर्व प्रश्नांना समान गुण असून ते उजवीकडे दर्शविले आहेत.

1. अभ्यासक्रमातील कोणत्याही एका रागातील मसितखानी गत स्वरलिपीबद्ध करा. [5]
2. राग-शंकरा व राग-जयजयवंती यापैकी कोणत्याही एका रागाची वैशिष्ट्यांसह सविस्तर शास्त्रोक्त माहिती लिहा. [5]
3. विलंबीत तीनताल, मध्यलय एकताल, रूपक यापैकी कोणत्याही एका तालाचे मात्रा, खंड, टाळी, काल याप्रमाणे लेखन करा. [5]
4. टीपा लिहा (कोणताही एक) : [5]
  - (1) प्रबंध
  - (2) निबद्ध, अनिबद्ध गान
  - (3) संधिप्रकाशित राग
5. थोडक्यात माहिती लिहा (कोणताही एक) : [5]
  - (1) परमेल प्रवेशक राग
  - (2) रागांग राग
  - (3) तिरोभाव-आविर्भाव
6. निबंध लिहा (कोणताही एक) : [5]
  - (1) संगीत व आधुनिक वैज्ञानिक उपकरणे
  - (2) संगीत शिक्षणाचे स्वरूप
  - (3) राग संगीताची लोकप्रियता (रागसंगीत आणि जनरुची).
7. चरित्र लिहा (कोणताही एक) : [5]
  - (1) पं. जितेंद्र अभिषेकी
  - (2) पं. भीमसेन जोशी
  - (3) उस्ताद बिस्मिल्ला खान.

Total No. of Questions—7+6+7]

[Total No. of Printed Pages—4

[3901]-340

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

MUSIC (Special) (S-3)

(2008 PATTERN)

विशेष सूचना : या संचातील राग संगीत गायन, तबला, सतार यांपैकी तुम्ही शिकलेल्या विषयाची कोणतीही एक प्रश्नपत्रिका सोडवावी

राग संगीत गायन

वेळ : 1 तास 30 मिनिटे (दीड तास)

एकूण गुण : 20

सूचना :— (i) पहिला प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.

(ii) उर्वरीत प्रश्नांपैकी कोणतेही तीन असे एकूण चार प्रश्न सोडवावेत.

(iii) सर्व प्रश्नांना समान गुण असून ते उजवीकडे दर्शविले आहेत.

1. अभ्यासक्रमातील कोणत्याही **एक** रागातील विलंबीत ख्यालाचे स्वरलेखन करा. [5]

2. राग मियामल्हार व राग-दरबारी कानडा यापैकी कोणत्याही **एका** रागाची वैशिष्ट्यांसह सविस्तर शास्त्रोक्त माहिती लिहा. [5]

3. विलंबीत एकतालाचे मात्रा, खंड, टाळी, काल या प्रमाणे लेखन करा. [5]

किंवा

अद्धाधुमाळी, जत, सतवा, झुमरा यापैकी कोणत्याही **दोन** तालांचे मात्रा, खंड, टाळी, काल या प्रमाणे लेखन करा.

4. टीपा लिहा (कोणताही **एक**) : [5]

(1) प्रबंध

(2) जाती गायन

(3) वैदिक संगीत.

P.T.O.

5. थोडक्यात माहिती लिहा (कोणताही एक) : [5]
- (1) हार्मनी आणि मेलडी
  - (2) प्राचीन व आधुनिक आलाप पद्धती
  - (3) कंठ संस्कार.
6. निबंध लिहा (कोणताही एक) : [5]
- (1) कंठसाधना
  - (2) संगीतविषयक प्राचीन ग्रंथ—भरतमुनीकृत नाट्यशास्त्र
  - (3) मी ऐकलेली मैफिल.
7. चरित्र लिहा (कोणताही एक) : [5]
- (1) डॉ. गंगुबाई हंगल
  - (2) पन्नालाल घोष
  - (3) पं. कुमार गंधर्व.

[3901]-340

तबला

वेळ : 1 तास 30 मिनिटे

एकूण गुण : 20

सूचना :—प्रथम प्रश्न अनिवार्य आहे. एकूण चार प्रश्न सोडवा.

1. पंचम सवारी आणि रुद्र यापैकी कोणत्याही एका तालाची संपूर्ण शास्त्रीय माहिती लिहून एकपट, दुप्पट आणि चौपट लिहा. [5]
2. खालीलपैकी कोणत्याही दोनवर टिपा लिहा : [5]
  - (1) तिहाई
  - (2) रेला
  - (3) कायदा
  - (4) चक्रदार
3. वाद्य वर्गीकरण या विषयावर विस्ताराने लिहा. [5]
4. तबल्याच्या बनारस आणि पंजाब या दोन्ही बाजांवर तुलनात्मक विवेचन करा. [5]
5. पाश्चात्य तालवाद्यांची थोडक्यात माहिती द्या. [5]
6. कोणत्याही एका तबलावादक कलाकाराचे सांगीतिक जीवन-चरित्र लिहा. [5]

(सतार)

वेळ : 1 तास 30 मिनिटे (दीड तास)

एकूण गुण : 20

सूचना :— (i) पहिला प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.

(ii) उर्वरीत प्रश्नांपैकी कोणतेही तीन असे एकूण चार प्रश्न सोडवावेत.

(iii) सर्व प्रश्नांना समान गुण असून ते उजवीकडे दर्शविले आहेत.

1. अभ्यासक्रमातील कोणत्याही एका रागातील मसीतखानी गत स्वरलिपिबद्ध करा. [5]
2. अभ्यासक्रमातील राग तोडी (मिया की तोडी) व पुरिया यापैकी कोणत्याही एका रागाची वैशिष्ट्यांसह सविस्तर शास्त्रोक्त माहिती लिहा. [5]
3. सतवा, त्रिताल, एकताल, चौताल यापैकी कोणत्याही एका तालाचे मात्रा, खंड, टाळी, काल या प्रमाणे लेखन करा. [5]
4. टीपा लिहा (कोणताही एक) : [5]
  - (1) ध्वनीशास्त्र (Acoustics)
  - (2) वैदिक काळातील वाद्ये
  - (3) प्रबंध.
5. थोडक्यात माहिती लिहा (कोणताही एक) : [5]
  - (1) जाती गायन
  - (2) हिंदुस्थानी व दाक्षिणात्य संगीत पद्धती
  - (3) हार्मनी आणि मेलडी
6. निबंध लिहा (कोणताही एक) : [5]
  - (1) संगीतविषयक प्राचीनग्रंथ—भरतमुनीकृत नाट्यशास्त्र
  - (2) हवेली संगीत (अष्टछाप कवी)
  - (3) संगीत-गुरुमुखी विधा.
7. चरित्र लिहा (कोणताही एक) : [5]
  - (1) पं. मल्लिकार्जुन मन्सूर
  - (2) लता मंगेशकर
  - (3) पं. हरिप्रसाद चौरसिया.

Total No of Questions—7+6+7]

[Total No. of Printed Pages—4+1

[3901]-341

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

MUSIC (संगीत)

Special Paper-IV

(2008 PATTERN)

विशेष सूचना :— या संचातील राग संगीत गायन, तबला, सतार यांपैकी तुम्ही शिकलेल्या विषयाची कोणतीही **एक** प्रश्नपत्रिका सोडवावी.

राग संगीत गायन

वेळ : 1 तास 30 मिनिटे (दीड तास)

एकूण गुण : 20

सूचना :— (i) **पहिल्या** प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उर्वरीत प्रश्नांपैकी कोणतेही **तीन** असे एकूण **चार** प्रश्न सोडवावेत.

(iii) **सर्व** प्रश्नांना समान गुण असून ते उजव्या बाजूस दर्शविले आहेत.

1. अभ्यासक्रमातील कोणत्याही **एका** रागातील विलंबीत ख्यालाचे स्वर लेखन करा. [5]
2. अभ्यासक्रमातील मारूविहाग **किंवा** मधुवंती यापैकी कोणत्याही **एका** रागाची वैशिष्ट्यांसह सविस्तर शास्त्रोक्त माहिती लिहा. [5]
3. झुमरा, आडाचौताल, धमार, एकताल यापैकी कोणत्याही **दोन** तालांचे मात्रा, खंड, टाळी, काल या प्रमाणे लेखन करा. [5]
4. खालील संकल्पना स्पष्ट करा (कोणताही **एक**) : [5]
  - (1) संगीतासाठी ग्रंथालये
  - (2) पार्श्व गायन
  - (3) ध्वनी मुद्रण।

P.T.O.

5. थोडक्यात माहिती लिहा (कोणताही एक) : [5]
- (1) संगीत मैफिल सादरीकरणाचे तंत्र
  - (2) संगीत आणि अन्य ललित कलांचा तौलनिक अभ्यास
  - (3) संगीत स्पर्धांचे महत्व।
6. निबंध लिहा (कोणताही एक) : [5]
- (1) संगीत-सभा, सम्मेलन, परिषद, महोत्सव ई. चे आयोजन
  - (2) संगीत शिक्षण स्वरूप, समस्या, आधुनिक काळाचा प्रभाव
  - (3) संगीत आणि व्यवसायाच्या संधी।
7. चरित्र लिहा (कोणताही एक) : [5]
- (1) हिराबाई बडोदेकर
  - (2) आशा भोसले
  - (3) पं. हरिप्रसाद चौरसिया।

तबला

वेळ : 1 तास 30 मिनिटे

एकूण गुण : 20

सूचना :— प्रथम प्रश्न अनिवार्य आहे. एकूण चार प्रश्न सोडवा.

1. तीनताल आणि आडा चौताल यांपैकी कोणत्याही एका तालाची संपूर्ण शास्त्रीय माहिती आणि देन प्रकारच्या लयकारी लिहा. [5]
2. समान मात्रांच्या अनेक तालांच्या निर्मितीची कारणमिमांसा करा. [5]
3. तबल्यातील घराणी या विषयावर थोडक्यात विवेचन करा. [5]
4. कर्नाटक ताल पद्धतीचे थोडक्यात विवेचन करा. [5]
5. तबला या वाद्याचे भारतीय संगीतातील स्थान आणि महत्व विशद करा. [5]
6. तुमच्या आवडत्या कलाकाराचे सांगीतिक योगदान विशद करा. [5]

सतार

वेळ : 1 तास 30 मिनिटे

एकूण गुण : 20

सूचना :— (i) पहिल्या प्रश्नासोडविणे अनिवार्य आहे.

(ii) उर्वरीत प्रश्नांपैकी कोणतेही दोन असे एकूण चार प्रश्नासोडवावेत.

(iii) सर्व प्रश्नांना समान गुण असून ते उजवीकडे दर्शविले आहेत.

1. अभ्यासक्रमातील कोणत्याही एका रागातील मसीतखानी गत स्वरलिपिबद्ध करा. [5]
2. राग-अहिर-भैरव व राग-मारूबिहाग यापैकी कोणत्याही एका रागाची वैशिष्ट्यांसह सविस्तर शास्त्रोक्त माहिती लिहा. [5]
3. झुमरा, एकताल, धमार यापैकी कोणत्याही एका तालाचे मात्रा, खंड, टाळी, काल या प्रमाणे लेखन करा. [5]
4. टीपा लिहा (कोणताही एक) : [5]
  - (1) ध्वनी मुद्रण
  - (2) संगीतासाठी ग्रंथालये
  - (3) संगीत स्पर्धांचे महत्व.
5. थोडक्यात माहिती लिहा (कोणताही एक) : [5]
  - (1) संगीत मैफिल सादरीकरणाचे तंत्र
  - (2) संगीत आणि व्यवसायाच्या संधी
  - (3) संगीतात दूरशिक्षण पद्धतीस वाव

6. निबंध लिहा (कोणताही एक) : [5]

- (1) संगीत सभा, सम्मेलन, परिषद, महोत्सव ई. चे आयोजन
- (2) संगीत शिक्षण स्वरूप, समस्या व आधुनिक कालाचा प्रभाव
- (3) गुरुकुल शिक्षण पद्धती व आधुनिक काळ.

7. चरित्र लिहा (कोणताही एक) : [5]

- (1) पं. रामाश्रय झा
- (2) उस्ताद झाकीर हुसैन
- (3) पं. हरिप्रसाद चौरसिया।

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[3901]-342

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

PUBLIC ADMINISTRATION

(G-3 : Local Self-Government in India)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in **50** words each (any *two*) : [10]

- (1) State the meaning of Local Self-Government.
- (2) Explain the merits of Democratic Decentralization.
- (3) Explain the importance of Panchayat Raj Institutions.
- (4) State the functions of Block Development Officer.

2. Write notes in **100** words each (any *four*) : [20]

- (1) Explain the powers of District Collector.
- (2) State the composition of Mayor.
- (3) Role of Decentralization.
- (4) Explain power and functions of Divisional Commissioner.
- (5) State the importance of 74th Amendment.
- (6) Write the functions of Gram Sevak.

P.T.O.

3. Answer the following questions in **250** words each (any *three*): [30]

- (1) State the structure and functions of Municipal Corporation.
- (2) Explain the composition and functions of Cantonment Board.
- (3) Explain the problems of Urbanization.
- (4) State the functions of C.E.O. in Zilla Parishad.
- (5) Explain the features of Local Government.

4. Answer the questions in **500** words (any *one*) : [20]

- (1) Explain the nature and scope of Local Self-Government.
- (2) Discuss the composition, power and functions of Gram Panchayat.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **50** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

- (1) स्थानिक स्वशासनाचा अर्थ सांगा.
- (2) लोकशाही विकेंद्रीकरणाचे गुण स्पष्ट करा.
- (3) पंचायतराज संस्थेचे महत्व स्पष्ट करा.
- (4) गटविकास अधिकाऱ्याची कामे सांगा.

2. प्रत्येकी 100 शब्दांत टिपा लिहा (कोणतेही चार) : [20]

- (1) जिल्हाधिकाऱ्याचे अधिकार स्पष्ट करा.
- (2) महापौराची रचना सांगा.
- (3) विकेंद्रीकरणाची भूमिका.
- (4) विभागिय आयुक्ताची सत्ता आणि अधिकार स्पष्ट करा.
- (5) 74व्या घटनादुरुस्तीचे महत्व सांगा.
- (6) ग्रामसेवकाची कामे लिहा.

3. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 250 शब्दांत लिहा (कोणतेही तीन) : [30]

- (1) महानगरपालिकेची रचना आणि कामे सांगा.
- (2) कॅन्टॉनमेन्ट बोर्डची रचना आणि कामे स्पष्ट करा.
- (3) शहरीकरणाच्या समस्या स्पष्ट करा.
- (4) जिल्हापरिषदेतील मुख्याधिकाऱ्याची कामे सांगा.
- (5) स्वशासनाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

4. खालील प्रश्नाची उत्तरे 500 शब्दांत लिहा (कोणताही एक) : [20]

- (1) स्थानिक स्वशासनाचे स्वरूप आणि व्याप्ती स्पष्ट करा.
- (2) ग्रामपंचायतीच्या रचना, अधिकार आणि कार्याची चर्चा करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[3901]-343

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011
PUBLIC ADMINISTRATION (S-3)
(Development Administration)
(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in **50** words each (any *two*) : [10]

- (1) Explain the meaning of Development Administration.
- (2) State the objectives of Planning.
- (3) Explain the importance of Land Reforms.
- (4) State the meaning of Community Development.

2. Write the notes in **100** words each (any *four*) : [20]

- (1) Concept of Development.
- (2) State the objectives of Development Administration.
- (3) Concept of Social Welfare.
- (4) Explain the meaning of Public Opinion.
- (5) Explain the nature of Bureaucracy.
- (6) State the functions of Voluntary Organization.

P.T.O.

3. Answer the following questions in **250** words each (any *three*): [30]

- (1) Explain the functions of National Development Council.
- (2) Explain the role and functions of Bureaucracy in Development Administration.
- (3) State the policies of Social Welfare Development in India.
- (4) State the objectives of Planning in India.
- (5) Explain the features of Development Administration.

4. Answer the questions in **500** words (any *one*) : [20]

- (1) Explain the nature and scope of Development Administration.
- (2) Discuss the role and functions of Non-official and Voluntary Organizations.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **50** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही **दोन**) : [10]

- (1) विकास प्रशासनाचा अर्थ स्पष्ट करा.
- (2) नियोजनाची उद्दिष्ट्ये सांगा.
- (3) जमिन सुधारणेचे महत्व स्पष्ट करा.
- (4) सामुदायिक विकासाचा अर्थ सांगा.

2. प्रत्येकी 100 शब्दांत टिपा लिहा (कोणतेही चार) : [20]

- (1) विकास संकल्पना.
- (2) विकास प्रशासनाची उद्दिष्ट्ये सांगा.
- (3) समाज कल्याणाची संकल्पना.
- (4) लोकमताचा अर्थ स्पष्ट करा.
- (5) नोकरशाहीचे स्वरूप स्पष्ट करा.
- (6) स्वयंसेवी संस्थांची कार्ये सांगा.

3. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 250 शब्दांत लिहा (कोणतेही तीन) : [30]

- (1) राष्ट्रीय विकास परिषदेची कामे स्पष्ट करा.
- (2) विकास प्रशासनात नोकरशाहीची भूमिका व कार्ये स्पष्ट करा.
- (3) भारतातील समाजकल्याण विकासाचे धोरण सांगा.
- (4) भारतातील नियोजनाची उद्दिष्ट्ये सांगा.
- (5) विकास प्रशासनाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

4. खालील प्रश्नांची उत्तरे 500 शब्दांत लिहा (कोणताही एक) : [20]

- (1) विकास प्रशासनाचे स्वरूप आणि व्याप्ती स्पष्ट करा.
- (2) बिगर सरकारी यंत्रणा आणि स्वयंसेवी संस्थेची भूमिका व कार्याची चर्चा करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[3901]-344

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011
PUBLIC ADMINISTRATION (S-4)
(Comparative Public Administration)
(India, U.K. and U.S.A.)
(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in **50** words each (any *two*) : [10]
  - (1) State the meaning of Comparative Public Administration.
  - (2) Explain the Right to Strike.
  - (3) State the objectives of Training.
  - (4) Write the importance of Recruitment.

2. Write the notes in **100** words each (any *four*) : [20]
  - (1) Write the evolution of Comparative Public Administration.
  - (2) Nature of Comparative Public Administration.
  - (3) Fred Rigg's 'Ecological approach'.
  - (4) State the importance of Integrity in Administration.
  - (5) State the importance of Central Vigilance Commission in India.
  - (6) Explain the scope of Administrative Law.

P.T.O.

3. Answer the following questions in **250** words each (any *three*) : [30]

- (1) Explain the methods of Recruitment.
- (2) Explain the Rigg's Theory of Prismatic Society.
- (3) State the functions of Administrative Tribunals.
- (4) Discuss the problems of corruption in India.
- (5) Explain the employer-employee relations.

4. Answer any *one* of the following questions in **500** words : [20]

- (1) Discuss the various approaches to the study of Comparative Public Administration.
- (2) Explain the types of training in India, U.K. and U.S.A.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **50** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणत्याही **दोन**) : [10]

- (1) तुलनात्मक लोकप्रशासनाचा अर्थ सांगा.
- (2) संपाचा अधिकार स्पष्ट करा.
- (3) प्रशिक्षणाचा उद्देश सांगा.
- (4) भरतीचे महत्व लिहा.

2. प्रत्येकी 100 शब्दांत टिपा लिहा (कोणतेही चार) : [20]

- (1) तुलनात्मक लोकप्रशासनाचा प्रारंभ लिहा.
- (2) तुलनात्मक लोकप्रशासनाचे स्वरूप.
- (3) फ्रेडरिगजचा 'वातावरणात्मक दृष्टिकोण'.
- (4) प्रशासकीय एकात्मतेचे महत्व सांगा.
- (5) भारतातील केंद्रिय सतर्कता आयोगाचे महत्व सांगा.
- (6) प्रशासकीय कायद्याची व्याप्ती स्पष्ट करा.

3. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 250 शब्दांत लिहा (कोणतेही तीन) : [30]

- (1) भारतीच्या पद्धती स्पष्ट करा.
- (2) रिगज यांचा समपार्ष्वक समाज सिद्धांत स्पष्ट करा.
- (3) प्रशासकीय न्यायाधिकरणाची कार्ये सांगा.
- (4) भारतातील भ्रष्टाचाराच्या समस्यांची चर्चा करा.
- (5) मालक-सेवक संबंध स्पष्ट करा.

4. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्नाची उत्तर 500 शब्दांत लिहा : [20]

- (1) तुलनात्मक लोकप्रशासनाच्या अभ्यासाच्या विविध दृष्टिकोणाची चर्चा करा.
- (2) भारत, इंग्लंड आणि अमेरिकेतील प्रशिक्षणाचे प्रकार स्पष्ट करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[3901]-345

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

PSYCHOLOGY

General Paper III

[Industrial and Organizational (I/O) Psychology]

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer in 50 words each (any two) : [10]

- (1) State the concept of 'work motivation'.
- (2) What are the steps for designing training program ?
- (3) State the concept of 'job satisfaction'.
- (4) What is the scope of Engineering Psychology ?

2. Write notes in 100 words each (any four) : [20]

- (1) Standard Application Blanks.
- (2) Uses of Job Information.
- (3) Use of motivation theory for behaviour modification.
- (4) Job characteristic model of job satisfaction.
- (5) Time and motion study.
- (6) Criterion measures of training effectiveness.

P.T.O.

3. Answer in **200-250** words each (any *three*) : [30]

- (1) Explain realistic job preview method as recruitment technique.
- (2) Explain Herzberg's two-factor theory of motivation.
- (3) Explain leadership as behavioural style.
- (4) Explain peer-appraisal and self-appraisal as source of evaluation.
- (5) Explain pay as a measure of job satisfaction.

4. Answer in **500** words (any *one*) : [20]

- (1) What is subject matter of I/O Psychology ? Write in detail about development of I/O Psychology.
- (2) Define leadership. Discuss Fiedler's contingency model of leadership.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालील प्रश्नांची **50** शब्दांत उत्तरे लिहा (फक्त **दोन**) : [10]

- (1) कार्य-प्रेरणा संज्ञा विशद करा.
- (2) प्रशिक्षण कार्यक्रम तयार करण्याच्या पायऱ्या सांगा.
- (3) कार्य समाधान संज्ञा विशद करा.
- (4) अभियांत्रिकी मानसशास्त्राची व्याप्ती काय ?

2. प्रत्येकी 100 शब्दांत टिपा लिहा (फक्त चार) : [20]

- (1) प्रमाणित आवेदन पत्र.
- (2) कार्य माहितीचे उपयोग.
- (3) वर्तन सुधार म्हणून प्रेरणा उपपत्तीचा उपयोग.
- (4) कार्य समाधानाचे कार्य गुण विशेष प्रारूप.
- (5) काल-गती अभ्यास.
- (6) प्रशिक्षण परिणाम कारकतेची निकषात्मक मापन साधने.

3. खालील प्रश्नांची 200 ते 250 शब्दांत उत्तरे द्या (फक्त तीन) : [30]

- (1) प्रत्यक्ष कार्य अढावा एक भरती तंत्र म्हणून विशद करा.
- (2) हर्जबर्ग यांचा प्रेरणा द्विघटक सिद्धांत स्पष्ट करा.
- (3) नेतृत्व एक वर्तन शैली म्हणून स्पष्ट करा.
- (4) सहकार्याद्वारे व वैयक्तिक गुणमुल्यांकन हे गुण मुल्यांचे स्रोत म्हणून स्पष्ट करा.
- (5) आर्थिक मोबदला हे कार्य समाधानाचे साधन म्हणून स्पष्ट करा.

4. 500 शब्दांत उत्तरे लिहा (फक्त एक) : [20]

- (1) औद्योगिक आणि संघटन मानसशास्त्राचा अभ्यास विषय काय आहे ? औद्योगिक व संघटन मानसशास्त्राच्या विकासावर सविस्तर लिहा.
- (2) नेतृत्वाची व्याख्या करा. फिडलर यांचे नेतृत्वाविषयीचे आनुषंगिक प्रतिमानांची चर्चा करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[3901]-346

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

PSYCHOLOGY

Special Paper III

(Experimental Psychology and Scientific Research)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in **50** words each (any *two*) : [10]

(1) Explain the kinds of thinking.

(2) What is an operational and constitutive definition of variable ?

(3) Explain the role of insight in thinking.

(4) State the nature of Questionnaire method of data collection.

2. Write short notes in **100** words each (any *four*) : [20]

(1) Signal Detection theory.

(2) Creative thinking.

(3) Types of psychological test.

(4) Criteria of Hypothesis.

(5) Survey method.

(6) Sources of ideas for research.

P.T.O.

3. Answer the following questions in **200-250** words each
(any *three*) : [30]

- (1) Describe the basic concepts in psychophysics.
- (2) Discuss various types of validity.
- (3) Explain the types of scientific research.
- (4) Discuss approaches in scientific research.
- (5) Illustrate field experiment and field study.

4. Answer any *one* of the following questions in **500** words : [20]

- (1) Define attention. Discuss the nature and types of attention.
- (2) What is sampling ? Explain the types of non-probability sampling.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **50** शब्दांत लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

- (1) विचारप्रक्रियेचे प्रकार स्पष्ट करा.
- (2) परिवर्त्याची संक्रियात्मक आणि संकल्पनाधारित व्याख्या म्हणजे काय ?
- (3) विचारप्रक्रियेतील मर्मदृष्टीची भूमिका स्पष्ट करा.
- (4) प्रदत्त संकलनातील प्रश्नावली पद्धतीचे स्वरूप सांगा.

2. प्रत्येकी 100 शब्दांत थोडक्यात टिपा लिहा (कोणतेही चार) : [20]

- (1) संकेतशोध उपपत्ती.
- (2) सर्जनशील विचार-प्रक्रिया.
- (3) मानसशास्त्रीय चाचणीचे प्रकार.
- (4) अभ्युपगमाचे निकष.
- (5) सर्वेक्षण पद्धती.
- (6) संशोधन कल्पनेची उगमस्थाने.

3. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 200-250 शब्दांत लिहा (कोणतेही तीन) : [30]

- (1) मनोभौतिकीतील मूलभूत संकल्पनांचे वर्णन करा.
- (2) यथार्थतेच्या (वैधता) विविध प्रकारांची चर्चा करा.
- (3) शास्त्रीय संशोधनाचे प्रकार स्पष्ट करा.
- (4) शास्त्रीय संशोधनातील दृष्टीकोनांची चर्चा करा.
- (5) क्षेत्रीय प्रयोग आणि क्षेत्रीय अभ्यास सोदाहरण स्पष्ट करा.

4. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्नाचा उत्तर 500 शब्दांत लिहा : [20]

- (1) अवधानाची व्याख्या द्या. अवधानाचे स्वरूप आणि प्रकारांची चर्चा करा.
- (2) नमुनाचयन म्हणजे काय ? विनासंभाव्यता नमुनाचयनाचे प्रकार स्पष्ट करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[3901]-348

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

GANDHIAN THOUGHT

General Paper III

(Relevance of Gandhian Thought)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer any *two* of the following questions in **50** words each : [10]

- (1) Explain Dada Dharmadhikari's concept of 'Survodaya'.
- (2) Explain Vinoba's views on Gita.
- (3) Introduce briefly the work of Syu Ki in Myanmar.
- (4) Explain the limitations of Gandhian Movements.

2. Write short notes on any *four* of the following in **100** words each : [20]

- (1) Jayprakash Narayan's idea of Total Revolution.
- (2) Bhoodan Movement of Vinoba Bhave.
- (3) Work of Nelson Mandela.
- (4) Chipko Andolan.
- (5) Women Empowerment Movement.
- (6) Nature of Anti-racist Movements.

P.T.O.

3. Answer any *three* of the following in **200** to **250** words each : [30]
- (1) Explain briefly the work of N. G. Gore as a social worker.
  - (2) Explain S. D. Javdekar's views on Synthesis of Gandhi and Marx.
  - (3) Explain the various limitations of Bhoodan Movement.
  - (4) Bring out the relationship within Dada Dharmadhikari and Gandhiji.
  - (5) Explain the importance of Anti-imperialist Movements.
4. Answer any *one* of the following questions in **500** words : [20]
- (1) Explain and critically evaluate Acharya Javdekar's idea of Satyagrahi Samajwada.
  - (2) Explain the importance of Narmada Bachao Andolan as an Environmental Movement.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालीलपैकी कोणत्याही **दोन** प्रश्नांची प्रत्येकी **50** शब्दांत उत्तरे लिहा : [10]
- (1) दादा धर्माधिकारींची सर्वोदय ही संकल्पना स्पष्ट करा.
  - (2) विनोबांचा गीतेवद्दलचा दृष्टीकोन स्पष्ट करा.
  - (3) म्यानमारमधील स्यूं की यांच्या कार्याचा संक्षिप्त परिचय द्या.
  - (4) गांधीवादी चळवळींच्या मर्यादा स्पष्ट करा.

2. खालीलपैकी कोणत्याही चारांवर प्रत्येकी 100 शब्दांत टिपा लिहा : [20]

- (अ) जयप्रकाश नारायण यांची समग्र क्रांतीची कल्पना.
- (ब) विनोबांची भूदान चळवळ.
- (क) नेल्सन मंडेला यांचे कार्य.
- (ड) चिपको आंदोलन.
- (इ) महिला सबलीकरण चळवळ
- (फ) वंशवाद विरोधी चळवळींचे स्वरूप.

3. खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची 200-250 शब्दांत उत्तरे लिहा : [30]

- (1) एक सामाजिक कार्यकर्ता म्हणून ना. ग. गोरे यांचे कार्य थोडक्यात स्पष्ट करा.
- (2) गांधी-मार्क्स समन्वयाबद्दल जावडेकरांचा दृष्टीकोन स्पष्ट करा.
- (3) भूदान चळवळीच्या विविध मर्यादा स्पष्ट करा.
- (4) गांधीजी आणि दादा धर्माधीकारी यांच्यातील परस्परसंबंध विशद करा.
- (5) साम्राज्यशाही विरोधी चळवळीचे महत्व स्पष्ट करा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे 500 शब्दांत उत्तर लिहा : [20]

- (1) आचार्य जावडेकरांची सत्याग्रही समाजवाद ही कल्पना स्पष्ट करून तीचे चिकित्सक मूल्यमापन करा.
- (2) एक पर्यावरणविषयक चळवळ म्हणून नर्मदा बचाओ आंदोलनाचे महत्व स्पष्ट करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[3901]-349

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

YOGAVIDYA (योगविद्या) (G-3)

(Vyavharik Yoga)

(2008 PATTERN)

Time : 2 Hours

Maximum Marks : 40

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Explain any *one* from the following in **50** words : [5]

(i) What is final objective of Patanjali Yoga.

(ii) Mental health.

2. Write short notes (any *two*) : [10]

(i) School of Yoga Pranali

(ii) Objectives of Shuddhikriya

(iii) Ashtakumbhaka

(iv) Importance of various Bandhas.

3. Answer any *two* questions from the following in **200** to **250** words each : [15]

(i) What is the meaning of 'Asana' ? Write with example types and benefits of Asanas.

P.T.O.

- (ii) Discuss, how Yoga is helpful to keep social health.
(iii) State the application of Yoga science to higher level persons.

4. Answer any *one* question in detail : [10]

- (i) State the role of Yoga in sports.
(ii) How does Yoga help to old age.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2 तास

एकूण गुण : 40

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालीलपैकी कोणत्याही एकाचे 50 शब्दात स्पष्टीकरण द्या : [5]

- (i) पतंजल योगाचे अंतिम ध्येय कोणते ?
(ii) मानसिक स्वास्थ्य.

2. थोडक्यात टीपा द्या (कोणत्याही दोन) : [10]

- (i) योग प्रणालींचे प्रकार
(ii) शूद्धिक्रीयांचा उद्देश स्पष्ट करा
(iii) अष्टकुम्भक
(iv) विविध बंधाचे महत्व.

3. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांचे प्रत्येकी 200 ते 250 शब्दात उत्तर द्या : [15]

- (i) आसनांचा अर्थ काय आहे ? आसनांचे विविध प्रकार सांगून त्यांचे फायदे काय आहे. सोदाहरण देवून स्पष्ट करा.
- (ii) सामाजिक स्वास्थ्य संवर्धनासाठी योगाचा उपयोग होईल का ? चर्चा करा.
- (iii) योगशास्त्राचा उच्चपदस्थ अधिकाऱ्यांना होणारा उपयोग स्पष्ट करा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे सविस्तर उत्तर द्या : [10]

- (i) योगशास्त्राची खेळातील भुमीका स्पष्ट करा.
- (ii) वार्धक्यात होणारा योगाचा उपयोग सांगा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[3901]-350

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

HISTORY OF CIVILIZATION

General Paper III

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in **50** words each (any *two*) :

[10]

(i) Proto-historic period

(ii) Discovery of Harappa Civilization

(iii) Four Aryasatyas

(iv) Counter-reformation.

2. Write short notes in **100** words each (any *four*) :

[20]

(i) Code of Hammurabi

(ii) Varnashram System

(iii) Roman Society

(iv) Teaching of Jesus Christ

(v) Renaissance in Literature

(vi) Newton.

3. Answer the following questions in **200** to **250** words each (any *three*) :

[30]

(i) State about the progress made by human beings in Neolithic Age.

P.T.O.

- (ii) Explain the progress of Roman Civilization in the field of state, architecture and science.
- (iii) Describe the life and teaching of Bhagwan Buddha.
- (iv) Write in detail the causes for the Renaissance.
- (v) Discuss the Geographical Discoveries.

4. Answer any *one* of the following questions in **500** words : [20]

- (i) Write about social life, economic life, religion and philosophy in Egyptian Civilization.
- (ii) Describe the rise and nature of Feudalism.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **50** शब्दांत लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

- (i) इतिहासपूर्व काल खंड
- (ii) हरप्पा संस्कृतीचा शोध
- (iii) चार आर्यसत्ये
- (iv) प्रतिधर्मसुधारणा चळवळ.

2. प्रत्येकी **100** शब्दांत थोडक्यात टिपा लिहा (कोणतेही चार) : [20]

- (i) हम्मुराबीची कायदेसंहिता
- (ii) वर्णाश्रम व्यवस्था
- (iii) रोमन समाज
- (iv) येशूची शिकवण
- (v) प्रबोधनकाळातील साहित्य
- (vi) न्यूटन.

3. खालीलपैकी प्रश्नांची प्रत्येकी 200 ते 250 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही तीन) : [30]

- (i) नवाइमयुगात मानवाने केलेली प्रगती सांगा.
- (ii) रोमन संस्कृतीतील राज्य, स्थापत्यकला व विज्ञान या क्षेत्रातील प्रगती स्पष्ट करा.
- (iii) भगवान बुद्ध यांचे जीवन व शिकवण वर्णन करा.
- (iv) प्रबोधन घडून येण्याची कारणे सविस्तर लिहा.
- (v) भौगोलिक शोधांची चर्चा करा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर 500 शब्दांत लिहा : [20]

- (i) इजिप्शियन संस्कृतीतील सामाजिक जीवन, आर्थिक जीवन, धर्म व तत्वज्ञान या विषयी लिहा.
- (ii) सरंजामशाहीचा उदय व तिचे स्वरूप वर्णन करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[3901]-351

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

HOME ECONOMICS

(G-3 : Dynamics and Challenges of Indian Society)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following concepts in **50** words each (any *two*) : [10]

- (1) Social change process
- (2) Traditional society
- (3) Social value conflict
- (4) Divorce.

2. Write short notes in **100** words each (any *four*) : [20]

- (1) Social Change
- (2) Inter-marriage
- (3) Passive and Active deviation
- (4) Social Conformity
- (5) Principles of Indian Family
- (6) Communication and Social Change.

P.T.O.

3. Answer the following questions in **200** words each (any *three*) : [30]
- (1) Explain the role of Education and Technology in Social Change.
  - (2) Explain the causes of Social Deviation
  - (3) Explain the characteristics of Modern Society.
  - (4) Explain the causes of social value conflict in Indian Society.
  - (5) "The status of Women is changing in Indian Society." Explain.
4. Answer the following questions in **500** words (any *one*) : [20]
- (1) Explain the factors influencing on social change process.
  - (2) Explain the causes and effects of Dowry System.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालील संकल्पनाची उत्तरे प्रत्येकी **50** शब्दात लिहा (कोणतेही दोन) : [10]
- (1) सामाजिक परिवर्तन प्रक्रिया
  - (2) परंपरागत समाज
  - (3) सामाजिक मूल्य संघर्ष
  - (4) घटस्फोट.

2. प्रत्येकी 100 शब्दात टिपा लिहा (कोणतेही चार) : [20]

- (1) सामाजिक परिवर्तन
- (2) आंतरविवाह
- (3) निष्क्रीय आणि सक्रिय विचलन
- (4) सामाजिक अनुचलन
- (5) भारतीय कुटूंबाची तत्वे
- (6) संदेशवहन आणि सामाजिक परिवर्तन.

3. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 200 शब्दात लिहा (कोणतेही तीन) : [30]

- (1) सामाजिक परिवर्तनात शिक्षण आणि तंत्रज्ञान यांची भूमिका स्पष्ट करा.
- (2) सामाजिक विचलनाची कारणे स्पष्ट करा.
- (3) आधुनिक समाजाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- (4) भारतीय समाजातील सामाजिक मूल्य संघर्षाची कारणे स्पष्ट करा.
- (5) “भारतीय समाजात स्त्रियांचा दर्जा बदलत आहे.” स्पष्ट करा.

4. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्नाची उत्तर 500 शब्दात लिहा : [20]

- (1) सामाजिक परिवर्तन प्रक्रियेवर परिणाम करणारे घटक स्पष्ट करा.
- (2) हुंडा पद्धतीची कारणे व परिणाम स्पष्ट करा.

Total No. of Questions—4+4+4]

[Total No. of Printed Pages—8

[3901]-352

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES

D.S. G-3 (A) : International Security

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer in 50 words each (any two) : [10]

- (1) What is International Security ?
- (2) Define cold war.
- (3) Explain the characteristics of Post-Cold War Period.
- (4) What is Balance of Power ?

2. Write short notes in 100 words each (any four) : [20]

- (i) Prevention of War
- (ii) New Cold War
- (iii) Concept of Non-Alignment
- (iv) Functions of Diplomats
- (v) Concept of Disarmament
- (vi) Nature of Terrorism.

P.T.O.

3. Answer in **200 to 250** words each (any *three*) : [30]

- (i) Explain the various environmental problems.
- (ii) State the concept and nature of Ethnic Conflict.
- (iii) Explain the nature and problems of Arms Control and Disarmament.
- (iv) Describe the theory to Detente.
- (v) Explain the means and types of balance of power.

4. Answer any *one* of the following questions in **500** words : [20]

- (a) Explain the meaning, nature and causes of Terrorism.
- (b) Discuss the causes of War.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **50** शब्दांत लिहा (कोणतेही **दोन**) : [10]

- (1) आंतरराष्ट्रीय सुरक्षा म्हणजे काय ?
- (2) शीत युद्धाची व्याख्या द्या.
- (3) शीत युद्धोत्तर काळाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- (4) सत्तेचा समतोल म्हणजे काय ?

2. प्रत्येकी 100 शब्दांत थोडक्यात टिपा लिहा (कोणतेही चार) : [20]

- (i) युद्ध रोखण्याचे उपाय
- (ii) नविन शीत युद्ध
- (iii) अलिप्ततेची संकल्पना
- (iv) राजनयज्ञांची कार्ये
- (v) निःशस्त्रीकरणाची संकल्पना
- (vi) दहशतवादाचे स्वरूप.

3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 200 ते 250 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणत्याही तीन) : [30]

- (i) पर्यावरणाच्या विविध समस्या स्पष्ट करा.
- (ii) वांशिक संघर्षाची संकल्पना आणि स्वरूप सांगा.
- (iii) शस्त्र नियंत्रण आणि निःशस्त्रीकरणाचे स्वरूप आणि समस्या स्पष्ट करा.
- (iv) 'तणावशैथिल्य/सलोखा' सिद्धान्त विशद करा.
- (v) सत्ता समतोलची साधने आणि प्रकार स्पष्ट करा.

4. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्नाचे उत्तर 500 शब्दांत लिहा : [20]

- (i) दहशतवादाचा अर्थ, स्वरूप आणि कारणे स्पष्ट करा.
- (ii) युद्धाच्या कारणांची चर्चा करा.

[3901]-352

D.S. G-3 (B) : Military Geography

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer in **50** words each (any *two*) : [10]
  - (1) Explain the problems of Desert Warfare.
  - (2) State the importance of National Power.
  - (3) Explain the scope of Military Geography.
  - (4) State the concept of Strategy.

2. Write short notes in **100** words each (any *four*) : [20]
  - (1) Importance of Jammu and Kashmir
  - (2) Concept of Grand Strategy
  - (3) Strategic importance of Andaman and Nicobar Islands
  - (4) Natural Gas
  - (5) Characteristics of Plain
  - (6) Uses of Military Geography.

3. Answer in **200 to 250** words each (any *three*) : [30]
  - (1) Explain the impact of Geography on Air Warfare.
  - (2) Explain in detail the geostrategic importance of oil in West Asia.

- (3) Describe the characteristics and logistic problems in Jungle.
- (4) Explain in detail the principles of logistics.
- (5) Explain the meaning and importance of Geo-strategy.

4. Answer any *one* in **500** words : [20]

- (1) Describe in detail the geo-strategic position and importance of Diego-Garcia.
- (2) Explain in detail the factors of National Power.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. प्रत्येकी **50** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही **दोन**) : [10]

- (1) वालुकामय युद्धधारणेच्या समस्या स्पष्ट करा.
- (2) राष्ट्रीय शक्तीचे महत्व स्पष्ट करा.
- (3) लष्करी भूगोलाची व्याप्ती स्पष्ट करा.
- (4) युद्धनीतीची संकल्पना सांगा.

2. प्रत्येकी **100** शब्दांत थोडक्यात टिपा लिहा (कोणतेही **चार**) : [20]

- (1) जम्मू-काश्मीरचे महत्व
- (2) विशाल युद्धनीतीची संकल्पना
- (3) अंदामान निकोबार बेटांचे सामरिक महत्व

- (4) नैसर्गिक वायू
- (5) मैदानी प्रदेशाची वैशिष्ट्ये
- (6) लष्करी भूगोलाचे उपयोग.

3. प्रत्येकी 200 ते 250 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणत्याही तीन) : [30]

- (1) हवाई युद्धपद्धतीवर भूगोलाचा पडणारा प्रभाव स्पष्ट करा.
- (2) पश्चिम आशियातील तेलाचे भूसामरिक महत्व सविस्तर स्पष्ट करा.
- (3) जंगली प्रदेशाची वैशिष्ट्ये आणि पुरवठ्याच्या समस्या विशद करा.
- (4) पुरवठा व्यवस्थेची तत्वे सविस्तर स्पष्ट करा.
- (5) भूयुद्धनीतीचा अर्थ आणि महत्व स्पष्ट करा.

4. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्नाची उत्तर 500 शब्दांत लिहा : [20]

- (1) दिगो गर्सियाचे भूसामरिक स्थान व महत्व सविस्तर स्पष्ट करा.
- (2) राष्ट्रीय शक्तीचे घटक सविस्तर स्पष्ट करा.

D.S. G-3 (C) : Geopolitics

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer in **50** words each (any *two*) : [10]
- (i) State the Geopolitical thought of Karl Haushofer.
- (ii) Explain the importance of Wartime Geopolitics.
- (iii) Explain cultural boundaries.
- (iv) State importance of Territorial Water.
2. Write short notes in **100** words each (any *four*) : [20]
- (i) Admiral A.T. Mahan
- (ii) State
- (iii) Boundaries
- (iv) Buffer state
- (v) War and Climate
- (vi) Nature of Political Geography.
3. Answer in **200 to 250** words each (any *three*) : [30]
- (i) What is Landlocked state ? Explain its problems.
- (ii) Explain the elements of Nation.
- (iii) State the scope of Geopolitics.
- (iv) "Political Geography is a dynamic science." Discuss.
- (v) Explain contrast between Frontiers and Boundaries.
4. Answer any *one* in **500** words : [20]
- (i) Describe in detail the Heartland theory of MacKinder.
- (ii) Explain in detail the basic elements of State.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. प्रत्येकी 50 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [10]
  - (i) कार्ल हॅशोफर यांचे भूराजकीय विचार सांगा.
  - (ii) युद्धकालीन भूराजनितीचे महत्व स्पष्ट करा.
  - (iii) सांस्कृतिक सीमा स्पष्ट करा.
  - (iv) प्रादेशीक जलशयाचे महत्व सांगा.
2. प्रत्येकी 100 शब्दांत थोडक्यात टिपा लिहा (कोणतेही चार) : [20]
  - (i) अँडमिरल ए.टी. महान
  - (ii) राज्य
  - (iii) सीमा
  - (iv) मध्यस्त देश
  - (v) युद्ध व हवामान
  - (vi) राजकीय भूगोलचे स्वरूप.
3. प्रत्येकी 200 ते 250 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही तीन) : [30]
  - (i) भूवेष्टीत देश म्हणजे काय ? त्यांच्या समस्या स्पष्ट करा.
  - (ii) राष्ट्राचे घटक स्पष्ट करा.
  - (iii) भूराजनितीची व्याप्ती सांगा.
  - (iv) “राजकीय भूगोल एक गतिमान शास्त्र आहे.” चर्चा करा.
  - (v) सीमा प्रदेश व सीमा यातील फरक स्पष्ट करा.
4. कोणताही एकच 500 शब्दांत उत्तरे लिहा : [20]
  - (i) मॅकिन्डर यांच्या ‘मर्मभूमी’ सिद्धांताचे सविस्तर वर्णन करा.
  - (ii) राज्याचे घटक सविस्तर स्पष्ट करा.

Total No. of Questions—4+4]

[Total No. of Printed Pages—4+2

[3901]-353

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES

D.S. S-3 (A) Maratha Military System (1630-1818 A.D.)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer in 50 words each (any two) : [10]

- (1) Why did Shivaji adopt Guerrilla tactics ?
- (2) State the articles of Treaty of Purandar.
- (3) What is the role of Dadoji Kondadeo in making of Shivaji ?
- (4) State the strategic importance of forts.

2. Write short notes in 100 words each (any four) : [20]

- (1) Types of Cavalry
- (2) Karnataka campaign
- (3) Santaji
- (4) Jijabai
- (5) Raid on Shahistekhan
- (6) Strategy of battle of Pratapgad.

P.T.O.

3. Answer in **200 to 250** words each (any *three*) : [30]

- (1) State the causes of downfall of Maratha Power.
- (2) Evaluate the military leadership of Sambhaji.
- (3) Explain the Jawali incident.
- (4) "Shivaji as a Master of Guerrilla tactician". Discuss.
- (5) State the causes of Third Anglo-Maratha War.

4. Answer in **500** words (any *one*) : [20]

- (1) Describe the social, geographical, economic background of Maharashtra before Shivaji.
- (2) Assess the role of Maratha Navy under Kanhoji Angre.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) मुळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका ग्राह्य धरावी.

1. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **50** शब्दात लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

- (1) शिवाजी महाराजांनी गनिमी काव्याचा वापर का केला ?
- (2) पुरंदरच्या तहाची कलमे सांगा.
- (3) शिवाजी महाराजांच्या जडणघडणीत दादोजी कोंडदेव यांची भूमिका कोणती होती ?
- (4) किल्ल्यांचे सामरिक महत्व सांगा.

2. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 100 शब्दात टिपा लिहा (कोणतेही चार) : [20]

- (1) घोडदळाचे प्रकार
- (2) कर्नाटक मोहीम
- (3) संताजी
- (4) जिजाबाई
- (5) शाहिस्तेखानावरील हल्ला
- (6) प्रतापगडच्या लढायाची युद्धनीती.

3. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 200 ते 250 शब्दात लिहा (कोणतेही तीन) : [30]

- (1) मराठी सत्तेच्या पतनाची कारणे सांगा.
- (2) संभाजीच्या लष्करी नेतृत्वाचे मूल्यमापन करा.
- (3) जावळी प्रकरण स्पष्ट करा.
- (4) “शिवाजी महाराज एक कुशल गनिमी नेते होते.” चर्चा करा.
- (5) इंग्रज-मराठा तिसऱ्या युद्धाची कारणे सांगा.

4. खालील प्रश्नांची उत्तर 500 शब्दात लिहा (कोणताही एक) : [20]

- (1) शिवपूर्वकालीन महाराष्ट्राच्या सामाजिक, भौगोलिक, आर्थिक पार्श्वभूमीचे वर्णन करा.
- (2) कान्होजी आंग्रेच्या नियंत्रणाखालील मराठ्यांच्या नौदलाच्या कार्याचे मूल्यमापन करा.

D.S. S-3 (B) Disaster Management

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer in **50** words each (any *two*) : [10]
  - (1) Explain the objectives of study of Disaster Management.
  - (2) State the characteristics of Natural Disaster.
  - (3) What is Environmental Disaster ?
  - (4) Explain the role of Volunteers in local bodies of Disaster Management.

2. Write short notes in **100** words each (any *four*) : [20]
  - (1) Relief work in Disaster
  - (2) Process of Resettlement
  - (3) Yokohama Message
  - (4) Elements of Disaster Management
  - (5) Nature of Man-made Disaster
  - (6) Meaning of Disaster.

3. Answer in **200 to 250** words each (any *three*) : [30]
  - (1) What are the significant studies of Disaster Management ?
  - (2) Explain the nature and types of Natural Disaster.
  - (3) State the characteristics of Man-made Disaster.
  - (4) Describe in brief the various types of Pollution.
  - (5) Discuss the Traditional war and Disaster.

4. Answer any *one* of the following questions in **500** words : [20]
- (a) Explain the possible solutions in Disaster.
- (b) Discuss the psychological and social consequences of Disaster.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **50** शब्दात लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

- (1) आपत्ती व्यवस्थापनाच्या अभ्यासाची उद्दिष्टे स्पष्ट करा.
- (2) नैसर्गिक आपत्तीची वैशिष्ट्ये सांगा.
- (3) पर्यावरणीय आपत्ती म्हणजे काय ?
- (4) आपत्ती व्यवस्थापनातील स्थानिक संघटनेतील स्वयंसेवकांची भूमिका स्पष्ट करा.

2. प्रत्येकी **100** शब्दात टिपा लिहा (कोणतेही चार) : [20]

- (1) आपत्तीतील मदत कार्य
- (2) पुनर्वसनाची प्रक्रिया
- (3) योकोहामा संदेश
- (4) आपत्ती व्यवस्थापनाचे घटक.
- (5) मानव निर्मित आपत्तीचे स्वरूप.
- (6) आपत्तीचा अर्थ.

3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 200 ते 250 शब्दात लिहा (कोणतेही तीन) : [30]

- (1) आपत्ती व्यवस्थापनाच्या अभ्यासाचे काय महत्व आहे ?
- (2) नैसर्गिक आपत्तीचे स्वरूप आणि प्रकार स्पष्ट करा.
- (3) मानव निर्मित आपत्तीची वैशिष्टे सांगा.
- (4) प्रदूषणाचे विविध प्रकार संक्षिप्तपणे स्पष्ट करा.
- (5) 'पारंपारीक युद्ध आणि आपत्ती' यावर चर्चा करा.

4. खालील प्रश्नांचे उत्तर 500 शब्दात लिहा (कोणताही एक) : [20]

- (अ) आपत्तीतील उपाय योजना स्पष्ट करा.
- (ब) आपत्तीच्या सामाजिक आणि मानसशास्त्रीय परिणामांवर चर्चा करा.

Total No. of Questions—4+4]

[Total No. of Printed Pages—4+2

[3901]-354

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES

D.S. S-4 (A) : Industrial Security

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer in 50 words each (any two) : [10]

(i) What are the objectives of Industrial Security ?

(ii) How do we get warning of fire break ?

(iii) What is Power of Arrest ?

(iv) State the role of Control Room.

2. Write short notes in 100 words each (any four) : [20]

(i) Cognizable crimes

(ii) Main gate

(iii) First aid box

(iv) Search room

(v) Court procedure

(vi) Indian Penal Code.

P.T.O.

3. Answer in **200 to 250** words each (any *three*) : [30]

- (i) State the scope of Industrial Security.
- (ii) What is investigation ? How does it take place ?
- (iii) Describe in brief Industrial espionage.
- (iv) What is fire ? Explain the classification of fire.
- (v) State the duties of Security Inspector.

4. Answer any *one* in **500** words : [20]

- (i) Explain the Security Planning and its implementation.
- (ii) Describe in brief various types of First Aid.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. प्रत्येकी **50** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही **दोन**) : [10]

- (i) औद्योगिक सुरक्षेची उद्दिष्ट्ये कोणती ?
- (ii) आगीची सूचना कशी मिळते ?
- (iii) अटक करण्याचा अधिकार म्हणजे काय ?
- (iv) नियंत्रण कक्षाची भूमिका सांगा.

2. प्रत्येकी **100** शब्दांत थोडक्यात टिपा लिहा (कोणतेही **चार**) : [20]

- (i) दखलपात्र गुन्हे

- (ii) मुख्य प्रवेशद्वार
- (iii) प्रथमोपचार पेटी
- (iv) झडती कक्ष
- (v) न्यायालयीन प्रक्रिया
- (vi) भारतीय दंड संहिता.

3. प्रत्येकी 200 ते 250 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणत्याही तीन) : [30]

- (i) औद्योगिक सुरक्षेची व्याप्ती सांगा.
- (ii) चौकशी म्हणजे काय ? ती कशी केली जाते ?
- (iii) औद्योगिक हेरगिरी थोडक्यात विशद करा.
- (iv) आग म्हणजे काय ? आगीचे वर्गीकरण करा.
- (v) सुरक्षा निरीक्षकाची कर्तव्ये सांगा.

4. कोणताही एकचा उत्तर 500 शब्दांत लिहा : [20]

- (i) औद्योगिक सुरक्षेचे नियोजन व अंमलबजावणी स्पष्ट करा.
- (ii) प्रथमोपचाराच्या विविध प्रकारांचे थोडक्यात वर्णन करा.

D.S. S-4 (B) : Research Methodology

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer in **50** words each (any *two*) : [10]
  - (1) Explain the Reports Writing Contains.
  - (2) State the scope of Research.
  - (3) State the importance and need of objectivity.
  - (4) Explain the meaning of Social Research.

2. Write short notes in **100** words each (any *four*) : [20]
  - (1) Descriptive Research Design
  - (2) Secondary Sources
  - (3) Objectivity
  - (4) Survey
  - (5) Types of hypothesis
  - (6) Characteristics of facts.

3. Answer in **200 to 250** words each (any *three*) : [30]
  - (1) State the objectives of Report Writing.
  - (2) Explain in brief characteristics of hypothesis.
  - (3) Why is an interview essential during research process ?
  - (4) Explain the phases of Research Design.
  - (5) Explain the subject matter of Survey.

4. Answer in **500** words each (any *one*) : [20]

(1) What is collection of data ? Explain in detail the sources of collection of data.

(2) Describe the meaning and importance of concept.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **50** शब्दात लिहा (कोणतेही **दोन**) : [10]

(1) अहवाल लेखनाचा आशय स्पष्ट करा.

(2) संशोधनाची व्याप्ती सांगा.

(3) संशोधनात वस्तुनिष्ठतेचे महत्व व आवश्यकता सांगा.

(4) सामाजिक संशोधनाचा अर्थ स्पष्ट करा.

2. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **100** शब्दात टिपा लिहा (कोणतेही **चार**) : [20]

(1) वर्णनात्मक संशोधन आराखडा

(2) दुय्यम साधने

(3) वस्तुनिष्ठता

(4) सर्व्हेक्षण

(5) गृहितकांचे प्रकार

(6) तथ्यांची वैशिष्ट्ये.

3. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 200 ते 250 शब्दात लिहा (कोणत्याही तीन) : [30]

- (1) अहवाल लेखनाची उद्दिष्टे सांगा.
- (2) गृहितकांची वैशिष्ट्ये थोडक्यात स्पष्ट करा.
- (3) संशोधन प्रक्रियेत मुलाखत का आवश्यक असते ?
- (4) संशोधन आराखड्याच्या पायऱ्या स्पष्ट करा.
- (5) सर्व्हेक्षणाला आवश्यक असणारी सामुग्री स्पष्ट करा.

4. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्नाची उत्तर 500 शब्दात लिहा : [20]

- (1) माहिती संकलन म्हणजे काय ? माहिती संकलनाचे स्रोत सविस्तर स्पष्ट करा.
- (2) संकल्पनेचा अर्थ व महत्व विशद करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—4

[3901]-355

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

SOCIAL WORK (G-3)

I-Introduction to Youth Welfare

II-Introduction to Rural and Urban Welfare

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer any *two* questions in **50** words each : [10]

(i) Explain the meaning of Youth Welfare.

(ii) Explain the responsibilities of Youth in National Development.

(iii) Explain the problems of Tribal Community.

(iv) Explain the functions of Youth Club.

2. Answer any *four* questions in **100** words each : [20]

(i) Explain the impact of unemployment on youth.

(ii) State the role of Mahila Mandal in women empowerment.

(iii) Explain the importance of premarital counselling.

(iv) State the importance of training for youth leadership.

P.T.O.

- (v) Discuss on “various government schemes for welfare of backward class youth”.
- (vi) Explain problems of handicapped youth and Government provision for them.
3. Attempt any *three* questions in **200 to 250** words each : [30]
- (i) Explain the role of agencies for urban welfare in urban development.
- (ii) Explain the problems of rural community and highlight on the schemes for rural development.
- (iii) Discuss the problems of unemployed educated youth and its impact on society.
- (iv) Write an essay on ‘Sex Education and its importance’.
- (v) Write a detailed note on various provisions made by the Government in the field of youth welfare.
4. Answer any *one* question in **500** words : [20]
- (i) Write an essay on “Youth and Challenges”.
- (ii) Discuss on “Vocational training and its importance”.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) मुळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका ग्राह्य धरावी.

1. कोणतेही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 50 शब्दांत लिहा : [10]
- (i) युवा कल्याण याचा अर्थ स्पष्ट करा.
- (ii) राष्ट्रीय विकासातील युवकांच्या जबाबदाऱ्या विशद करा.
- (iii) आदिवासी समुदायाच्या समस्या विशद करा.
- (iv) तरूण मंडलाचे कार्य विशद करा.
2. कोणतेही चार प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 100 शब्दांत लिहा : [20]
- (i) बेरोजगारीचा युवकावर होणारा परिणाम विशद करा.
- (ii) महिला सक्षमीकरणासाठी महिला मंडळाची भूमिका स्पष्ट करा.
- (iii) विवाहपूर्व समोपदेशनाचे महत्व विशद करा.
- (iv) युवा नेतृत्वासाठी प्रशिक्षणाचे महत्व स्पष्ट करा.
- (v) “मागासवर्गीय युवकांच्या कल्याणासाठी असलेल्या विविध शासकीय योजना” यावर चर्चा करा.
- (vi) अपंग युवकांच्या समस्या विशद करून त्यांच्यासाठी असलेल्या शासकीय तरतूदी स्पष्ट करा.
3. कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 200 ते 250 शब्दांत लिहा : [30]
- (i) नागरी कल्याणासाठी असलेल्या संस्थांची नागरी विकासातील भूमिका स्पष्ट करा.
- (ii) ग्रामीण समुदायाच्या समस्या विशद करून ग्रामीण विकासासाठी असलेल्या योजना यावर प्रकाश टाका.
- (iii) शिक्षित बेकार (unemployed) तरुणांच्या समस्या आणि त्याचा समाजावर होणारा परिणाम याची चर्चा करा.

(iv) “लैंगीक शिक्षण आणि त्याचे महत्व” यावर निबंध लिहा.

(v) युवा कल्याणासाठी शासनाने केलेल्या विविध तरतूदी यावर सविस्तर टिप्पणी लिहा.

4. कोणताही एका प्रश्नाचे उत्तर 500 शब्दांत लिहा : [20]

(i) “युवक आणि आवाहणे” यावर निबंध लिहा.

(ii) “व्यावसायिक प्रशिक्षण आणि त्याचे महत्व” चर्चा करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[3901]-357

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

COMMERCE (General)

(Business Management)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in **50** words each (any *two*) : [10]

- (1) What is Business Management ?
- (2) What is Line-Organisation ?
- (3) What is Participative Leadership Style ?
- (4) Meaning of Control.

2. Answer the following questions in **100** words each (any *four*) : [20]

- (a) Explain the levels of planning.
- (b) Explain the importance of Motivation.
- (c) Explain the types of decisions.
- (d) Meaning of co-operation and co-ordination.
- (e) Explain the importance of Communication.

3. Answer any *two* questions from the following in **300** words each : [30]

- (1) 'Management is a Science and an Art.' Explain.

P.T.O.

- (2) Explain the types of Delegation of Authority.
- (3) Discuss 'Management of Change'.
- (4) Explain the areas of Control.

4. Answer the following questions in **500** words (any *one*) : [20]

- (1) Explain the merits and demerits of Autocratic Leadership.
- (2) Explain the techniques of Direction.
- (3) Explain the Prof. Maslow's Need Hierarchy theory.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **50** शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही **दोन**) : [10]

- (1) व्यवसाय व्यवस्थापन म्हणजे काय ?
- (2) 'रेषा-संघटन' म्हणजे काय ?
- (3) सहभागी नेतृत्व शैली म्हणजे काय ?
- (4) 'नियंत्रण' अर्थ सांगा.

2. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **100** शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही **चार**) : [20]

- (अ) नियोजनाचे स्तर स्पष्ट करा.
- (ब) संप्रेरणेचे महत्व स्पष्ट करा.
- (क) निर्णयांचे प्रकार स्पष्ट करा.
- (ड) 'सहकार' आणि 'समन्वय' अर्थ सांगा.
- (इ) संदेशवहनाचे महत्व स्पष्ट करा.

3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 300 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [30]

- (1) 'व्यवस्थापन हे शास्त्र आणि कला आहे.' स्पष्ट करा.
- (2) अधिकार प्रदानाचे प्रकार स्पष्ट करा.
- (3) 'व्यवस्थापनातील बदल' चर्चा करा.
- (4) नियंत्रणाचे क्षेत्र स्पष्ट करा.

4. खालील प्रश्नांची 500 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणताही एक) : [20]

- (1) हुकुमशाही नेतृत्वाचे फायदे-तोटे स्पष्ट करा.
- (2) दिग्दर्शनाची तंत्रे स्पष्ट करा.
- (3) प्रो. अब्राहम मास्लोचा गरजाविषयक सिद्धान्त स्पष्ट करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—4

[3901]-358

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

EDUCATION (G-3)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in **20** words each (any *ten*) : [20]

- (1) What is Image ?
- (2) Write the meaning of Action Research.
- (3) What is Disaster ?
- (4) Write the meaning of Mental Health.
- (5) What is Guidance ?
- (6) What is concept formation ?
- (7) Write the meaning of individual differences.
- (8) Which are the *three* aspects of discipline ?
- (9) Write the meaning of Globalization.
- (10) Write the definition of indiscipline.
- (11) Write the meaning of Educational Guidance.
- (12) What is social discipline ?
- (13) What is imagination ?

2. Answer the following questions in **50** words each (any *two*). [10]

- (1) Explain the causes of riots.
- (2) Explain the educational importance of Action Research.
- (3) Explain the importance of Councelling.
- (4) Write the causes of individual differences.

P.T.O.

3. Answer the following questions in **150** words (any *two*) : [20]
- (1) What is school indiscipline ? What are the causes of indiscipline ?
Write the ways to overcome them.
  - (2) What is mental conflict ? Explain the types and causes of mental conflicts.
  - (3) What is perception ? Explain the educational importance of perception.
  - (4) Explain the concept and need of vocational guidance.
4. Answer the following questions in **300** words each (any *two*) : [30]
- (1) What is demonstration method ? Explain its nature, advantages and limitations.
  - (2) What is Higher Education ? What are the problems in Higher Education ? Write the ways to overcome them.
  - (3) What is Personality ? Explain the factors affecting on personality development.
  - (4) What is project method ? Explain the nature, advantages and limitations of project method.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

- सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **20** शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही **दहा**) [20]
- (1) प्रतिमा म्हणजे काय ?
  - (2) कृतीसंशोधनाचा अर्थ लिहा.

- (3) आपत्ती म्हणजे काय ?
- (4) मानसिक आरोग्याचा अर्थ लिहा.
- (5) मार्गदर्शन म्हणजे काय ?
- (6) संबोध म्हणजे काय ?
- (7) व्यक्तीभेदाचा अर्थ लिहा.
- (8) शिस्तीचे तीन पैलू कोणते ?
- (9) जागतीकीकरणाचा अर्थ लिहा.
- (10) बेशिस्तीची व्याख्या लिहा.
- (11) शैक्षणिक मार्गदर्शनाचा अर्थ लिहा.
- (12) सामाजिक शिस्त म्हणजे काय ?
- (13) कल्पना म्हणजे काय ?

2. खालील कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 50 शब्दात लिहा : [10]

- (1) दंगलीची कारणे स्पष्ट करा.
- (2) कृतीसंशोधनाचे शैक्षणिक महत्त्व विशद करा.
- (3) समुपदेशनाचे महत्त्व स्पष्ट करा.
- (4) व्यक्तिभेदाची कारणे लिहा.

3. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 150 शब्दात लिहा : [20]

- (1) शालेय बेशिस्त म्हणजे काय ? बेशिस्तीची कारणे कोणती ? ती दूर करण्यासाठी उपाय लिहा.
- (2) मानसिक संघर्ष म्हणजे काय ? मानसिक संघर्षाची कारणे व प्रकार स्पष्ट करा.
- (3) अवबोध म्हणजे काय ? अवबोधाचे शैक्षणिक महत्त्व विशद करा.
- (4) व्यावसायिक मार्गदर्शनाची संकल्पना विशद करून व्यावसायिक मार्गदर्शनाची गरज स्पष्ट करा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 300 शब्दात लिहा : [30]
- (1) दिग्दर्शन पद्धती म्हणजे काय ? या पद्धतीचे स्वरूप, फायदे व मर्यादा स्पष्ट करा.
  - (2) उच्च शिक्षण म्हणजे काय ? उच्च शिक्षणातील समस्या कोणत्या ? त्या दूर करण्यासाठी उपाय लिहा.
  - (3) व्यक्तिमत्त्व म्हणजे काय ? व्यक्तिमत्त्व विकासावर परिणाम करणारे घटक स्पष्ट करा.
  - (4) प्रकल्प पद्धती म्हणजे काय ? प्रकल्प पद्धतीचे स्वरूप, फायदे व मर्यादा स्पष्ट करा.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—4

[3901]-359

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

INDUSTRIAL MATHEMATICS

FMG-3 : C-Programming

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *eight* of the following : [16]

(i) Which of the following are valid identifiers ? Justify.

(a) for

(b) FLOAT

(c) 123a

(d) a123

(ii) Write the syntactic translation of the following :

(a) $\frac{3x^2 - 4x}{2}$

(b) $\left(\frac{ac + bc}{4}\right)\left(\frac{a}{b}\right)$.

(iii) Find the value of the following expression :

$$3 * 4 / 3 * 4 + 12 \% 5.$$

P.T.O.

(iv) Explain the meaning of each of the following function declarations :

```
int f (float a);  
float g(char s, float x);
```

(v) Explain the meaning of the following array initialization

```
char n[] = "Hello";
```

(vi) Write a macro SQUARE (a) to find the square of a number.

(vii) State the meaning of the following declaration :

```
int c(int *, int);
```

(viii) Define a structure consisting of two floating point members, called real and imaginary. Include the tag complex within the definition.

(ix) Explain the use of function : fclose().

(x) Write the general form of malloc() and calloc() functions.

2. (A) Attempt any *one* of the following : [6]

(i) Write a short note on while loop. Explain by giving an example.

(ii) Write a short note on increment and decrement operators.

(B) Attempt any *two* of the following : [10]

(i) Write a short note on two-dimensional array.

(ii) Write a short note on switch statement.

(iii) Write a C program to check whether the given number is prime or composite.

3. (A) Attempt any *two* of the following : [8]
- (i) Write a C program to reverse a string.
  - (ii) Write a C program to find transpose of a square matrix.
  - (iii) Write a short note on function recursion.
- (B) Attempt any *two* of the following : [8]
- (i) Write a short note on structures.
  - (ii) Write a short note on automatic variables.
  - (iii) Write a short note on shift operators.
4. (A) Attempt any *one* of the following : [6]
- (i) Write a short note on array of pointers.
  - (ii) Write a C program to find addition of two complex numbers.
Define complex number using structure.
- (B) Attempt any *two* of the following : [10]
- (i) Write a short note on `fgetc()` and `fputc()`.
  - (ii) Write a C program to add two integers using command line arguments.
  - (iii) Write a C program to create a data file.
5. (A) Attempt any *one* of the following : [6]
- (i) Write a short note on C preprocessor.
  - (ii) Write a short note on passing structures to functions.

(B) Attempt any *two* of the following : [10]

(i) Write an algorithm to sort given n numbers in ascending order.

(ii) Write a short note on enumerations.

(iii) Write a short note on typedef.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—4

[3901]-360

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

MATHEMATICAL STATISTICS

(General)

Statistical Inference

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

(iii) Use of calculator and statistical table is allowed.

(iv) Symbols and abbreviations have their usual meaning.

1. Attempt any *two* of the following : [2×5=10]

(a) Examine whether the sample mean is a consistent estimator of the parameter θ of the following distribution :

$$f(x, \theta) = \frac{1}{\pi} \frac{1}{1 + (x - \theta)^2}, \quad -\infty < x < \infty.$$

(b) If T is a sufficient statistic for θ , show that $\frac{\partial}{\partial \theta} \log L$ is a function of T and θ only, L being the likelihood function. Is the converse true ?

(c) Suggest a suitable pivotal quantity to construct a confidence interval for σ^2 in $N(\mu, \sigma^2)$ distribution, μ known and hence construct $100(1 - \alpha)\%$ ($0 < \alpha < 1$) confidence interval for σ^2 based on a random sample of size n .

(d) Write a note on 'Mann-Whitney' Test.

P.T.O.

2. Attempt any *four* of the following : [4×5=20]

(a) For the gamma distribution with p.d.f.

$$f(x; \alpha, \lambda) = \frac{\alpha^\lambda}{\Gamma(\lambda)} e^{-\alpha x} x^{\lambda-1}; 0 \leq x < \infty$$
$$= 0 \text{ otherwise}$$

Find the asymptotic variance of the m.l.e of α when λ is known.

(b) Obtain the estimates of μ and σ^2 by the method of moments for $N(\mu, \sigma^2)$.

(c) Let p be the probability that a coin will fall head in a single toss. In order to test $H_0 : p = 0.5$, the coin is tossed 10 times and H_0 is rejected if number of heads X are less than 3 and more than 7. Find the probability of type I error. If the alternative hypothesis $H_1 : p = 0.8$, find the probability of type I error and power of the critical region.

(d) The following data represents the number of hours that a rechargeable hedge trimmer operates before a recharge is required :

1.5, 2.2, 0.9, 1.3, 2.0, 1.6, 1.8, 1.5, 2.6, 1.2, 1.7.

Use sign test to test the hypothesis that the trimmer operate on an average 1.8 hours before recharge at 5% l.o.s.

(e) Examine whether the sample mean $\bar{X}$ is the MVBUE of θ for the Poisson distribution with parameter θ .

- (f) A random sample of size 15 drawn from the distribution with p.d.f.

$$f(x, \theta) = \frac{1}{2} e^{-|x - \theta|}$$

, $-\infty < x < \infty$
 $-\infty < \mu < \infty$

is as follows :

17.6, 12.4, 15.4, 11.3, 13.5, 1.5, -23.2, 16.5, -17.5, 9.2, 15.6, -11.6, 19.5, 31.5, 19.7.

Estimate θ by the method of maximum likelihood.

3. Attempt any *three* of the following : [3×10=30]

- (a) Let $X_1, X_2, X_3, \dots, X_n$ be a random sample of size n drawn from $N(\mu, \sigma^2)$ distribution, σ^2 known. Obtain the likelihood ratio test to test the simple $H_0 : \mu = \mu_0$ at α l.o.s.
- (b) In what respect does a non-parametric test differ from the parametric tests ? Write down the advantages of non-parameter test over parameter tests.
- (c) Let $X_1, X_2, X_3, \dots, X_n$ be a random sample of size n from $N(\mu, \sigma^2)$ distribution, where σ^2 is known. Construct UMP level α test for testing $H_0 : \mu = \mu_0$ against $H_1 : \mu = \mu_1$ ($\mu_1 > \mu_0$).
- (d) Explain Kolmogorov-Smirnov test for testing whether a given random sample may be regarded as drawn from a completely specified distribution.

How does it differ from chi-square test for goodness of fit ?

(e) Construct a SPRT for testing $H_0 : \theta = 4$ against :

$H_1 : \theta = 3$, if $f(x, \theta) = \theta e^{-\theta x}$, $x > 0$. Take $\alpha = \beta = 0.10$.

4. Attempt any *one* of the following : [1×20=20]

(a) (i) If $B(\theta)$ is the bias in the estimator of θ , then show that under certain regularity conditions to be stated :

$$E (T - \theta)^2 \geq \frac{[1 + B'(\theta)]^2}{nI(\theta)} + [B(\theta)]^2.$$

Where $I(\theta)$ is Fisher's information and n is the sample size. [10]

(ii) A person has planted 18 plants around his garden fencing. He observed healthy plan (H) and diseased plan (D) as follows :

H H H H D H D D D D H H H H H D D D

Test the hypothesis that the disease struck at random to the plants. Use 10% l.o.s. [5]

(iii) Find $I(\alpha)$ for $G(\alpha, \lambda)$ distribution, λ known. [5]

(b) (i) Explain the concept of a sufficient statistic. Give a suitable illustration. State Neyman factorisation criterion. [8]

(ii) Find the m.l.e. of the parameter θ based on a random sample of size n from $U(-\theta, 2\theta)$ $\theta > 0$. [7]

(iii) Define observed level of significance (p -value) with an illustration. [5]

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—7

[3901]-361

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

ENGLISH

General Paper III

(G-3 : Enriching Oral and Written Communication)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 60

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. (A) Answer any *three* of the following in about *twenty* (20) words each : [6]

(i) What is Downward Communication ?

(ii) How is personal appearance important in communication ?

(iii) What is Formal Communication ?

(iv) What is Grapevine Communication ?

(v) What is an Informal Communication ?

(B) Attempt any *three* of the following : [6]

(i) Identify the contrast of sounds in the following pairs of words :

(a) Price—Prize

(b) Sleep—Slip.

P.T.O.

- (ii) Mark the accent :
- (a) Private
  - (b) Captain.
- (iii) Identify the weak forms in the following sentences :
- (a) This is a pen.
  - (b) They came for help.
- (iv) Mark intonation in the following sentences :
- (a) We're late for office.
  - (b) Is the water cool ?
- (v) How would you close a conversation in the following situation :
- You are seeing someone off at the railway station.

2. (A) Attempt any *three* of the following : [6]

- (i) Make *two* words with each of the following suffixes :
- (a) .....er
  - (b) .....able.
- (ii) Make antonyms with the help of prefixes :
- (a) accurate
  - (b) legal.
- (iii) Identify the parts of speech of the underlined words :
- (a) This is a kind of bread.
  - (b) They are kind people.

(iv) Identify the acceptable combinations of the words below :

(a) fluent English/easy English

(b) gossip writer/gossip columnist.

(v) Fill in the blanks with the appropriate word :

(a) He bought some .....

(stationary, stationery)

(b) She gave ..... to twins. (birth, berth)

(B) Attempt any *three* of the following : [6]

(i) Write a set of two words each closely related in meaning to the following words :

(a) road

(b) clever.

(ii) Match the synonyms in the two columns :

Column A

Column B

(1) abate

(a) annually

(2) yearly

(b) seem

(3) meticulous

(c) lessen

(4) appear

(d) careful

(iii) Frame sentences by using the following phrases :

(a) look up to

(b) look into.

(iv) Coin as many words as possible from the letters used in the words below :

(a) imagine

(b) waterfall.

(v) Identify whether the meaning of the underlined word is literary or figurative :

(a) It is a cold day.

(b) He gave a lame excuse.

3. Attempt any *two* of the following : [12]

(a) Imagine that you are facing an interview for the post of manager in a company. Anticipate any *six* questions and write down your responses to them.

(b) Imagine that you are going to interview Sachin Tendulkar. List down *ten* questions you would ask.

(c) A group of three friends is having a discussion on the Cricket World Cup matches. Write a dialogue anticipating *two* utterances for each of the participants.

4. Attempt any *two* of the following : [12]

(a) Write a paragraph of about **100** words on any *one* of the following topics :

(i) Deforestation

(ii) My idea of happiness.

- (b) Write a review of the film you watched recently.
- (c) Summarise the following passage :

‘Religion, as it is generally understood, is supposed to be the spirit of science. The method of science is empirical while that of religion is dogmatic. Science does not rely on authority but appeals to communicable evidence that any trained mind can evaluate. Science does not admit any barriers to freedom of thought and inquiry. It welcomes new knowledge and new experience. A true scientist does not take refuge in dogmatism. His outlook is marked by modesty, self-criticism and readiness to learn from others. If we esteem freedom of inquiry, we find that it is incompatible with authoritarianism, which is the dominant feature of religion.

5. (A) Attempt any *two* of the following : [6]

- (i) Punctuate the following passage :

only about three per cent of the earths water is fresh but most land plants and animals depend on this water for their survival water continuously moves around the earths surface changing from one form to another.

(ii) Rearrange the jumbled sentences below to form well-written paragraph :

(1) It contains, of course, the meanings of 'difficult words'.

(2) One of the most important reference books that you must possess is a dictionary.

(3) It also gives you the pronunciation of the words.

(4) You do possess one, perhaps, but I doubt whether you are aware of the different kinds of information it contains.

(5) The dictionary can be referred to for the various grammatical forms of the words.

(6) Finally, a good dictionary contains illustrative sentences or phrases showing how words are actually used.

(iii) Explain the use of any *one* of the punctuation marks given below :

(a) Comma

(b) Question mark.

(B) Attempt any *two* of the following : [6]

(i) Match the following expressions of telephonic conversation :

Mr. A

Mr. B

(1) Hello

(a) Yes

(2) May I talk to the
Principal ?

(b) Will you hold on, please

(3) Take your own time

(c) Good morning

(4) Thank you

(d) You are welcome

(ii) Complete the telephonic conversation below :

A : ..... Department of English.

B : ..... Could I speak to Professor Patil, please.

A : ..... ?

B : I'm Sanjay Kadam from University Press.

A : ..... I'll .....

B : Thank you.

(iii) Write a transcript of a power point presentation you would make on 'Education : Past and Present'.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

[3901]-362

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

ENGLISH

Special Paper III

(Introduction to the Study of English Language)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer any *four* of the following : [16]

- (i) Explain the role of Morphology in the study of language.
- (ii) Explain Compounding and Blending as word formation processes.
- (iii) Explain the processes of Prefixation and Suffixation.
- (iv) Describe the physiology of articulatory system used for the speech production.
- (v) Define the terms 'phoneme', 'allophone' and 'minimal pair' with examples.
- (vi) Explain the diphthongs of English.

2. Write short notes on any *four* of the following : [16]

- (i) Code mixing and code switching

P.T.O.

- (ii) Creole and Pidgin
- (iii) Features of Multilingualism
- (iv) Speech Acts
- (v) Sentence and Utterance
- (vi) Bilingualism.

3. Write short notes on any *four* of the following : [16]

- (i) Tone groups
- (ii) Uses of Falling Tone
- (iii) Accent in connected speech
- (iv) The Progressive Aspect
- (v) The uses of 'Genitive'
- (vi) Expressions of Frequency.

4. Write short notes on any *four* of the following : [16]

- (i) Register
- (ii) Politeness Principle
- (iii) Person, Place and Time Deixis
- (iv) Style
- (v) Major characteristics of American English
- (vi) Features of Indian English.

5. (A) Answer any *two* of the following : [8]

- (i) Discuss 'Indian English' as a non-native variety.

- (ii) Point out the difference between British and American English at the level of vocabulary.
- (iii) Explain the major characteristics of British English.
- (B) Do as directed (any *four*) : [8]
- (i) Form *two* words each by using the following affixes :
- (a) ....ship
  - (b) anti....
  - (c) ....ness
  - (d) post....
- (ii) Transcribe the following words phonemically :
teacher, creation, invite, reason.
- (iii) Use the *correct* tense form of the verb given in the brackets :
The parcel (arrive) last week.
- (iv) Identify the register of the following utterance and mention its markers :
Mix all ingredients in the mixie and make a paste.
- (v) Identify the deixis in the following utterance and mention its type :
You and I have the same problem.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—4

[3901]-363

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

ENGLISH

Special Paper IV

(S-4 : Introduction to Literary Criticism and

Critical Appreciation)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. (A) Attempt any *two* of the following in about **50** words each : [8]

(i) What are the qualifications of an ideal critic ?

(ii) Write a short note on useful arts.

(iii) Discuss briefly Aristotle's views on 'imitation'.

(B) Attempt any *two* of the following in about **50** words each : [8]

(i) Discuss the sociological approach to literature.

(ii) How is a psychological approach useful to our understanding of literary text ?

(iii) Comment on the merits and demerits of biographical criticism.

P.T.O.

2. Attempt any *four* of the following in about **50** words each : [16]
- (i) Discuss Wordsworth's views on the language of poetry.
  - (ii) Why does Sidney remark that poetry is the best in teaching of virtue ?
  - (iii) What, according to Arnold, are *three* kinds of estimates of poetry ?
  - (iv) In what sense does Eliot call tradition dynamic ?
  - (v) "Tragi-comedy is nearer to life than either tragedy or comedy." Discuss this view in the light of 'Preface to Shakespeare'.
  - (vi) How does Sidney establish the superiority of poetry over history and philosophy ?
3. Attempt any *four* of the following : [16]
- (i) Explain the term 'Allusion'.
  - (ii) What do you mean by 'Connotation' ?
  - (iii) Explain the term 'Sarcasm'.
  - (iv) Explain 'Onomatopoeia' with example.
  - (v) What is an 'imagery' ?
  - (vi) Discuss the term 'wit'.
4. Attempt any *four* of the following : [16]
- (i) Define the term 'Poetic Justice'.
  - (ii) What is an 'Allegory' ?
  - (iii) Explain the term 'Round Characters'.
  - (iv) What do you mean by 'Romanticism' ?
  - (v) Explain the term 'Stream of Consciousness'.
  - (vi) What do you understand by the term 'Intentional Fallacy' ?

5. Read the following poem and answer the questions given below it
(any *eight*) : [16]

I love to rise in a summer morn
When the birds sing on every tree
The distant huntsman winds his horn
And the skylark sings with me
O ! What sweet company.

But to go to school in a summer morn
O ! it drives all joy away;
Under a cruel eye outworn
The little ones spend the day
In singing and dismay.

Ah ! then at times I drooping sit,
And spend many an anxious hour,
Nor in my book can I take delight
Nor sit in learning's bower,
Worn through with the dreary shower.

How can the bird that is born for joy
Sit in a cage and sing ?
How can a child when fears annoy
But droop his tender wing
And forget his youthful spring ?

O ! father and mother, if buds are nipped
And blossoms blown away.
And if the tender plants are stripped
Of their joy in the springing day,
By sorrow and care's dismay.

How shall the summer arise in joy,
Or the summer fruits appear ?
Or how shall we gather what griefs destroy,
Or bless the mellowing year,
When the blasts of winter appear ?

Questions :

- (i) What does the boy enjoy ?
- (ii) What is the sweet company for the schoolboy ?
- (iii) How do the little children spend their day in the school ?
- (iv) What are the feelings and mood of a boy in the first stanza ?
- (v) Why does the schoolboy revolt ?
- (vi) What does the phrase 'a cruel eye' suggest ?
- (vii) Identify and explain the figure of speech in the following line :
'And blossoms blown away.'
- (viii) How does the poet sympathise with the schoolgoing children ?
- (ix) What do the words 'the bird' and 'a cage' symbolise ?
- (x) What appeal is made to the parents in the poem ?
- (xi) Write down the rhyme scheme of the first two stanzas.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—4

[3901]-365

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

MATHEMATICS

MG-3 : Group Theory and Ring Theory

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *eight* of the following : [16]

(i) Let G be a group such that $(ab)^2 = a^2b^2$ for all, $a, b \in G$. Show that G is abelian group.

(ii) Let G be a group of even order. Prove that G has an element of order 2.

(iii) Show that every subgroup of an abelian group is normal.

(iv) Let G be a group and $g \in G$. Define $Q : G \rightarrow G$ by $Q(x) = gxg^{-1}$. Prove that Q is one-one homomorphism.

(v) Express $(1, 2, 3) (4, 5) (1, 6, 7, 8, 9) (1, 5)$ as product of disjoint cycles.

(vi) Give an example of a finite, non-commutative ring.

(vii) Show that every non-zero element of $\mathbf{Z}_n$ is a unit or a zero-divisor.

(viii) Is the ring $2\mathbf{Z}$ isomorphic to the ring $3\mathbf{Z}$? Justify.

P.T.O.

- (ix) Give an example of an irreducible polynomial in $\mathbf{Z}_2[x]$ of degree 2.
- (x) Is 5 an irreducible element in $\mathbf{Z}[i]$? Is 5 a prime element in $\mathbf{Z}[i]$? Justify.
- 2.** (a) Attempt any *one* of the following : [6]
- (i) Show that the subgroup N of G is a normal subgroup of G if and only if every left coset of N in G is a right coset of N in G .
- (ii) Let ϕ be a homomorphism of G onto G' with kernel K . Then prove that G/K is isomorphic to G' .
- (b) Attempt any *two* of the following : [10]
- (i) If G has no non-trivial subgroups, show that G must be finite of prime order or $G = \{e\}$.
- (ii) If G is a group in which $(a \cdot b)^i = a^i \cdot b^i$ for three consecutive integers i for all $a, b \in G$, show that G is abelian.
- (iii) If N, M are normal subgroups of group G , prove that $NM/M \cong N/N \cap M$.
- 3.** (a) Attempt any *one* of the following : [8]
- (i) Show that every permutation in S_n is the product of its cycles. Further, prove that every cycle can be written as product of transpositions.

(ii) Let G be a finite group and H be a subgroup of G . Prove that $O(H)$ divides $O(G)$. Show that if $a \in G$, then $O(a) | O(G)$.

(b) Attempt any *one* of the following : [8]

(i) Let R be a commutative ring with unity and let A be an ideal of R . Prove that R/A is a field if and only if A is maximal.

(ii) Let ϕ be a homomorphism from a ring R to a ring S . Let A be a subring of R . Prove that $\phi(A) = \{\phi(a) | a \in A\}$ is a subring of S . If A is an ideal of R , then is $\phi(A)$ an ideal of S ? Justify.

4. (a) Attempt any *one* of the following : [6]

(i) Define an integral domain. Show that every finite integral domain is a field.

(ii) Show that a polynomial of degree n over a field has at most n zeros counting multiplicity.

(b) Attempt any *two* of the following : [10]

(i) Let R be a commutative ring with unity and

$$N = \{a \in R | a^n = 0 \text{ for some } n \in \mathbf{N}\}.$$

Show that N is an ideal of R .

- (ii) Let $I = \{f(x) \in \mathbf{Z}[x] \mid f(0) \text{ is an even integer}\}$. Prove that $I = \langle x, 2 \rangle$. Further, show that I is a maximal ideal.
- (iii) Show that $1 + \sqrt{3}$ is an irreducible element in $\mathbf{Z}[\sqrt{-3}]$ but it is not a prime element.

5. (a) Attempt any *one* of the following : [6]

- (i) Let F be a field and let $P(x) \in F[x]$. Prove that $\langle p(x) \rangle$ is a maximal ideal in $F[x]$ if and only if $p(x)$ is irreducible over F .
- (ii) Show that $x^P - 1 + x^{P-2} + \dots + 1$ is an irreducible polynomial over $\mathbf{Q}$, where P denotes a prime.

(b) Attempt any *two* of the following : [10]

- (i) Prove that $\frac{\mathbf{Q}[x]}{\langle x^2 - 2 \rangle}$ is ring isomorphic to $\mathbf{Q}[\sqrt{2}]$, where $\mathbf{Q}[\sqrt{2}] = \{a + b\sqrt{2} \mid a, b \in \mathbf{Q}\}$.
- (ii) Prove that $\mathbf{Z}[i] = \{a + bi \mid a, b \in \mathbf{Z}\}$ is a Euclidean domain with $d(a + bi) = a^2 + b^2$.
- (iii) If D is an integral domain, then prove that $D[x]$ is an integral domain.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—4

[3901]-366

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

MATHEMATICS

(MS-3 : Set Theory, Logic and Metric Spaces)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *eight* of the following : [16]

(i) Give an example of sets A , B , C such that $A \in B$,
 $B \not\subseteq C$ and $A \notin C$.

(ii) State whether the following statement is true or false with
justification. Every infinite set contains a countable subset.

(iii) Show that $\neg(p \rightarrow q)$ and $p \wedge \neg q$ are logically equivalent.

(iv) Determine the truth value of each of the following statements :

(a) $\forall n (n + 1 > n)$

(b) $\exists n (n = -n)$

where the domain consists of all integers.

(v) Prove that if n is an integer and n^2 is odd, then n is odd.

(vi) What are the dense subsets of a discrete metric space.

(vii) Give an example of a metric space X in which only the open
sets are ϕ and X .

(viii) Show that if B is totally bounded and $A \subset B$, then A is
totally bounded.

P.T.O.

- (ix) State whether the following statement is true *or* false with justification. Every finite subset of a metric space is compact.
- (x) Give an example where $\mathbb{Q}$ is a proper subset of $\mathbb{R}$.

2. (A) Attempt any *one* of the following : [6]

- (i) If $\langle x, y \rangle = \langle u, v \rangle$, then show that $x = u, y = v$.
- (ii) If n is a finite cardinal, then show that $n < \aleph_0$.

(B) Attempt any *two* of the following : [10]

- (i) Prove that, if domain of a function is countable, then its range is also countable.
- (ii) Let $A = \{1, 2, \dots, n\}$. Prove that if $f : A \rightarrow A$ is an onto map, then it is one-to-one and if a map $g : A \rightarrow A$ is one-to-one, then it is onto.
- (iii) Show that the conditional statement $[\neg p \wedge (p \vee q)] \rightarrow q$ is a tautology by using truth tables.

3. (A) Attempt any *two* of the following : [8]

- (i) Prove that a countable union of countable sets is countable.
- (ii) Show that the hypotheses “If you send me an e-mail message, then I will finish writing the program”, “If you do not send me an e-mail message, then I will go to sleep early.” and “If I go to sleep early then I will wake up feeling refreshed” lead to conclusion “If I do not finish writing the program, then I will wake up feeling refreshed.”

(iii) Show that $\neg\forall x (P(x) \rightarrow Q(x))$ and $\exists x (P(x) \wedge \neg Q(x))$ are logically equivalent.

(B) Attempt any *two* of the following : [8]

(i) Let $F(x, y)$ be the statement “ x can fool y ” where the domain consists of all people in the world. Use quantifiers to express each the following statements :

(a) Everybody can fool Fred.

(b) Everybody can fool somebody.

(c) There is exactly one person whom everybody can fool.

(d) No one can fool himself or herself.

(ii) Prove that if n is an integer and $3n + 2$ is odd, then n is odd. Use any method of proof.

(iii) Use a proof by cases to show that $|xy| = |x| |y|$, where x and y are real numbers. (Note that, $|a|$ is equal to a if $a \geq 0$, and is equal to $-a$ if $a < 0$).

4. (A) Attempt any *one* of the following : [6]

(i) Prove that every non-empty open set in $\mathbf{R}$ is the union of a countable family of pairwise disjoint open intervals.

(ii) For $P(x_1, y_1), Q(x_2, y_2) \in \mathbf{R}^2$ we define $d(P, Q) = \max\{|x_1 - x_2|, |y_1 - y_2|\}$. Show that d is a metric for $\mathbf{R}^2$.

(B) Attempt any *two* of the following : [10]

(i) Let $X = \mathbf{R}^2$ with standard metric. Let $A = \{(x, y) \in \mathbf{R}^2 \mid xy = 0\}$. Show that A is closed.

- (ii) Let X be a metric space. Let A and B be two connected subsets of X such that $A \cap B \neq \phi$, then show that $A \cup B$ is connected.
- (iii) Let (X, d) be a metric space. Show that, if a Cauchy sequence (x_n) in X has a convergent subsequence then the Cauchy sequence (x_n) is convergent.

5. (A) Attempt any *two* of the following : [8]

- (i) Let A and B be subsets of a metric space (X, d) . Show that $\overline{A \cup B} = \bar{A} \cup \bar{B}$. Is $\overline{A \cap B} = \bar{A} \cap \bar{B}$? Justify.
- (ii) If f is a continuous function from a compact metric space (X, d) to another metric space (Y, d) show that $f(X)$ is a bounded subset of Y .
- (iii) Show that any closed subset of a compact metric space is compact.

(B) Attempt any *two* of the following : [8]

- (i) If a set $J \subseteq \mathbf{R}$ is connected, then show that J is an interval.
- (ii) Show that $\mathbf{R}^2$ is complete.
- (iii) Let Y be a subset of a metric space X . Show that $A \subset Y$ is open in Y if and only if there exists an open set U in X such that $A = Y \cap U$.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—4+2

[3901]-367

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

MATHEMATICS

(MS-4 : Ordinary and Partial Differential Equations)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *eight* of the following :

[16]

(i) Show that :

$$y(x) = e^{x^2} \int_0^x e^{-t^2} dt$$

is a solution of

$$\frac{dy}{dx} = 2xy + 1.$$

(ii) Solve :

$$(y - x^3) dx + (x + y^3) dy = 0.$$

(iii) Sketch the family of curves $x + y = c$. Also sketch family of its orthogonal trajectories.

(iv) Find an integrating factor for :

$$(xy - 1) dx + (x^2 - xy) dy = 0.$$

P.T.O.

(v) Write the regular singular points of Legendre's equation.

(vi) Find the integral curves of :

$$\frac{dx}{x^2(y^3 - z^3)} = \frac{dy}{y^2(z^2 - x^3)} = \frac{dz}{z^2(x^3 - y^3)}.$$

(vii) Find the integral of :

$$yz dx + 2xz dy - 3xy dz = 0.$$

(viii) Write Charpit's auxiliary equations for :

$$p^2 + q^2 = 4z.$$

(ix) Show that $xpq + yq^2 = 1$ has the complete integral :

$$(z + b)^2 = 4(ax + y)$$

where a and b are arbitrary constants.

(x) Prove that $x dx + y dy + z dz = 0$ is exact.

2. (A) Attempt any *one* of the following : [6]

(i) State and prove the exactness condition for the differential equation :

$$M dx + N dy = 0.$$

(ii) Explain method of variation of parameters to find general solution of :

$$y'' + p(x) y' + q(x) y = r(x).$$

(B) Attempt any *two* of the following : [10]

(i) Let $y_1 = y_1(x)$ be one solution of :

$$y'' + p(x) y' + q(x) y = 0.$$

Show that $y_2(x) = v y_1(x)$ is another solution of the same equation, where :

$$v = \int \frac{1}{y_1^2} e^{-\int p(x) dx} dx.$$

(ii) Show that displacement of mass M from mean position is given by :

$$x(t) = x_0 \cos at$$

where mass M performing S.H.M. along X-axis with mean position $x = 0$ and initial position $x = x_0$ and a is constant.

(iii) Find power series solution of :

$$y'' - y' + xy = 0$$

around $x_0 = 0$.

3. (A) Attempt any *two* of the following : [8]

(i) Suppose $x_0 = 0$ is a regular singular point of $y'' + py' + qy = 0$ then show that :

$$y_1 = x^{m_1} \left(\sum_{j=0}^{\infty} a_j x^j \right)$$

is a series solution of $y'' + py' + qy = 0$ on interval of convergence of series of functions $xp(x)$, $x^2q(x)$ and m_1 is root of initial equation.

(ii) Show that :

$$x(t) = c_1 A_1 e^{m_1 t} + c_2 A_2 e^{m_2 t}$$

$$y(t) = c_1 B_1 e^{m_1 t} + c_2 B_2 e^{m_2 t}$$

represents set of all solutions of the system :

$$\frac{dx}{dt} = a_1 x + b_1 y$$

$$\frac{dy}{dt} = a_2 x + b_2 y$$

where m_1, m_2 are roots of associated auxiliary equation and c_1, c_2 are arbitrary constants.

(iii) Find general solution of :

$$y'' + 3y' - 10y = 6e^{4x}$$

by using method of undetermined coefficients.

(B) Attempt any *two* of the following : [8]

(i) Solve $z^2 = pqxy$ by using Charpit's method.

(ii) Find general integral of :

$$z(xp - yq) = y^2 - x^2$$

by using Lagrange's method.

(iii) Show that a necessary and sufficient condition for existence of a relation $F(u, v) = 0$ between two functions $u = u(x, y)$, $v = v(x, y)$ is :

$$\frac{\partial(u, v)}{\partial(x, y)} \neq 0.$$

4. (A) Attempt any *one* of the following : [6]

(i) Explain Natani's method to solve :

$$P dx + Q dy + R dz = 0.$$

(ii) Explain method of finding a surface orthogonal to system of surfaces $f(x, y, z) = c$.

(B) Attempt any *two* of the following : [10]

(i) (a) Show that the integral curves of :

$$\frac{dx}{x^2 + a^2} = \frac{dy}{xy - az} = \frac{dz}{xz + ay}$$

are conics.

(b) Solve $(p^2 + q^2)x = pz$.

(ii) (a) Solve :

$$(y^2 + yz) dx + (xz + z^2) dy + (y^2 - xy) dz = 0.$$

(b) Find integral surface of :

$$(x - y) p + (y - x - z) q = z$$

passing through $z = 1, x^2 + y^2 = 1$.

(iii) Show that the equations :

$$f = p^2 + q^2 - 1 = 0, \quad g = (p^2 + q^2)x - pz = 0$$

are compatible and find one-parameter family of common solutions.

5. (A) Attempt any *one* of the following : [6]

(i) Explain Charpit's method for solving a partial differential equation :

$$f(x, y, z, p, q) = 0.$$

(ii) Explain the method of solving first order partial differential equations :

(a) $g(x, p) = h(y, q)$ (separable type)

(b) $z = px + qy + g(p, q)$ (Clairaut form).

(B) Attempt any *two* of the following : [10]

(i) Find integral surface of the equation :

$$(2xy - 1) p + (z - 2x^2) q = 2(x - yz)$$

which passes through the line :

$$x_0(s) = 1, \quad y_0(s) = 0, \quad z_0(s) = 3.$$

(ii) Solve the equation by Jacobi's method :

$$z + 2u_z - (u_x + u_y)^2 = 0.$$

(iii) Solve the Pfaffian differential equation :

$$(1 + yz) dx + z(z - x) dy - (1 + xy) dz = 0.$$

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[3901]-369

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

LOGIC

(G-3 : Logic and Methodology of Science)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer any *two* of the following questions in **50** words each : [10]

(i) What is the subject-matter of Social Sciences ?

(ii) What is inductive leap ?

(iii) State the *three* stages of evolution of human thought according to August Comte.

(iv) What is the mechanical approach to the Universe ?

2. Write short notes on any *four* of the following in **100** words each : [20]

(i) Probabilistic model of explanation.

(ii) Methodological holism.

(iii) The basic features of a scientific theory.

(iv) Consistency as a condition of acceptability of a scientific hypothesis.

(v) Durkheim's understanding of social reality.

(vi) Motivational explanation.

P.T.O.

3. Answer any *three* of the following questions in **200-250** words each : [30]
- (i) Explain the realist's views about the cognitive status of theories.
  - (ii) What are the difficulties regarding prediction in social sciences ?
  - (iii) Explain the basic features of a scientific law.
  - (iv) Discuss Hume's views about causation.
  - (v) What are the objectives of social sciences ? Discuss.
4. Answer any *one* of the following questions in **500** words : [20]
- (i) Can social sciences be value neutral according to you ? Give reasons for your views.
  - (ii) Elaborately discuss the difference between science and common sense.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **50** शब्दांत लिहा : [10]
- (i) सामाजिक विज्ञानांचा अभ्यास विषय कोणता आहे ?
  - (ii) 'वैगमनिक झेप' म्हणजे काय ?
  - (iii) मानवी विचारांच्या उत्क्रांती ऑगस्ट कॉम्ट यांनी मांडलेल्या तीन अवस्था सांगा.
  - (iv) विश्वाकडे बघण्याचा यंत्रवादी दृष्टिकोन काय आहे ?

2. खालीलपैकी कोणत्याही चारांवर प्रत्येकी 100 शब्दांत टिपण लिहा : [20]

- (i) स्पष्टीकरणाचे 'संभाव्यता' प्रारूप.
- (ii) पद्धतीशास्त्रीय पूर्णवाद.
- (iii) वैज्ञानिक उपपत्तीचे मूलभूत घटक.
- (iv) सुसंगतता : वैज्ञानिक अभ्युपगमाच्या स्वीकारार्हतेची एक अट.
- (v) सामाजिक वास्तवाबद्दलचे डुरखाईमचे आकलन.
- (vi) हेतूआधारित स्पष्टीकरण.

3. खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 200-250 शब्दांत द्या : [30]

- (i) उपपत्तींच्या बोधनसंबंधी दर्जाबद्दलची वास्तववादाची भूमिका स्पष्ट करा.
- (ii) सामाजिक विज्ञानातील भाकितासंदर्भात कोणत्या अडचणी आहेत ?
- (iii) वैज्ञानिक नियमाचे मूलभूत गुणधर्म स्पष्ट करा.
- (iv) ह्यूमच्या कारणतासंबंधीच्या विचारांची चर्चा करा.
- (v) सामाजिकशास्त्रांची उद्दिष्टे कोणती आहेत ? चर्चा करा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर 500 शब्दांत द्या : [20]

- (i) तुमच्या मतानुसार सामाजिक विज्ञाने मूल्यनिरपेक्ष असू शकतात का ? तुमच्या भूमिके मागची कारणे द्या.
- (ii) विज्ञान आणि सामान्य धारणा यांमधील भेदांची विस्तृत चर्चा करा.

Total No. of Questions—4+4]

[Total No. of Printed Pages—4+2

[3901]-370

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

SOCIOLOGY

Group A (G-3) : Work, Industry and Society

Or

Group B (G-3) : Crime and Society

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) Attempt Group 'A' or Group 'B'.

(ii) All questions are compulsory.

(iii) Figures to the right indicate full marks.

Group 'A'

1. Answer any *two* of the following in maximum **50** words each : [10]

(1) Guild system.

(2) Flexibility in post-Fordist production.

(3) Work related stress.

(4) Problems of labour in informal sector.

2. Write short notes on any *four* of the following in maximum **100** words each : [20]

(1) Importance of work.

(2) Balutedari system.

P.T.O.

- (3) Scientific management.
- (4) Feminization of work.
- (5) Features of globalization.
- (6) Unemployment in contemporary India.

3. Answer any *three* of the following in maximum **250** words each : [30]

- (1) Explain the features of Japanese model.
- (2) Write the impacts of Information Revolution on work.
- (3) Discuss the present challenges faced by Trade Unions.
- (4) Describe the characteristics of unorganized sector.
- (5) Discuss the features of factory system of production.

4. Answer any *one* of the following in maximum **500** words : [20]

- (1) Elucidate the impact of information age on social institutions.
- (2) Define Liberalization and Privatization. Explain the effects of both on workers in formal sector.

Or

Group 'B'

1. Answer any *two* of the following in maximum **50** words each : [10]

- (1) Meaning and definition of Crime.
- (2) Merton's Anomie theory of Crime.

- (3) Causes of Juvenile delinquency.
- (4) Characteristics of terrorism.
- 2.** Write short notes on any *four* of the following in maximum **100** words each : [20]
- (1) Features of organic deficiency theory of crime.
- (2) White collar crime.
- (3) Environmental crimes.
- (4) Human Rights perspective to crime.
- (5) Alternative imprisonment.
- (6) Features of organized crime.
- 3.** Answer any *three* of the following in maximum **250** words each : [30]
- (1) Explain the characteristics of crime.
- (2) Discuss the free will theory of crime.
- (3) Describe the types of crime against women.
- (4) Explain new forms of crime.
- (5) What is correction ? State the importance of correction of criminals.
- 4.** Answer any *one* of the following in maximum **500** words : [20]
- (1) Discuss the meaning and forms of crime against caste and tribe.
- (2) Write an essay on theories of punishment.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) गट 'अ' किंवा गट 'ब' सोडवा.

(ii) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

(iii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

गट 'अ'

1. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंची प्रत्येकी कमाल 50 शब्दात उत्तरे लिहा : [10]

- (1) संघ उत्पादन पद्धती.
- (2) उत्तर-फोर्डिस्ट उत्पादनातील लवचिकता.
- (3) कामासंबंधी ताण.
- (4) अनौपचारिक क्षेत्रातील श्रमिकांच्या समस्या.

2. खालीलपैकी कोणत्याही चारवर प्रत्येकी कमाल 100 शब्दांत टिपा लिहा : [20]

- (1) कामाचे महत्व.
- (2) बलुतेदारी पद्धत.
- (3) शास्त्रीय व्यवस्थापन.
- (4) कामाचे स्त्रीकरण.
- (5) जागतिकीकरणाची वैशिष्ट्ये.
- (6) समकालीन भारतातील बेकारीची समस्या.

3. खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची प्रत्येकी कमाल 250 शब्दांत उत्तरे लिहा : [30]

- (1) जपानी प्रारूपाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- (2) माहिती क्रांतीचे कामावरील परिणाम लिहा.
- (3) कामगार संघटनांसमोरील सद्य आव्हानाची चर्चा करा.

- (4) असंघटित क्षेत्राच्या वैशिष्ट्यांचे वर्णन करा.
- (5) कारखाना उत्पादन पद्धतीच्या वैशिष्ट्यांची चर्चा करा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे कमाल 500 शब्दांत उत्तर लिहा : [20]

- (1) माहिती युगाचा सामाजिक संस्थावरील प्रभाव विशद करा.
- (2) उदारीकरण व खाजगीकरणाची व्याख्या लिहा. संघटित क्षेत्रातील कामगारांवरील दोन्हीचे परिणाम स्पष्ट करा.

किंवा

गट 'ब'

1. खालीलपैकी कोणत्याही दोन संकल्पना प्रत्येकी 50 शब्दांपर्यंत स्पष्ट करा : [10]

- (1) गुन्ह्यांची व्याख्या आणि अर्थ.
- (2) मर्टनचा गुन्ह्यांचा प्रमाणकशून्य सिद्धांत.
- (3) बालगुन्हेगारीची कारणे.
- (4) दहशतवादाची वैशिष्ट्ये.

2. खालीलपैकी कोणत्याही चारवर प्रत्येकी कमाल 100 शब्दांपर्यंत टिपा लिहा : [20]

- (1) गुन्ह्यांच्या जैविक न्यूनता सिद्धांताची वैशिष्ट्ये.
- (2) पांढरपेशा गुन्हेगारी.
- (3) पर्यावरणीय गुन्हे.
- (4) गुन्ह्यांचा मानवी हक्क दृष्टीकोन.
- (5) पर्यायी तुरुंगवास.
- (6) संघटीत गुन्ह्यांची वैशिष्ट्ये.

3. खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 250 शब्दांत उत्तरे लिहा : [30]

- (1) गुन्ह्यांची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- (2) गुन्ह्यांच्या मुक्त इच्छा सिद्धांताची चर्चा करा.
- (3) महिला विरुद्ध गुन्ह्यांच्या प्रकाराचे वर्णन करा.
- (4) गुन्ह्यांचे नविन प्रकार स्पष्ट करा.
- (5) सुधारणा म्हणजे काय ? गुन्हेगारांच्या सुधारणेचे महत्व सांगा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे 500 शब्दांपर्यंत उत्तर लिहा : [20]

- (1) जाती व जमाती विरुद्धाच्या गुन्ह्याचा अर्थ व प्रकारांची चर्चा करा.
- (2) गुन्ह्यांचे सिद्धांत यावर निबंध लिहा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[3901]-371

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

SOCIOLOGY

(S-3 : Social Research methods)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer any *two* of the following in maximum **50** words each : [10]

- (1) Positivism
- (2) Research Design
- (3) Histogram
- (4) Ethnography.

2. Write short notes on any *four* of the following in maximum **100** words each : [20]

- (1) Characteristics of hypothesis.
- (2) Types of Interview.
- (3) Merits of questionnaire.
- (4) Subjectivity in social research.
- (5) Uses of computer.
- (6) State any *two* measures of central tendency.

P.T.O.

3. Answer any *three* of the following in maximum **250** words each : [30]

- (1) Explain the steps in social research.
- (2) Describe the meaning and merits of Content Analysis.
- (3) State the advantages and limitations of case study method.
- (4) Explain the salient features of research report.
- (5) Write the significance of social research.

4. Answer any *one* of the following in maximum **500** words : [20]

- (1) What is Observation ? Explain the merits and demerits of observation technique.
- (2) Describe the meaning, merits and demerits of survey method.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंची प्रत्येकी कमाल **50** शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा : [10]

- (1) प्रत्यक्षवाद
- (2) संशोधन आराखडा
- (3) स्तंभालेख
- (4) संस्कृतीवर्णन

2. खालीलपैकी कोणत्याही चारवर प्रत्येकी कमाल 100 शब्दांपर्यंत टिपा लिहा : [20]
- (1) गृहीतकृत्याची वैशिष्ट्ये.
  - (2) मुलाखतीचे प्रकार.
  - (3) प्रश्नावलीचे फायदे.
  - (4) सामाजिक संशोधनातील व्यक्तीनिष्ठता.
  - (5) संगणकाचे उपयोग.
  - (6) केंद्रीय प्रवृत्तीची कोणतीही दोन परिमाणे सांगा.
3. खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची प्रत्येकी कमाल 250 शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा : [30]
- (1) सामाजिक संशोधनाचे टप्पे स्पष्ट करा.
  - (2) आशय विश्लेषणाचा अर्थ व गुणांचे वर्णन करा.
  - (3) व्यष्टी अध्ययन पद्धतीचे गुण आणि मर्यादा सांगा.
  - (4) संशोधन अहवालाची प्रमुख वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
  - (5) सामाजिक संशोधनाचे महत्व लिहा.
4. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नावर कमाल 500 शब्दांपर्यंत उत्तर लिहा : [20]
- (1) निरीक्षण म्हणजे काय ? निरीक्षण तंत्राच्या गुण आणि मर्यादा स्पष्ट करा.
  - (2) सर्वेक्षण पद्धतीचा अर्थ, गुण व मर्यादांचे वर्णन करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[3901]-372

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

SOCIOLOGY

[Indian Society : Continuity and Change (S4)]

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer any *two* of the following in maximum **50** words each : [10]

- (1) Role of civil society in a democracy.
- (2) M. Gandhi's ideas on development of Indian society.
- (3) NREGP.
- (4) Issues related to waste management in urban India.

2. Write short notes on any *four* of the following in maximum **100** words each : [20]

- (1) Contribution of Indus Valley Civilization to the making of Indian society.
- (2) Nehru's ideas of Nation-building.
- (3) Issues of regionalism in contemporary India.
- (4) Changing dimensions of caste in Indian society.
- (5) Panchayati Raj.
- (6) Changing nature of marriage in India.

P.T.O.

3. Answer any *three* of the following in maximum **250** words each : [30]

- (1) Discuss the impact of British on Indian society.
- (2) Explain how communalism is a threat to Indian democracy.
- (3) Analyze the role of media in contemporary India.
- (4) Discuss causes of migration to the cities.
- (5) Explain the problems faced by tribal society in contemporary India.

4. Answer any *one* the following in maximum **500** words : [20]

- (1) Discuss the efforts of Indian state in dealing with challenges to the unity and diversity of India.
- (2) Discuss the issues and challenges faced by education in contemporary India.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंची प्रत्येकी कमाल **50** शब्दांत उत्तरे लिहा : [10]

- (1) लोकशाहीमधील नागरी समुदायाची भूमिका.
- (2) महात्मा गांधी यांचे भारतीय समाजाच्या विकासा संबंधीचे विचार.
- (3) एन.आर.ई.जी.पी. (NREGP)
- (4) नागरी भारतातील कचरा व्यवस्थापनाशी संबंधित प्रश्न.

2. खालीलपैकी कोणत्याही चारांवर प्रत्येकी कमाल 100 शब्दांत टिपा लिहा : [20]
- (1) भारतीय समाजाच्या निर्मितीमध्ये सिंधू संस्कृतीचे योगदान.
  - (2) राष्ट्र-बांधणीसंबंधी नेहरूंचे विचार.
  - (3) समकालीन भारतातील प्रादेशिकतावादाचे मुद्दे.
  - (4) भारतीय समाजातील जातीव्यवस्थेचे बदलते पैलू.
  - (5) पंचायती राज्य.
  - (6) भारतातील विवाहाचे बदलते स्वरूप.
3. खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची प्रत्येकी कमाल 250 शब्दांत उत्तरे लिहा : [30]
- (1) भारतीय समाजावरील ब्रिटिशांच्या प्रभावाची चर्चा करा.
  - (2) जमातवाद हे भारतीय लोकशाही समोरील संकट कसे आहे ते स्पष्ट करा.
  - (3) समकालीन भारतात प्रसारमाध्यमांच्या भूमिकेचे विश्लेषण करा.
  - (4) शहरांकडे होणाऱ्या स्थलांतराच्या कारणांची चर्चा करा.
  - (5) समकालीन भारतातील आदिवासी समाजापुढील समस्या स्पष्ट करा.
4. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे कमाल 500 शब्दांत उत्तर लिहा : [20]
- (1) भारतीय एकात्मता आणि विविधते समोरील आव्हानांचा सामना करण्यासाठी भारतीय शासनाचे केलेल्या प्रयत्नांची चर्चा करा.
  - (2) समकालीन भारतातील शिक्षणापुढील प्रश्न आणि आव्हानांची चर्चा करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[3901]-373

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

ANCIENT INDIAN HISTORY, CULTURE AND ARCHAEOLOGY

(General Paper III)

(Outline of Religion and Philosophy)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in **50** words each (any *two*) : [10]
  - (i) State historical information available from Ṛgveda.
  - (ii) Write the composition of the Puranas.
  - (iii) Explain the Jain Triratnas.
  - (iv) Who was 'Ajit Keshakambali' ?

2. Write notes on the following in **100** words each (any *four*) : [20]
  - (i) Henotheism in Ṛgveda
  - (ii) Brahmaṇa Works
  - (iii) Period of the composition of Mahābhārat
  - (iv) Causes for the rise of Jainism
  - (v) Ten Shikshapadas in Buddhism
  - (vi) Makkhali (Maskari) Goshala.

P.T.O.

3. Answer the following questions in **200 to 250** words each (any three) : [30]

- (i) Write a note on the Philosophy of Upanishads.
- (ii) Discuss the various sects in Shaivism.
- (iii) What do you know about the life of _____ ?
- (iv) State the teachings of _____ Buddha.
- (v) Discuss the philosophy of Ajit Keshakambali.

4. Answer any *one* of the following questions in **500** words : [20]

- (i) Describe the various sects in _____ .
- (ii) Discuss in detail the philosophy of Chārvāka.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मुळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **50** शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

- (i) ऋग्वेदातून उपलब्ध होणारी ऐतिहासिक माहिती सांगा.
- (ii) पुराणांची रचना लिहा.
- (iii) जैन त्रिरत्ने स्पष्ट करा.
- (iv) 'अजित केशकंबली' कोण होता ?

2. प्रत्येकी **100** शब्दात टीपा लिहा (कोणत्याही चार) : [20]

- (i) ऋग्वेदातील विशिष्टदेवतावाद
- (ii) ब्राह्मण ग्रंथ

- (iii) महाभारताच्या रचनेचा कालखंड
- (iv) जैन धर्माच्या उदयाची कारणे
- (v) बौद्ध धर्मातील दहा शिक्षापदे
- (vi) मखखली (मस्करी) गोशाल.

3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **200** ते **250** शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही **तीन**) : [30]

- (i) 'उपनिषदातील तत्त्वज्ञान' यावर टीपण लिहा.
- (ii) शैवधर्मातील विविध पंथांची चर्चा करा.
- (iii) भगवान महावीरांचे जीवन-चरित्र या विषयी तुम्हास काय माहिती आहे.
- (iv) भगवान बुद्धांची शिकवण सांगा.
- (v) अजित केशकम्बलीच्या तत्त्वज्ञानाची चर्चा करा.

4. खालीलपैकी कोणताही **एक** प्रश्नाचे उत्तर **500** शब्दात लिहा : [20]

- (i) वैष्णवधर्मातील विविध पंथ वर्णन करा.
- (ii) चार्वाकाच्या तत्त्वज्ञानाची सविस्तर चर्चा करा.

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011**MATHEMATICS****(Mathematical Prerequisite)****(2008 PATTERN)****Time : Three Hours****Maximum Marks : 80****N.B. :—** (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

(iii) Use of electronic calculator is allowed.

1. Attempt any *ten* of the following : [20]

$$A = \begin{bmatrix} 11 & 2 \\ 0 & 3 \end{bmatrix}$$

(1) Convert $x + y \leq 4$ and $3x - y \geq 6$ into equations.(2) Find eigenvalues of $A = \begin{bmatrix} 6 & 7 \\ 0 & 8 \end{bmatrix}$.(3) Find $A + 4B$ if $A = [1 \ -1 \ 2]$ $B = [0 \ 2 \ 3]$

(4) Define singular matrix.

(5) Write transpose of $A = [6 \ 5 \ -7 \ 10]$.(6) Find $A.B$ if $A = [3 \ 5]$ $B = \begin{bmatrix} 6 \\ 7 \end{bmatrix}$.(7) Define Hessian for $Z = f(x, y)$.(8) Evaluate $\det(A)$ if _____ .(9) Is $A = \begin{bmatrix} 1 & 0 \\ 0 & 1 \end{bmatrix}$ invertible ? Justify.

- (10) Define invertible matrix.
- (11) Find $A + 2B + 3C$ if $A = [0 \ 1]$ $B = [1 \ -1]$ $C = [4 \ 5]$
- (12) Write advantages of dual LPP.
- (13) Find AB if $A = \begin{bmatrix} 1 & 2 \\ 3 & 4 \end{bmatrix}$ $B = \begin{bmatrix} 1 & 0 \\ 0 & 1 \end{bmatrix}$.

2. Attempt any *two* of the following : [10]

- (1) Find adjoint of $A = \begin{bmatrix} 2 & 3 & 1 \\ 4 & 1 & 2 \\ 5 & 3 & 4 \end{bmatrix}$.
- (2) Show that $Z = 6x^2 - 9x - 3xy - 7y + 5y^2$ is minimum using Hessian of second order.
- (3) Explain dual linear programming problem.

3. Solve any *two* of the following : [20]

- (1) Solve the LPP by simplex method
 Maximise $\Pi = 30x_1 + 24x_2 + 60x_3$
 Subject to _____ ,
 _____ .
- (2) Using eigenvalues show that A is positive definite
 where _____ .
- (3) Optimise :
 $y = -5x_1^2 + 10x_1 + x_1x_3 - 2x_2^2 + 4x_2 + 2x_2x_3 - 4x_3^2$
 using Hessian for the second order condition.

4. Attempt any *two* of the following : [30]

- (1) Use Gaussian elimination method to solve the following system :

$$6x_1 + 2x_2 + 5x_3 = 73, 7x_1 - 3x_2 + x_3 = -1, 4x_1 + 8x_2 - 9x_3 = -9.$$

- (2) Maximise the utility subject to budget condition
 $10x + 3y = 140.$

- (3) Solve the following LPP by simplex method :

$$\text{Minimise : } C = 20y_1 + 30y_2 + 16y_3.$$

Subject to

$$2.5y_1 + 3y_2 + y_3 \leq 3,$$

$$y_1 + 3y_2 + 2y_3 \geq 4,$$

$$y_1, y_2, y_3 \geq 0.$$

$$u = x^{0.5}y^{0.3}$$

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—4

[3901]-375

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

STATISTICS (General)

(Design of Experiments and Operations Research)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

(iii) Symbols and abbreviations have usual meanings.

(iv) Use of calculator and statistical tables is allowed.

(v) Graph paper will be provided on request.

1. Attempt any *two* of the following : [2×5=10]

(a) Define a LPP. State canonical form and standard form of a LPP with an illustration.

(b) Describe the principles of the design of experiments.

(c) Describe a sequencing problem of two machines with n -jobs.

(d) Define simple effect in factorial experiments. Also obtain their expression in 2^2 factorial experiment.

2. Attempt any *four* of the following : [4×5=20]

(a) Obtain an initial basic feasible solution (IBFS) and corresponding cost of transportation by using North-West Corner method for the following T.P. :

Origin	Destination				Availability
	D ₁	D ₂	D ₃	D ₄	
O ₁	1	4	3	2	6
O ₂	4	3	2	0	8
O ₃	0	2	2	1	10
Requirement	4	6	8	6	

P.T.O.

- (b) Explain the term 'Balanced' and 'Unbalanced' related to assignment problem with one illustration each.
- (c) Obtain the graphical solution to the following LPP :
- Maximize : $Z = 4x_1 + 10x_2$,
- Subject to :
- $$x_1 + x_2 \leq 10,$$
- $$2x_1 + 3x_2 \geq 12,$$
- $$x_1, x_2 \geq 0.$$
- (d) Describe the Yates method to obtain the factorial effects in case of 2^3 factorial experiment.
- (e) Explain the following terms with an illustration :
- (i) Experimental material.
- (ii) Experimental unit.
- (iii) Treatment.
- (f) Obtain the partition of total sum of squares and total degrees of freedom in RBD.

3. Attempt any *three* of the following : [3×10=30]

- (a) (i) Obtain the least square estimates of parameters in LSD.
- (ii) Calculate the efficiency of RBD over CRD by using the following data :
- Sum of squares due to treatments = 901.19
- Sum of squares due to blocks = 219.43
- Mean error sum of squares = 15.3
- Degrees of freedom for treatments = 5
- Degrees of freedom for blocks = 3
- (b) Describe in brief, the analysis of covariance (ANCOVA) in CRD.

(c) Solve the following LPP by simplex method :

$$\text{Max. } Z = 45x + 80y$$

Subject to,

$$5x + 20y \leq 400.$$

$$10x + 15y \leq 450,$$

$$x \geq 0; y \geq 0.$$

(d) Obtain the optimal solution to the following TP. Figures in circle shows IBFS.

Origin	Destination				Availability
	D ₁	D ₂	D ₃	D ₄	
O ₁	22		6		28
	5	8	3	6	
O ₂	10	40			50
	4	5	7	4	
O ₃			14	10	24
	6	2	4	6	
Requirement	32	40	20	10	

(e) Obtain the optimal sequence for the following problem. Also find the total elapsed time and idle time of each machine :

Machines	Processing time per job				
	A	B	C	D	E
I	8	10	6	7	11
II	5	6	2	3	4
III	4	9	8	6	5

4. Attempt any *one* of the following : [1×20=20]

(a) (i) Derive the expression of efficiency of LSD over CRD. [5]

(ii) Obtain the expected value of error mean of squares in CRD. [5]

(iii) Describe the method to obtain optimal solution to an assignment problem. [5]

(iv) Describe Monte-Carlo method of simulation. [5]

(b) (i) Write the dual of the following LPP. Also solve the dual problem by simplex method :

$$\text{Min. } Z = 2x + 3y$$

Subject to,

$$2x + y \geq 6.$$

$$x + 2y \geq 4,$$

$$x + y \geq 5,$$

$$x \geq 0; y \geq 0. \quad [10]$$

(ii) Describe the concept of total confounding with an illustration. [5]

(iii) What is Split Plot Design (SPD) ? State the model and ANOVA table for main plot effects of SPD. [5]

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—4

[3901]-376

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

STATISTICS (Special III)

(Distribution Theory)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

(iii) Symbols and abbreviations have usual meanings.

(iv) Use of calculator and statistical table is allowed.

(v) Graph paper will be provided on request.

1. Attempt any *two* of the following : [2×5=10]

(a) If $X \rightarrow \beta_1(m, n)$, find its mean and variance.

(b) Let $X \rightarrow W(\alpha, \beta)$. Obtain the distribution function (d.f.) of X . Hence find quartile deviation of X .

(c) Let X and Y be two independent Cauchy variates with parameters $\mu = 0$ and $\lambda = 1$. Find :

$$P\left[\left(\frac{1}{x} + \frac{1}{y}\right) > 2\right]$$

(d) Describe Gambler's ruin problem.

2. Attempt any *four* of the following : [4×5=20]

(a) State and prove Chebyshev's inequality for continuous random variable (r.v.).

P.T.O.

- (b) Obtain the mode for the beta distribution of second kind with parameters (m, n) .
- (c) A r.v. X has normal distribution with mean μ and variance σ^2 . If distribution of X is truncated to the right by discarding the values of X greater than b , find the p.d.f. of the resulting truncated distribution.
- (d) Let X be LN $(0, \mu, \sigma^2)$, find $E(X)$.
- (e) If X follows Laplace distribution with parameters $\mu = 1$ and $\lambda = 3$, then find $P[-1 < X < 1]$.
- (f) Let $(X, Y) \rightarrow \text{BN}(3, 2, 4, 9, 0.7)$, then find $P(X + Y > 5)$.

3. Attempt any *three* of the following : [3×10=30]

- (a) State and prove central limit theorem for i.i.d.r.v.s. based on m.g.f.
- (b) The joint p.m.f. of X_1, X_2 and X_3 is given by

$$P(x_1, x_2, x_3) = \frac{n!}{x_1! x_2! x_3!} p_1^{x_1} p_2^{x_2} p_3^{x_3};$$

$$x_i = 0, 1, 2, \dots, n.$$

$$0 < p_i < 1$$

$$x_1 + x_2 + x_3 = n$$

$$p_1 + p_2 + p_3 = 1$$

Determine the correlation coefficient between X_1 and X_2 .

- (c) Let $(X, Y) \rightarrow \text{BN}(\mu_1, \mu_2, \sigma_1^2, \sigma_2^2, \rho)$. Find the marginal distribution of X and the conditional distribution of Y given $X = x$.
- (d) Let $X \rightarrow \text{B}(n, p)$. The distribution of X is truncated by discarding the value zero. Find mean and variance of the truncated distribution.
- (e) If $X \rightarrow \text{LN}(0, \mu, \sigma^2)$. Obtain r th moment of X . Hence find mean and variance of X .

4. Attempt any *one* of the following : [1×20=20]

- (a) (i) If $X \rightarrow \text{C}(\mu, \lambda)$, then find its distribution function $F(x)$. Hence find Q_3 and Q_1 of X . [7]
- (ii) If $X_{(1)}, X_{(2)}, X_{(3)}, \dots, X_{(n)}$ are order statistics of a random sample of size n from a continuous distribution, obtain joint p.d.f. of $X_{(r)}$ and $X_{(s)}$; ($r < s$). [7]
- (iii) Define the following terms : [6]
- (1) Finite Markov chain
  - (2) Stationary transition
  - (3) Stochastic matrix P .
- (b) (i) A doctor's office has four telephone lines, each of which can be independently dialed by any patient. Assume on any given business day, the first call is received on the line 1, 2, 3 or 4 with the probabilities 0.4, 0.3, 0.2, 0.1 respectively. The calls are independent from one business day to another. For 10 business days, X_i be the number

of days on which the first call arrives on line i , $i = 1, 2, 3$ and 4 .

Evaluate $P[X_1 = 2, X_2 = 3, X_3 = 4, X_4 = 1]$ [7]

(ii) Let $X \rightarrow L(\mu, \lambda)$. Obtain m.g.f. of X . Hence or otherwise obtain $E(X)$ and $V(X)$. [7]

(iii) Let $\{X_n, n \geq 0\}$ be a Markov chain with initial probabilities $p\{X_0 = i\} = 1/3$; $i = 0, 1, 2$ and one step transition probability matrix as given below :

$$\begin{array}{ccc} & 0 & 1 & 2 \\ \begin{array}{c} 0 \\ 1 \\ 2 \end{array} & \begin{bmatrix} 3/4 & 1/4 & 0 \\ 1/4 & 1/2 & 1/4 \\ 0 & 3/4 & 1/4 \end{bmatrix} & & \end{array}$$

Find $P(X_2 = 1 | X_0 = 0)$ [6]

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—4+2

[3901]-377

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

APPLIED MATHEMATICS

AMG 3 : REAL ANALYSIS AND LEBESGUE INTEGRATION

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *eight* of the following : [16]

(i) Write an example of sequences $\{s_n\}_{n=1}^{\infty}$ and $\{t_n\}_{n=1}^{\infty}$ to show that :

$$\limsup_{n \rightarrow \infty} (s_n + t_n) \neq \lim_{n \rightarrow \infty} \sup s_n + \limsup_{n \rightarrow \infty} t_n.$$

(ii) Discuss the convergence of $\sum_{n=1}^{\infty} \frac{1-n}{1+2n}$.

(iii) Let $f(x) = x$ on $[0, 1]$. Let $\sigma = \left\{0, \frac{1}{4}, \frac{2}{4}, \frac{3}{4}, 1\right\}$ be a partition of $[0, 1]$. Compute $L[f, \sigma]$.

(iv) Show that the series $\sum_{n=1}^{\infty} \frac{1}{n^2 + x^2}$ ($0 \leq x < \infty$) is uniformly convergent.

P.T.O.

(v) Let $\{f_n(x)\}$ converge pointwise on $[0, 1]$. Show that $\{f_n(x)\}$ converges pointwise on $[0, 1]$.

(vi) If E is a subset of $[a, b]$ and $\overline{m}E = 0$, prove that E is measurable.

(vii) Is the following statement true or false ? Justify. 'If G is an open subset of $[a, b]$ and $|G| = 0$, then $G = \phi$ '.

(viii) Let $f(x) = \frac{1}{\sqrt[3]{x}}$, $0 < x \leq 1$
 $= 0$, $x = 0$.

Find $\int_0^1 f(x) dx$.

(ix) Determine f^+ if $f(x) = x^2 - 1$, $-2 \leq x \leq 2$.

(x) Prove that $\int_{-\pi}^{\pi} \cos^2 nx dx = \begin{cases} \pi, & n = 1, 2, \dots \\ 2\pi, & n = 0. \end{cases}$

2. (A) Attempt any one of the following : [6]

(i) If $\limsup_{n \rightarrow \infty} \sqrt[n]{a_n} = A$, then prove that the series of real

numbers $\sum_{n=1}^{\infty} a_n$ converges if $A < 1$.

(ii) If $f \in R [a, b]$, then prove that $|f| \in R [a, b]$ and

$$\left| \int_a^b f \right| \leq \int_a^b |f|.$$

(B) Attempt any *two* of the following : [10]

(i) Discuss the convergence of the series $\sum_{n=4}^{\infty} \frac{1}{n \log n}$

(ii) Prove that $\frac{1}{3\sqrt{2}} \leq \int_0^1 \frac{x^2}{\sqrt{1+x}} dx \leq \frac{1}{3}$.

(iii) If f and g are continuous on $[a, b]$ and if $g(t) \geq 0$ ($a \leq t \leq b$), prove that there exists $c \in (a, b)$

such that

3. (A) Attempt any *two* of the following : [8]

$\int_a^b f(x) g(x) dx = f(c) \int_a^b g(x) dx$ For $n \in \mathbb{I}$ let $f_n(x) = nx(1-x^2)^n$ ($0 \leq x \leq 1$)

(a) Show that $\{f_n\}_{n=1}^{\infty}$ converges pointwise to 0 on $[0, 1]$.

(b) Show that $\left\{ \int_0^1 f_n \right\}$ converges pointwise to $\frac{1}{2}$.

(ii) Discuss the uniform convergence of $\sum_{n=1}^{\infty} e^{-nx} x^n$ ($0 \leq x \leq 10$).

(iii) Prove that $\int_0^{\pi} \left[\sum_{n=1}^{\infty} \frac{n \sin nx}{e^n} \right] dx = \frac{2e}{e^2 - 1}$.

(B) Attempt any *two* of the following : [8]

(i) If E is a subset of $[a, b]$, prove that $\underline{m}E \leq \overline{m}E$.

(ii) If E_1 and E_2 are measurable subsets of $[a, b]$, prove that the symmetric difference of E_1 and E_2 is also measurable.

(iii) If $f(x) = \frac{1}{x}$, $0 < x < 1$

$$= 5, x = 0$$

$$= 7, x = 1;$$

prove that f is measurable on $[0, 1]$.

4. (A) Attempt any *one* of the following : [6]

(i) If G_1 and G_2 are open subsets of $[a, b]$, prove that :

$$|G_1| + |G_2| = |G_1 \cup G_2| + |G_1 \cap G_2|.$$

(ii) If f is a bounded measurable function on $[a, b]$, prove that $f \in L[a, b]$.

(B) Attempt any *two* of the following : [10]

(i) If E is a measurable subset of $[a, b]$, prove that $\int_E 1 = mE$.

(ii) Let $E_1, E_2, \dots, E_n$ be measurable subsets of $[0, 1]$ such that each point of $[0, 1]$ belongs to at least three of these sets. Prove that at least one of these sets has measure $\geq \frac{3}{n}$.

(iii) Let $f \in L[a, b]$. Prove that given any $\epsilon > 0$, there exist

$\delta > 0$ such that

whenever E is a measurable subset of $[a, b]$ with $mE < \delta$.

5. (A) Attempt any *one* of the following : [6]

(i) Let f be a measurable function on $[a, b]$. Prove that $f \in L[a, b]$ if and only if $|f| \in L[a, b]$. Moreover,

if $f \in L[a, b]$, prove that $\left| \int_a^b f \right| \leq \int_a^b |f|$.

$$\left| \int_E f \right| < \epsilon;$$

(ii) If f is a bounded function in $L[a, b]$ and if g is a bounded function on $[a, b]$ such that $f(x) = g(x)$ almost everywhere

on $[a, b]$, prove that $g \in L[a, b]$ and $\int_a^b g = \int_a^b f$.

(B) Attempt any *two* of the following : [10]

(i) Given that Fourier series of $f(x) = |x|$, $-\pi \leq x \leq \pi$; at the point $x = 0$ converges to $f(0)$, prove that

$$\frac{1}{1^2} + \frac{1}{3^2} + \frac{1}{5^2} + \dots = \frac{\pi^2}{8}.$$

(ii) Show that a subset E of $[a, b]$ is measurable iff its characteristic function χ_E is measurable.

(iii) Let E be a measurable subset of $[a, b]$. Prove that :

$$\overline{m}A = \overline{m}(A \cap E) + \overline{m}(A \cap E')$$

for every subset A of $[a, b]$.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—4+1

[3901]-378

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011
APPLIED STATISTICS (General)
(Applications of Statistics)
(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

(iii) Use of calculator and statistical table is allowed.

(iv) Notations and abbreviations have their usual meanings.

1. Attempt any *two* of the following : [5 each]

(a) Explain the following terms with illustration :
Critical region, standard error of statistic, alternative hypothesis.

(b) The probability density function of normal distribution of a study variable x is

$$f(x) = k. \exp \left\{ \frac{-x^2}{50} + 4x - 200 \right\}, -\infty < x < \infty.$$

Find the mean μ and variance σ^2 for the normal distribution.
Further obtain $P(95 < X < 110)$.

(c) Define normal distribution. Further state any *two* properties of it. Let $X \rightarrow N(0, 1)$. Find $P(-3 < X < -1)$.

(d) Describe large sample test for testing $H_0 : \mu_1 = \mu_2$ against $H_1 : \mu_1 > \mu_2$.

P.T.O.

2. Attempt any *four* of the following : [5 each]
- (a) A builder claims that heat pumps are installed in 70% of all homes being constructed today in a particular city. Would you agree with this claim if a random survey of new homes in this city shows that 8 out of 15 had heat pumps installed? Use 5% level of significance (l.o.s.)
- (b) Describe the procedure to test $H_0 : \sigma^2 = \sigma_0^2$ against $H_1 : \sigma^2 < \sigma_0^2$. Where σ^2 is population variance.
- (c) The finished diameter of a piston ring is normally distributed with mean of 10 centimeters and standard deviation of 0.03 centimeter :
- (i) What proportion of rings will have inside diameters exceeding 10.075 centimeters ?
- (ii) What is the probability that a piston ring will have an inside diameter between 9.97 and 10.03 centimeters ?
- (d) Explain concept of analysis of variance.
- (e) Define the distribution function (d. f.) of a continuous random variable (r.v.) and state any *two* properties of it. Further if for r.v. X the d.f. is given as :
- $$F(x) = 1 - e^{(-x)}, \quad x > 0$$
- $$= 0, \quad \text{otherwise.}$$
- Find P (X > 0).
- (f) Explain the terms 'high spots' and 'low spots' used in p-charts.
3. Attempt any *three* of the following :
- (a) (i) Describe the procedure of construction of C chart when standards are not given. [5]
- (ii) Describe the procedure to test $H_0 : \rho = \rho_0$ against $H_1 : \rho \neq \rho_0$. Where ρ is population correlation coefficient. [5]

- (b) (i) An auto rental firm is using 15 identical motors that are adjusted to run at a fixed speed to test 3 different brands of gasoline. Each brand of gasoline is assigned to exactly 5 of the motors. Each motor runs 10 gallons of gasoline until it is out of fuel. The following represents the total mileages obtained by the different motors :

Gasoline 1 :	220	251	226	246	260
Gasoline 2 :	244	235	232	242	225
Gasoline 3 :	252	272	250	238	256

Carry out completely one way classification. Test the hypothesis that the average mileage obtained is not affected by the type of the gasoline used. Use 5% l.o.s. [7]

- (ii) Explain in brief the difference between direct method and indirect method of Standardized Death Rate. [3]

- (c) Given below are the values of sample mean $\bar{X}$ and the range (R) for ten samples of size 5 each :

Sample Number	Range	Mean
1	7	34
2	8	33
3	7	29
4	9	34
5	9	35
6	6	29
7	10	33
8	8	30
9	6	34
10	8	32

Set up $\bar{X}$ and R-charts, examine the state of control of the given process. Comment on your results. [10]

- (d) (i) A manufacturer of sports equipment has developed a new synthetic fishing line that he claims has mean breaking strength of 8 kilograms with standard deviation of 0.5 kilogram. Test the hypothesis that $\mu = 8$ kilograms against the alternative $\mu \neq 8$ kilograms if a random sample of 50 lines is tested and found to have a mean breaking strength of 7.8 kilograms. Use 0.01 l.o.s. [5]
- (ii) State the mathematical model used in two way classification of analysis of variance and explain the terms used in it. Further state the break up of total sum of squares. [5]
- (e) (i) Let X and Y be two independent normal variables with means 2, 5 and variances 4, 16 respectively. Find :
- (I) $P(3X - 2Y > -2)$
- (II) $P(X - Y < 2)$. [5]
- (ii) Explain chance causes and assignable causes of variations. [5]

4. Attempt any *one* of the following :

- (a) (i) Explain *t*-test for paired observations. [6]
- (ii) Complete the following analysis of variance table :

Source of variation	Degrees of freedom	Sum of squares	Mean sum of squares	F-ratio
Treatment	9	120	13.3333	?
Block	4	140	35	?
Error	36	?	?	
Total	49	600		

- (iii) Explain meaning and purpose of statistical quality control. [5]

(iv) Test the randomness of the sequence of defective (D) and non-defective (N) items in the sample given below :

NNDDDDNDNDDDN   Use 1% level of significance.

[5]

(b) (i) A random sample of 90 adults is classified according to gender and the number of hours they watch television during a week :

	Gender	
	Male	Female
Over 25 hours	15	29
Under 25 hours	27	19

Use 1% l.o.s. and test the hypothesis that the time spent watching television is independent of gender. [5]

(ii) Describe one tailed test procedure of Wilcoxon's signed rank test. [5]

(iii) The following table is obtained from the inspection on completed units of a product in 20 lots of size 100 each :

Lot										
No.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
No.										
of										
Defec-										
tives	2	9	11	6	4	3	4	2	2	3
Lot										
No.	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
No.										
of										
Defec-										
tives	3	5	6	2	2	3	2	8	4	6

Set up an appropriate control chart and comment on the state of control. [10]

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[3901]-379

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

PHILOSOPHY

G-3 : Aesthetics and Social Philosophy

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer any *two* of the following questions in **50** words each : [10]

- (1) Distinguish between Art and Craft.
- (2) What is 'Natyadharmi' ?
- (3) How is religion related to morality ? Explain.
- (4) Define and explain the nature of religion.

2. Write short notes on any *four* of the following in **100** words each : [20]

- (1) Art as imitation.
- (2) Form and content.
- (3) Notion and classification of 'bhavas'.
- (4) Problem of Evil.
- (5) Fundamentalism.
- (6) Kinds of religion.

P.T.O.

3. Answer any *three* of the following questions in **200-250** words each : [30]

- (1) Explain the nature of aesthetic experience.
- (2) Explain 'beautiful' as a fundamental concept in aesthetics.
- (3) State the Nyaya arguments for the existence of God.
- (4) Explain the concept of secularism in Indian context.
- (5) Explain Art as communication.

4. Answer any *one* of the following questions in **500** words : [20]

- (1) Define aesthetics. Explain its nature.
- (2) Critically explain the cosmological argument for the existence of God.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिकाही पहावी.

1. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **50** शब्दांत द्या : [10]

- (1) कला व कारागिरी यातील फरक सांगा.
- (2) 'नाट्यधर्मी' म्हणजे काय ?
- (3) धर्म नीतीशी कशाप्रकारे संबंधित आहे ? स्पष्ट करा.
- (4) धर्माची व्याख्या करा; त्याचे स्वरूप स्पष्ट करा.

2. खालीलपैकी कोणत्याही चारांवर प्रत्येकी **100** शब्दांत टिपण लिहा : [20]

- (1) कला म्हणजे अनुकृती.
- (2) आकार व आशय.

- (3) भावाची कल्पना व भावांचे वर्गीकरण.
  - (4) दुरित-समस्या.
  - (5) मूलतत्त्ववाद.
  - (6) धर्माचे प्रकार.
- 3.** खालीलपैकी कोणत्याही **तीन** प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **200-250** शब्दांत द्या : [30]
- (1) सौंदर्यानुभावाचे स्वरूप स्पष्ट करा.
  - (2) एक मूलभूत संकल्पना या नात्याने सौंदर्यशास्त्रातील 'सुंदर' ही संकल्पना स्पष्ट करा.
  - (3) ईश्वराच्या अस्तित्वासाठी न्यायदर्शनाने मांडलेले युक्तिवाद सांगा.
  - (4) भारतीय संदर्भात धर्मनिरपेक्षतेची संकल्पना स्पष्ट करा.
  - (5) कला म्हणजे संप्रेषण स्पष्ट करा.
- 4.** खालीलपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तर **500** शब्दांत द्या : [20]
- (1) सौंदर्यशास्त्राची व्याख्या करा. त्याचे स्वरूप स्पष्ट करा.
  - (2) ईश्वराच्या अस्तित्वासाठीचा विश्वकारणवादी युक्तिवाद सटीक स्पष्ट करा.

Total No of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[3901]-380

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

PHILOSOPHY : S-3

[Thinkers and Textual Studies (Indian)]

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) Attempt *All* questions.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer any *two* of the following in **50** words each : [10]

- (1) Explain the relation between sat, chit and anand in Amritanubhav.
- (2) State Dr. Ambedkar's views on Fraternity.
- (3) What does Prof. Barlingay mean by distinguishability ?
- (4) Explain the concept of school as a myth about Indian philosophy with reference to Prof. Dayakrishna.

2. Write notes on any *four* of the following in **100** words each : [20]

- (1) Notions of Shiv and Shakti in Amritanubhav
- (2) Sarvodaya
- (3) Krishnamurti's concept of freedom
- (4) Prof. Rajendra Prasad on Artha and Kama Purusharthas
- (5) Prof. Mohanti's views on the concept of darshana
- (6) Interrelation between distinguishability and separability

P.T.O.

3. Answer any *three* of the following in **250** words each : [30]
- (1) Discuss in detail the concept of Chidvilasvada.
  - (2) What does Krishnamurti mean when he says Truth is a pathless land ?
  - (3) Examine Prof. Mohanti's views on universalism and relativism in Indian philosophy.
  - (4) Discuss Prof. Rajendra Prasad's view of the nature and place of dharma purushartha.
  - (5) Critically examine the claim to spirituality as a myth about Indian philosophy with reference to Prof. Dayakrishna.
4. Answer any *one* the following in **500** words : [20]
- (1) Critically discuss Gandhiji's notion of Sarvodaya.
  - (2) State Prof. Barlingay's distinction between distinguishables and separables. Bring out its philosophical implications.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडवावेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिकाही पहावी.

1. खालीलपैकी कोणत्याही **दोहोंची** उत्तरे प्रत्येकी **50** शब्दांत लिहा : [10]
- (1) अमृतानुभवातील सत्, चित आणि आनंद यांतील संबंध स्पष्ट करा.
  - (2) डॉ. आंबेडकरांचे बंधुते विषयीचे विचार मांडा.
  - (3) प्रा. बारलिंगे यांच्या मतानुसार फरक करण्याजोगे याचा अर्थ काय ?
  - (4) प्रा. दयाकृष्णांना अनुसरून भारतीय तत्वज्ञानाविषयीच्या दर्शनपरंपरेच्या मिथकाची संकल्पना स्पष्ट करा.

2. खालीलपैकी कोणत्याही चारांवर प्रत्येकी 100 शब्दांत टिपा लिहा : [20]

- (1) अमृतानुभवातील शिव आणि शक्ती या कल्पना
- (2) सर्वोदय
- (3) कृष्णमूर्तीची स्वातंत्र्य ही संकल्पना
- (4) अर्थ आणि काम पुरुषार्थां विषयी प्रा. राजेंद्रप्रसादांचे विचार
- (5) दर्शन संकल्पनेविषयी प्रा. मोहंतीचे विचार
- (6) फरक करण्याजोगे आणि अलग करण्याजोगे यांतील फरक.

3. खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 250 शब्दांत लिहा : [30]

- (1) चिद्विलासवाद या संकल्पनेची सविस्तर चर्चा करा.
- (2) जेव्हा कृष्णमूर्ती सत्य ही मार्ग विरहीत भूमी आहे असे म्हणतात तेव्हा त्याचा अर्थ काय असतो ?
- (3) भारतीय तत्वज्ञानाच्या संदर्भात प्रा. मोहंती यांच्या वैश्वकवाद आणि सापेक्षतावाद यांवरील विचारांचे परीक्षण करा.
- (4) प्रा. राजेंद्रप्रसादांच्या धर्म पुरुषार्थांच्या स्वरूप आणि स्थानाविषयीच्या दृष्टिकोनाची चर्चा करा.
- (5) प्रा. दयाकृष्णांच्या संदर्भात भारतीय तत्वज्ञानाविषयीच्या अध्यात्मिकतेबाबतच्या दाव्याबद्दलचा मिथकाचे चिकित्सक परीक्षण करा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही एकाचे उत्तर 500 शब्दांत लिहा : [20]

- (1) गांधीजींच्या सर्वोदय कल्पनेची चिकित्सक चर्चा करा.
- (2) प्रा. बारलिंगे यांनी फरक करण्याजोगे आणि अलग करण्याजोगे यांत केलेला फरक सांगा. या फरकाचे तात्विक परीणाम विशद करा.

Total No of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[3901]-381

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

PHILOSOPHY

Special Paper - IV (S-4)

(Thinkers and Textual Studies—Western)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer any *two* of the following questions in **50** words each : [10]

- (1) State basic features of Pierce's pragmatism.
- (2) Explain Husserl's concept of rigorous science.
- (3) State Sartre's notion of Self-deception.
- (4) What according to Ryle is the 'Official doctrine' ?

2. Write short notes on any *four* of the following in **100** words each : [20]

- (1) Herd Morality.
- (2) Functions of Philosophy according to Tractatus.
- (3) Husserl's Notion of Epoche.
- (4) The importance of questioning in Heidegger's thought.
- (5) The dogma of the Ghost in Machine.
- (6) Notion of Euthanasia.

3. Answer any *three* of the following in **200-250** words each : [30]

- (1) Discuss Pierce's views regarding the nature of inquiry.
- (2) State and examine Nietzsche's concept of truth.

P.T.O.

- (3) Discuss Heidegger's views regarding cause.
- (4) Explain Sartre's notion of anguish.
- (5) 'All forms of euthanasia are wrong and ought to be illegal'.
Comment.

4. Answer any *one* of the following questions in **500** words : [20]

- (1) State and examine Wittgenstein's picture theory of meaning.
- (2) Elaborately discuss Ryle's views regarding Descartes' myth.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **50** शब्दांत लिहा : [10]

- (1) पिअर्सच्या फलतःप्रामाण्यवादाची ठळक वैशिष्ट्ये सांगा.
- (2) हुसर्लची काटेकोर विज्ञान ही संकल्पना स्पष्ट करा.
- (3) सात्रेची आत्मवंचना ही संज्ञा सांगा.
- (4) राईलच्या मतानुसार 'अधिकृत सिद्धांत' म्हणजे काय ?

2. खालीलपैकी कोणत्याही चारांवर प्रत्येकी **100** शब्दांत टिपा लिहा : [20]

- (1) कळपनीती
- (2) ट्रॅक्टेटसूनूसार तत्वज्ञानाचे कार्य
- (3) हुसर्लची 'Epoche' ही संकल्पना
- (4) हायडेगरच्या विचारातील प्रश्न विचारण्याचे महत्व.
- (5) यंत्रातील भूत हा दूराग्रह
- (6) स्वेच्छामरण ही संकल्पना.

3. खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची प्रत्येकी 200-250 शब्दांत उत्तरे लिहा : [30]

- (1) शोधाचे स्वरूप याबद्दल पिअर्सच्या दृष्टीकोणाबद्दल चर्चा करा.
- (2) निदोची सत्याविषयीची संकल्पना सांगून तीचे परीक्षण करा.
- (3) कारणासंबंधी हायडेगरच्या दृष्टीकोनावर चर्चा करा.
- (4) सात्रेची भयव्याकुलता ही संज्ञा स्पष्ट करा.
- (5) 'स्वेच्छामरणाचे सर्व प्रकार चुकीचे असून ते बेकायदेशीर आहेत.' भाष्य करा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नचे 500 शब्दांत उत्तर लिहा : [20]

- (1) विट्गेनस्टाईनची अर्थविषयक चित्र उपपत्ती सांगून तिचे परीक्षण करा.
- (2) देकार्तचे मिथक् या संबंधी राईलच्या दृष्टीकोनाची सविस्तर चर्चा करा.

Total No of Questions—3]

[Total No. of Printed Pages—2

[3901]-384

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

COMPUTER APPLICATION (VOCATIONAL)

Paper V

(2008 PATTERN)

Time : Two Hours

Maximum Marks : 40

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions (any *four*) : [20]

- (a) Explain Web Pyramid with diagram.
- (b) Distinguish between Traditional Commerce and E-commerce.
- (c) What is Trade Cycle ? Explain General Trade Cycle.
- (d) Explain Internet Commerce with the help of trade cycle.
- (e) Explain E-payment facilities.
- (f) Uses of Internet in modern world.

2. Write short notes on (any *five*) : [15]

- (a) Website
- (b) Ordered and unordered list in HTML
- (c) Javascript

P.T.O.

- (d) VB script
- (e) Image mapping
- (f) Frames in HTML

3. Write a HTML program to display table with 3 rows, having text
FIRST, SECOND, THIRD. [5]

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—4+1

[3901]-385

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

FUNCTIONAL ENGLISH

(Vocational Stream)

Paper V

**(Introduction to Print Media and Writing for Mass Media and
Key Competency Modules)**

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

Instructions to the Candidates :

- (i) *All* questions are compulsory.
- (ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Prepare news item about **150** words based on the points given below : [15]

- Times News Network
- Dhaka
- India 370-4 in the opening match of World Cup 2011 against Bangladesh
- Sehwag struck a career-best 175, equals Kapil Dev's 175
- Highest one-day score in 140 balls, 14 fours and 5 sixes
- Virat Kohli 100 not out, 8 fours, 2 sixes
- The duo added 203 runs for the third wicket

P.T.O.

- Tendulkar 28, run out, Gambhir 39
- India won by 84 runs

Or

Prepare an alternative copy of the following so as to attract the customers by making changes only in its verbal aspects. 15

2. Answer the following questions in about **60** words (any *two*) : 10

- (1) State the difference between news and a feature.
- (2) What are the topics commonly handled in the articles and features ?
- (3) Write a short note on the importance of readability in articles.
- (4) Prepare a short radio talk or a conversation on the following topic :

Environment Awareness

3. (A) Attempt any *two* of the following in about **60** words : 10
- (i) In what way a technical writer is the conveyor of technical information ?
- (ii) “Technical writers specialize in writing technology for non-technical persons.” Discuss.
- (iii) “Proficiency in English rather than any degree or a course is the essential requirement to be a technical writer.” Discuss.
- (iv) State how technical writings are generally customer support documentations.
- (B) Give instructions to recharge new Airtel prepaid mobile, using the points given below : 5
- Variety of prepaid coupons at outlets
  - With different denominations
  - Scratch silver panel on the reverse of the recharge card for a 16 digit number
  - Call 123
  - Choose preferred language
  - Follow announcement enter 16 digit number
4. (A) Give Marathi *or* Hindi words for the English terms given below (any *ten*): [10]
- (1) Agreement
- (2) Background music

- (3) Employee
- (4) Journalist
- (5) Index
- (6) Reminder
- (7) Sponsorship
- (8) Vocation
- (9) Review
- (10) Draft
- (11) Personality
- (12) Encyclopaedia

(B) Translate the following passage into Marathi *or* Hindi : [10]

Co-operation is a big word, but it simply means together. If nations can learn to work together as friends, they will soon find a way of settling their disputes in a friendly way. Instead of being jealous of each other and suspicious and proud of their rights, they must learn to be friendly and reasonable, and anxious to help each other. Just as the citizens of a country have laws and agree to obey those laws, so all nations must agree to laws and feel bound to obey them. If all nations work together for the common good of mankind and agree to obey the laws then they will never fight each other and there will be no wars.

Or

Translate the following passage into English : [10]

जर गरजांवर नियंत्रण घालणे आवश्यकच असेल तर आणखी थोड्या गरजा कमी करून बचत करायला शिकणेही फारसे कठीण जाऊ नये. आपण फक्त विद्यमान गरजांचाच विचार करतो, तसेच भावी काळातही आपल्याला गरजा असू शकतात हे लक्षात ठेवून त्या गरजांसाठी सध्याच्या खर्चावर नियंत्रण घालणे शक्य असते. अशा तऱ्हेने सध्याचा खर्च कमी करून भावी काळातील गरजांची तरतूद करणे याला बचत करणे म्हणतात. बचत करण्याची सवय एकदम जडवता येत नाही. एखाद्याने आता मौज करून घेऊ, उद्यापासून बचत करू असे ठरवले तर तो कधीच बचत करू शकणार नाही. बचत करणे हा एक मानसिक शिस्तीचा भाग आहे. ही शिस्त जितकी लहानपणापासून लावून घेता येईल तितके चांगले.

5. (A) Write short notes in about **100** words on any *two* of the following : [10]

- (i) Difference between a documentary film and a popular film.
- (ii) Essentials of cinematography
- (iii) Script writing
- (iv) Qualities of a good film reviewer.

(B) Write a review in about **200** words of an animated film or a comic film you have watched. [10]

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—2

[3901]-386

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011
TRAVEL AND TOURISM MANAGEMENT
(Vocational Stream)
Paper V
Emerging Concepts of Tourism and
Tourism Development)
(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

(iii) Draw neat diagrams and sketches wherever necessary.

(iv) Use of map stencil is allowed.

- 1. Explain any two in brief (Around 50 words) :** [10]
- (i) Sustainable tourism : Principles
  - (ii) Stress management
  - (iii) Incentives
  - (iv) Recent trends.
- 2. Write short notes on any four (Around 100 words) :** [20]
- (i) MICE
  - (ii) Manali as adventure tourism
  - (iii) Trade fair
  - (iv) Negative aspects of Olympics on Tourism Industry
  - (v) Metro Train
  - (vi) Examples of medical tourism.

P.T.O.

- 3.** Answer any *three* (**200-250** words) : [30]
- (i) National tourism policy-2002
  - (ii) Pull factors affecting tourism destination
  - (iii) Rural tourism in Maharashtra
  - (iv) Recent trends in domestic tourism in India
  - (v) Importance of conferences and exhibitions in destination development.
- 4.** Answer in detail any *one* (Around **500** words) : [20]
- (i) Explain : Destination life cycle with suitable diagram.
  - (ii) Explain decline in Jammu and Kashmir tourism.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

[3901]-387

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

प्रयोजनमूलक हिंदी : वोकेशनल

(Functional Hindi : Vocational)

प्रश्नपत्र 5 : सैद्धांतिक

(अनुवाद, टिप्पण-प्रारूपण, संहिता एवं फीचर लेखन, आवेदन, साक्षात्कार, संगणक तथा मूलक्षमता मापदंड)

(2008 PATTERN)

समय : 3 घण्टे

पूर्णांक : 80

सूचनाएँ :—(i) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।

(ii) प्रश्न के दाहिनी ओर लिखे गए अंक प्रश्न के पूर्णांक हैं।

विभाग 'अ'

1. (अ) हिंदी में अनुवाद कीजिए :

[8]

Appointment Letter

No.....

Government of India

Ministry of Works and Housing

New Delhi the.....

MEMORANDUM

The..... hereby offers Shrimati/Kumari/Shri..... a temporary post of..... in the office of the Director General of Posts and Telegraphs, New Delhi on a pay of Rs..... in the scale of Rs..... He/She will also be entitled to draw dearness and other allowances at the rates admissible under, and subject to the conditions laid down in rules and orders governing the grant of such allowances in force from time to time.

The terms of appointment are as follows.....

P.T.O.

(आ) अर्द्ध-सरकारी पत्र का प्रारूप तैयार कीजिए। [8]

2. किन्हीं चार पर टिप्पणियाँ लिखिए : [16]

(क) स्वपरिचयपत्र (बायोडाटा) की आवश्यकता

(ख) आवेदनपत्र की विशेषताएँ

(ग) अच्छे टिप्पण की अंतरंग विशेषताएँ

(घ) टिप्पण और प्रारूपण में अंतर

(च) धारा 3 (3) के दस्तावेज

(छ) कार्यालयीन अनुवाद

(ज) स्वपरिचयपत्र के अंग।

विभाग 'ब'

3. (अ) आपके हिंदी अध्ययन मंडल के उद्घाटन समारोह का सूत्रसंचालन आप कर रहे हैं। इस सूत्रसंचालन की संहिता तैयार कीजिए। [8]

(आ) किसी उद्योजक के साक्षात्कार का शब्दांकन कीजिए। [8]

4. किन्हीं पाँच पर टिप्पणियाँ लिखिए : [20]

(ट) DTP.

(ठ) भारतीय भाषाओं की संगणक प्रणाली

(ड) संहिता के प्रकार

(ढ) रेडियो तथा दूरदर्शन के निवेदन में अंतर

(त) फीचर-लेखन के मुख्य बिन्दु

(थ) साक्षात्कार-लेखन के प्रकार

(द) संचार माध्यमों के लिए लेखन

(ध) साक्षात्कारकर्ता की विशेषताएँ।

5. (अ) निम्नलिखित में से किन्हीं चार शब्दों के लिए हिंदी पारिभाषिक शब्द लिखिए : [4]

(i) All India Radio

(ii) Bearer

(iii) Adjournment

(iv) Casual leave

(v) Clause.

(आ) निम्नलिखित में से किन्हीं चार शब्दों के लिए अंग्रेजी पारिभाषिक शब्द लिखिए: [4]

(i) केंद्रीय भांडागार निगम

(ii) संदर्भ सूचीकार

(iii) परिस्थितियाँ

(iv) सार

(v) अर्जित छुट्टी।

(इ) निम्नलिखित के हिंदी पर्याय लिखिए : [4]

(i) Government is pleased to accord sanction as a special case.

(ii) I am directed to acknowledge the receipt of your letter.

(iii) Needful has been done.

(iv) Please treat this as strictly confidential.